T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

OSMANLI'NIN SON DÖNEMLERİ VE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA ŞANS OYUNLARI

Canan ÇETİNKAYA
1130204004

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Kadir KASALAK

ISPARTA – 2015

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA
SINAV TUTANAĞI

Tez Savunması 1

Tarih: 02/7/2015

Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Tarih Anabilim Dalı TC Tarihi Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Canan ÇETİNKAYA 'nın "Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Türkiye'de Şanş Oyunları(1923-1938)" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere2/7/2015 tarihinde saat 14.0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya dakika süreyle teziyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ **Tezin kabul edilmesine**
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ **Tezde düzeltme verilmesine**
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

☐ **Tezin reddedilmesine**
(Öğrenci,yeni tez konusu belirlemelidir.)

***Tez adı değişikliği yapıldı/~~yapılmadı~~**
oy birliği/~~oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

— Yeni Tez Adı —
Osmanlının Son Dönemleri ve Cumhuriyetin
İlk Yıllarında Şans Oyunları

Jüri	Adı Soyadı	Üniversite-Bölüm	İmza
Danışman	:Yrd.Doç.Dr. Kadir KASALAK	SDÜ Fen Ed.Fak.	
Üye	:Prof Dr.Süleyman SEYDİ	SDÜ Fen Ed.Fak.	
Üye	:Yrd.Doç.Dr.Cemil ÇELİK	Akdeniz Ün.Edeb.Fak	
Üye	:		
Üye	:		

Ek :Her Bir Jüriye Ait Tez Değerlendirme Jüri Raporları

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "**Osmanlı'nın Son Dönemleri Ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Şans Oyunları**" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Canan ÇETİNKAYA
13/07/2015

ÇETİNKAYA, Canan, *Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Türkiye'de Şans Oyunları (1923-1938),* Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2015.

ÖZET

Bu çalışmada Osmanlı'nın Son Dönemi ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Şans Oyunları ele alınmıştır. Bir giriş ve iki bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde şans oyunlarının çeşitli tanımlarına ve tarihine yer verilerek bu tür oyunların hangi toplumlarda oynandığı ve ne tür oyunlara yer verildiği ele alınmış özellikle piyango ve at yarışları üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde yüz yıllar önce de farklı şekillerde var olduğu bilinen şans oyunları kavramının kapsamına giren piyango ve at yarışlarının ele aldığımız dönemle arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur.

Birinci bölüm iki alt başlığa ayrılmış olup ilk kısımda piyangonun Osmanlı toplumuna girişi ve Osmanlı da gelişimi ele alınırken, devletin piyango konusundaki tutumu ve piyangoculuğun ne gibi amaçlarla Osmanlı toplumunda benimsendiği, kimler tarafından düzenlendiği, uygulamada karşılaşılan güçlüklerin neler olduğu ve ne tür faydalar sağladığı gibi konular üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümün ikinci kısmında ise yine Osmanlı toplumunda at yarışlarının ortaya çıkışı ve gelişimi ele alınmıştır. Başlangıçta ecnebiler tarafından gerçekleştirilen koşuların daha sonraları Osmanlı toplumunda da önemli bir yer edindiğine değinilmiştir.

İkinci bölüme gelindiğinde de Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Piyangoculuk ve At Yarışları şeklinde iki alt başlık oluşturulmuştur. Piyango çekilişlerinin Türkiye'de nasıl başladığı, hangi amaç doğrultusunda geliştiği, halka nasıl tanıtıldığı ele alınmış olup nakit ve eşya piyangoları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Bir diğer alt başlık olan At Yarışları ile ilgili kısımda ise at yarışlarının düzenlenmesi konusunda gösterilen çabalar, yarış yeri inşası ve yarış atları temin edilmesi konusunda devlet ileri gelenlerinin çabasına ek olarak halk tarafından yarışlara gösterilen ilgi ortaya konmuştur.

Bu çalışmada Osmanlı'nın Son Dönemleri ile Cumhuriyetin kuruluş yıllarında yaşanan sıkıntılı zamanlar boyunca bir şans oyunu olarak tanımlanan piyango çekilişleri ve at yarışlarının Türk halkına sağladığı maddi ve manevi faydalar ortaya konulmuş, Tayyare piyangosunun milli duyguları öne çıkarmasıyla Türk havacılığına büyük ölçüde yarar sağladığı görülmüştür. Diğer yandan piyango ve at yarışları gibi şans oyunlarının halkın dikkatini dağıtarak bunalımlı zamanları atlatmasına yardımcı olmak amacıyla devlet tarafından kullanılan bir sosyal faktör olduğu da anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Şans Oyunları, Bahis, Çekiliş,1923-1938 Türk Basını.

ÇETİNKAYA, Canan, *Cumhuriyet'in Kuruluş Yıllarında Türkiye'de Şans Oyunları (1923-1938),* Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2015.

ABSTRACT

In this study, the chances of the late Ottoman and early Republican years games have been addressed. In the introduction of the study consisted of one introduction and two parts, it has been discussed that in which societies these kinds of games are played and what kinds of games are included, especially lottery and horse-race have been emphasized by being included various definitions and history of Games of chance. Also in this part, it has been shown that differences between lottery and horse-race which are known to have existed in many ways centuries ago and included in the scope of games of chance and this period which is discussed.

The first part is separated in two subtitles. While the introduction of lottery to Ottoman society and its evolution in Ottoman have been discussed in the first subtitle, it has been emphasized that issues like the attitude of state on lottery and with what sort of aims doing lottery job was adopted in Ottoman society, by whom it was regulated, what hardships were encountered in practice and what sorts of benefits it provided. In the second subtitle of the first part, the occurrence of horse-race in Ottoman society and its evolution have been discussed. It has been mentioned that races originally performed by foreigners had an important place in Ottoman society afterwards.

When it comes to the second part, two subtitles in the way of Doing Lottery Job in the years of foundation of Revolution and Horse-Races have been made up. It has been discussed that how lottery draws started in Turkey, which purpose in accordance with it developed, how it was publicized and information about cash and property lottery have been included.

In another subtitle about horse-races, efforts made for regulation of horse-races, in addition to efforts of top brass on construction of race site and providing race horses, interest shown to races by public have been centered.

In this study, the late Ottoman period in the republic's liberation in the their lives that troubled times are over for a game of chance as definite by lottery and horse-racing to the Turkish people in brisk tangible and intangible benefits arising for gets. An airplane national feeling of the lottery big aviation Turkish with it to remove drastically benefits brisk is seen. On the other side, it has been understood that games of chance like lottery and horse-race are used by state in an attempt to help public get over depressed times by distracting their attention as a social factor.

Keywords:

Games Of Chance, bet, Drawings, Türkish Press in 1923-1938.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI ii
YEMİN METNİ SAYFASI iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
KISALTMALAR x
ÖNSÖZ xi
AMAÇ VE YÖNTEM xii
GİRİŞ 1
BİRİNCİ BÖLÜM 7
OSMANLI DEVLETİNDE PİYANGO 7
1. PİYANGOCULUK İLE İLGİLİ GİRİŞİMLER VE PİYANGOCULUĞA GETİRİLEN YASAKLAR 9
1.1. Demiryolu Tahvillerine Bağlı Nakit Para Karşılıklı Piyango Biletleri 13
1.2. İzmir Osmanlı Piyangosu 15
1.3. İane (Yardım) Sergisi Piyangosu 19
1.4. Ziraat Bankası Piyangosu 20
1.5. İkinci Meşrutiyet Dönemi Piyangoları 22
1.6. Donanma Cemiyeti Piyangosu 24
2. OSMANLI'DA AT YARIŞLARI 25
2.1. Smyrna Races Clup Yarışları 27
2.2. Balkan Savaşı ve Mütareke Yıllarında Veli Efendi 30
CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ŞANS OYUNLARI 33
1. PİYANGOCULUK 34
1.1. Uygulama 35
1.2. Tayyare Piyangosu ve Diğer Piyangolar 38
1.3. Piyango Çekilişlerine Dair Kanun Layihası 43
1.4. Tayyare Piyangosunun Halka Tanıtılması 46
1.5. Türk Ocağı Eşya Piyangoları 58
1.6. Banka Piyangoları 61
1.7. Piyangonun Ünlü İsimleri 63
2. AT YARIŞLARI 65

2.1. 1923 Yılındaki Büyükdere Yarışları.....67
2.2. 1924 Yılında Veliefendi Koşuları.....68
2.3. 1925 Yılındaki Koşular.....70
2.4. 1926 Ve Sonrası Yarış ve Islah Encümeni Dönemi.....71
2.4.1. Ankara'da yarış yeri yapılması.....72
2.4.2. Gazi koşusu.....73
2.4.3. Modern Ankara hipodromunun yapılması.....74
SONUÇ.....80
KAYNAKÇA.....84
EKLER.....88
Ek. 1. Promess: Rumeli Demiryolları tahvil satışlarını teşvik etmek amacıyla çekilişi yapılan ve toplam 600 bin frank dağıtılan ikramiye belgesi. 1890 senesi Şubat birinci tarihinde keşide olunacak kuraların cedveli. (Sıddık Çalık'ın Arşivinden).....88
Ek. 2. Servet-i Fünun, Sayı 786,4 Mayıs 1322; (1906) Hâsılatı göçmenlerin iskânı masraflarını karşılamak için kullanılacak olan Ziraat Bankası Piyangosunun Mayısın birinde çekileceği ile ilgili haber. 89
Ek. 3. Sabah, Sayı 6923,9 Zilhicce 1324 (Şubat 1907); Ziraat Bankası Piyangosunun 1324 (1908) senesine mahsus planı. Hâsılatı göçmenlerin iskânı masraflarına karşılık olarak Ziraat Bankasınca düzenlenen piyangonun çekiliş tarihleri hakkında bilgi verilmektedir. 90
Ek. 4. BOA. MF. MKT.636 /2,11 Ramazan 1320(Aralık 1902); Trabzon'da Ermeni İnas Mektepleri yararına piyango düzenlenmesi için Maarif Müdürlüğünden istenen izin belgesi.....91
Ek. 5. BOA. MF. MKT.636 /2,11 Ramazan 1320 (Aralık 1902) ; Trabzon Ermeni İnas Mektebi talebelerinin el ürünleri olan eşyalarının listesini içeren belge. 92
Ek. 6. Servet-i Fünun, Sayı 808, Teşrinievvel 1322(Ekim 1906); Burusa at Yarışları. Atların teksir ve ıslahı için at yarışları düzenlenmesinin teşvik olunduğu hakkında ki haber.....93

Ek. 7. Servet-i Fünun, Sayı 1169,17 Teşrinievvel 1329 (Ekim 1913); Veli Efendi At Yarışları; Yarışlara katılan önemli şahıslardan ve yarışların dikkate şayan olduğundan bahseden bir yazı. 94

Ek. 8. İdman, Sayı 33, 29 Mayıs 330 (1914); Veli Efendi At Yarışları; Müdafa-i Milliye Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna hediye edeceği tayyare filosu menfaatine tertip edilen at yarışları.....95

Ek. 9. Tayyare, Sayı 13, 1 Kânunusani (Ocak) 1925; Üçüncü tertib tayyare piyangosu keşidesinde kazanan numaraların listesi.....96

Ek. 10. Tayyare, Sayı 4, 7 Haziran 1341(1925); Tayyare Piyangosu Talimatnamesi ve bu talimatnamede yer alan bazı maddeler. 97

Ek. 11. Tayyare, Sayı 8, 7 Haziran 1341(1925); *Tayyare piyangosu bir Temmuz'da çekiliyor. Taliinizi denemek ve vatana hizmet için piyango biletlerinden alınız*.....98

Ek. 12. Tayyare, Sayı 7, 21 Mayıs 1341(1925); *Tayyare Cemiyeti Piyangosu, sivil tayyare mektepleri menfaatine tertip edilen bu piyangonun ilk keşidesinde 2.250.000 kuruş kıymetinde 4.500 ikramiye tevzii olunacaktır.* 99

Ek. 13. Tayyare, Sayı 8, 1 Teşrinievvel 1341(Ekim 1925); Tayyare mektebi piyangosunun keşide merasiminde Cevad Abbas beyin Tayyare Cemiyeti hakkındaki konuşması. 100

Ek. 14. Tayyare, Sayı 13,1 Kânunusani (Ocak) 1927; Tayyare piyangosu rehberi. Piyango çekilişi hakkında bilgiler.....101

Ek. 15. Türk Hava Mecmuası, Sayı 19, 1 Mart 1928; *Tayyare piyangosunun birinci keşidesi,11 Şubat'ta büyük ve heyecanlı bir kalabalık huzurunda icra edildi* denilerek piyango çekilişinin aşamalarını ve halkın gösterdiği ilgiyi ele alan bir yazı kaleme alınmıştır. 102

Ek. 16. Tayyare, Sayı 18,15 Mart 1926; *50.000 numaranın hepsi kazanıyor. Serveti reddetmeyiniz ve aynı zamanda vatana hizmet ediniz,* denilmektedir.....103

Ek. 17. Tayyare, Sayı 19, 1 Nisan 1926; Sol kısımda tayyare piyangosunun altı aylık çekiliş planı bulunmaktadır. Sağ tarafta ise "piyanko sizi hiç ümid etmediğiniz bir günde zengin edecektir. Her gün tasarruf

edeceğiniz beş kuruşla bir tayyare piyango biletine ve taliinizin vaad ettiği servete nail olabilirsiniz" deniyor 104

Ek. 18. Türk Hava Mecmuası, Sayı 32, 10 Eylül 1927; "Piyanko" başlıklı yazıda piyango çekilişi süresince meydana gelen bütün aşamalar detaylı bir şekilde anlatılarak okuyucu bilgilendirilmektedir. 105

Ek. 19. Türk Hava Mecmuası, Sayı 15, 1 Kânunusani (Ocak)1927; Sağ kısımda tayyare piyangosunun ikinci planı yer almaktadır. Sol kısımda ise Türk Tayyare Cemiyetinin 1927 senesi izah namesi mevcuddur. 106

Ek. 20. Türk Hava Mecmuası, Sayı 46,15 Nisan 1928; *Eşya piyangomuz çekildi* başlıklı yazının devamında çeşitli eşyaları kazanan numaraların listesi verilmektedir. 107

Ek. 21. Türk Hava Mecmuası, Sayı 46,15 Nisan 1928; Makri köy at yarışları: Sipahi Ocağının tertip ettiği at koşularının, bütçelerinin yetersiz olması nedeniyle iyi reklam yapılamadığı ve bu nedenle koşulara daha çok üst sınıf insanların katıldığından bahsedilmektedir. 108

Ek. 22. 1917 yılında Osmanlı Donanma Cemiyeti yararına tertip edilen; beheri 100'er kuruş tahvilden meydana gelen ve 10 bin adet hisseli 1 milyon Osmanlı Lira değerinde piyango tahvili. "Hâsılatı Donanma Cemiyeti'nin İnşa edeceği tersaneye sarf edilecektir". (Sıddık Çalık'ın Arşivinden)…….. 108

Ek. 23. 1936 Yılı İzmit'te Düzenlenen At Yarışlarına Ait Bilet Kuponu. 110

ÖZ GEÇMİŞ 111

KISALTMALAR

a.g.b	: Adı geçen bildiri
a.g.d	: Adı geçen dergi
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
ATOM	: Ankara Türk Ocakları Merkezi
a.y	: Aynı yer
Bnb	: Binbaşı
C	: Cilt
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
Dr	: Doktor
MRS	: Makriköy Racing Syndicate
s	: Sayfa
Sa	: Sayı
SRC	: Smyrna Race Club
T.Ta.Cem	: Türk Tayyare Cemiyeti
Vb	: Ve bunun gibi
YY	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Şans oyunları geçmişten günümüze birçok toplumda değişik şekil ve türlerde farklı amaçlarla da olsa var olmuştur. Başlangıçta eğlence amaçlı ortaya çıkan şans oyunları zaman içerisinde değişime uğrayarak kimi zaman özel şahıslara kimi zaman da kurum ve kuruluşlara kar sağlayan bir sosyal faaliyet halini almıştır. Zaman zaman dini açıdan haram olduğu gerekçesiyle bazı oyunların Osmanlı toplumunda yasaklandığı da olmuştur. Ancak netice itibariyle şans oyunları da ilerleyen zaman içerisinde hem devlet ileri gelenleri hem de halk tarafından kabul görmüş ve benimsenmiştir.

Şans kavramı ve buna bağlı değerlerin toplumsal hayatın bir parçası haline gelmesiyle birlikte, şansa bağlı eylemler ve bu eylemlere iştirak edenlerin beklentileri artmıştır. Dünyanın pek çok yerindeki toplumlar arasında popülaritesi artmış olan şans oyunlarının Türk toplumunda da benimsendiği ve popüler kültürün bir parçası haline geldiği görülmektedir. Bu açıdan ele alındığında Türk toplumu içerisinde çeşitli sebeplerle kendisine bir yer bulan şansa dayalı oyunların Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda ortaya çıkışı ve kaydettiği ilerlemeler hakkında bir çalışma yapılmasının elzem olduğuna kanaat getirilmiştir.

Bu çalışma da Osmanlı'nın Son Dönemleri ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Şans Oyunları başlığı altında Piyango ve At Yarışları ele alınmıştır. Binlerce yıl öncesinden yaşamış toplumlardan günümüz toplumlarına kadar varlığını sürdüren piyango çekilişleri başlangıçta ülkemizde Türk Havacılığına katkı sağlama amacıyla gerçekleştirilmiş olup sonradan nakit ve eşya piyangosu şeklinde farklı kurumlarca düzenlenmeye başlanmıştır. Çok eski zamanlardan beri çoğu zaman bir eğlence aracı olarak gerçekleştirilmiş olan şans oyunlarının günümüzde daha çok kar amaçlı yapıldığını görmekteyiz.

Piyango çekilişlerinde olduğu gibi; at yarışlarının tarihi de çok eski zamanlara dayanmaktadır. Eski çağlardan bu yana pek çok toplumda sosyal hayatın önemli bir parçası olmayı sürdürmüş olan at ve at yarışları çağlar boyunca Türk toplumunda özel bir yere sahip olmuştur. Türk toplumlarının olmazsa olmazları arasında bulunan at gerek bir spor olarak gerekse müşterek bahislerin söz konusu olduğu bir şans oyunu olarak hem Osmanlı'da hem de Cumhuriyet döneminde kendine yer edinmeyi başarmıştır. Sosyal ve kültürel hayatımızın köşe taşlarından biri olmayı sürdüren at yarışları çalışmamızda şans oyunları kategorisinde değerlendirilmektedir.

Bu tez Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Komisyonu Başkanlığı tarafından desteklenmiştir.

Çalışma sırasında sabrı, disiplini ve prensipleriyle desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Kadir KASALAK'A, diğer bölüm hocalarıma, her zaman yanımda olan ve çalışmalarım süresince her türlü sıkıntıma ortak olarak destek olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Canan ÇETİNKAYA

AMAÇ VE YÖNTEM

1. Amaç

Osmanlı'nın Son Dönemleri ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında oynanan şans oyunları kapsamında yapılmış olan araştırma ile şans oyunlarının amacı, sosyal ve iktisadi etkisi ve o dönemlerde ne tür şans oyunlarının oynatıldığı açıklığa kavuşturulması hedeflenmektedir. Söz konusu zaman dilimi içerisinde çeşitli amaçlarla düzenlenen ve oynanan şans oyunları, dönemin süreli yayınlarından ve diğer ilgili kaynaklardan taranarak, elde edilen bilgiler doğrultusunda halkın oyunlara olan ilgisi, oyunların sosyal yaşamdaki yeri ve bu oyunların basına yansıması gibi sonuçlara ışık tutulacaktır. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi ülkemizde de şans oyunları çok eski dönemlerden itibaren oynatılmaktadır. Bu oyunların oynatılmasında ki temel amaç oynatıldığı bölgeye ve oynandığı zamana göre değişiklik göstermektedir. Günümüzde oynatılan şans oyunlarının Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren gösterdiği gelişimi ve değişimini, bu tür oyunların oynatılmasının sebeplerini ve sonuçlarını anlamak açısından bu konu üzerinde durulmaya değer olmaktadır. Söz konusu dönemde düzenlenen şans oyunlarının hem milli birlik ve bütünlüğe olan faydaları hem de sosyal hayat üzerindeki etkileri incelenerek ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır;

1. Osmanlı'nın Son Dönemleri ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında hangi şans oyunları oynatılmıştır?
2. Şans oyunları bu dönemler içerisinde hangi amaçlarla düzenlenmiştir?
3. Bu tür oyunların düzenlenmesi ve oynanması basına nasıl yansımıştır?
4. Halkın şans oyunlarına katılımı ve ilgisi ne ölçüde olmuştur?

2. Yöntem

Çalışmanın konusunu Osmanlı'nın Son Dönemleri ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Şans Oyunları oluşturduğu için özellikle arşiv belgelerinin incelenmesi ve

süreli yayınların taranması şeklinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Konu ile ilgili olarak Türk Hava Mecmuası, Havacılık ve Spor, Köylünün Gazetesi, Tayyare, Servet-i Fünun, Akşam, Mecmua-yı Ebuzziya, Süs, Sabah ve Cephe, İdman gibi süreli yayınlardan yararlanılmıştır. Bu yayınlar dışında kitap, makale, konu ile ilgili olan tezler ve birtakım sözlüklerden de yararlanılmıştır. Araştırma süresince gerekli bilgi ve belgeye ulaşmak için Başbakanlık Devlet Arşivleri, Milli Kütüphane, Basın Müzesi ve Atatürk Kitaplığı gibi yerlerde araştırmalarda bulunulmuştur.

GİRİŞ

Şans Oyunlarının Tanımı ve Tarihi

İnsan kültürünün en önemli unsurlarından biri de şans kavramı ve buna bağlı değerleri toplumsal hayatının bir parçası haline getirmesidir. Şansa bağlı eylemlerin ve beklentilerin, zamanla kazanca dönüşmesi neticesinde insanın sosyal hayatında geniş bir yer edindiği görülür. Bu manada şans oyunlarının popüler bir kültür olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'de şans oyunları üzerine yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Özellikle şans oyunlarını popüler kültürün bir parçası olarak ele alan her hangi bir eser de söz konusu değildir. Bazı şans oyunlarına dayalı faaliyetleri ele alan çalışmalarla, bir kaç şans oyunu organize eden kurumsal yapılar üzerine yapılan araştırmalar dışında kaynak tespit edilememiştir.[1] Konu ile ilgili kaynak belirtilecek olurs, şu an için ulaşabildiğimiz birkaç tane araştırma mevcuttur. Bunlar; Mete Tunçay'ın *Türkiye'de Piyango Tarihi Ve Milli Piyango İdaresi,* Fahrettin Tızlak'ın XV. Türk Tarih Kongresine sunulan *Osmanlı Toplumuna Şans Oyunlarının Girişi* başlıklı bildirisi ve Serdal Çabuk'un *Şans Oyunlarının Toplum Üzerine Etkisi (Milli Piyango Örneği)* başlıklı yüksek lisans tezidir.

Şans kelimesi, dilimize Batı dillerinden (chance) geçmiştir. "rastlantı anlamına gelen bu kelime, kişinin kendi isteği dışında ortaya çıkan durumları ifade etmektedir. Rastlantılara dayalı oyunların tarihi ilk çağlara kadar gitmektedir. Eski çağlardan bu yana çakıl taşı, aşık kemiği, ok, sopa, testi kırığı, çöp, zar, kağıt parçası, fırdöndü, rulet, kart vb. çekerek, çevirerek çeşitli oyun düzenleri geliştirilmiştir.[2]

Türkçede de kader, kısmet, talih, baht, devlet gibi terimlerle ifade edilen oyunlar icat edilmiştir.[3] Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre ise *talih oyunları* önceden ödeme yapılıp daha sonra şansa dayalı olarak para kazanılan piyango, loto, süper toto, at yarışı

[1] Mete Tunçay, *Türkiye'de Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi*, Milli Piyango İdaresi Yayını, Ankara 1993; Fahrettin Tızlak, "Osmanlı Toplumuna Şans Oyunlarının Girişi", *XV. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, 4. Cilt, 3.Kısım*, Ankara 2006,s 1877-1899; Orhan Koloğlu, "Piyango", *Popüler Tarih Dergisi*, Aralık 2000, Sa. 7, s 34-40.
[2] Tunçay, *a.g.e.*, s.9.
[3] Tunçay, a.g.e., s. 9.

gibi oyunlardır.[4] Meydan Laurouse'a göre, numaralandırılmış kâğıtlar basılarak piyasaya sürüldükten sonra çekiliş yapılmak suretiyle kazananların tespitine yönelik bir organizasyona piyango denilmektedir.[5]

Araştırmamızda daha çok Piyango ve At Yarışları üzerinde durulacaktır.

Dilimize Batı'dan geçen diğer önemli bir şans oyunu kavramı da piyangodur. "Sözlüklerde dilimize İtalyancadan geçtiği ileri sürülen Piyango teriminin kökü şöyle açıklanır. Bir zamanlar İtalya'nın kimi yörelerinde bazıları beyaz bazıları siyah kartlarla oynanan bir lotarya sisteminde kazanan kâğıtların rengi olan beyaz'ın İtalyancasıdır ve aslı, "bianco"dur."[6]

Türk Dil Kurumunun piyango tanımı ise şu şekildedir: "Düzenleyenlerce bastırılmış numaralı kâğıtları satın alanlar içinden, kazananların kura ile belirlendiği talih oyunu piyango adını almaktadır".[7]

İlk çağ uygarlıklarında da şans oyunlarının derin izlerini bulabiliyoruz. "Nitekim Sümerlerin, Mısırlıların, Azteklerin, Mayaların, Kızılderililerin ve Eskimoların yani dünyanın değişik coğrafyalarındaki toplumların şans oyunu oynadıkları bilinmektedir. Bu bağlamda mesela Mısır ve Hint mitolojisinde kutsallıkla da ilişkilendirilen zar oyunlarının tarihinin günümüzden 8000 yıl öncesine kadar dayandırıldığını söyleyebiliriz. Mısır mitolojisinde tanrıların zar atarak takvime gün ekleyip çıkardıkları, Yunan mitolojisinde de Poseidon, Zeus ve Hades isimli tanrıların zar atarak dünyayı aralarında paylaştıklarına inanılmaktaydı."[8] Bu değerlendirmeden, şans oyunlarının birçok mitolojik unsuru süslediği anlaşılmaktadır.

Buraya kadar elde etiğimiz bilgilere bakıldığında, Piyangonun ve çekilişe dayalı benzeri şans oyunlarının binlerce yıl önce yaşamış toplumlarda da var olduğu anlaşılmaktadır. Ancak günümüz piyangolarıyla karşılaştırdığımızda görülüyor ki binlerce yıl öncesi yapılan çekilişlerin amacı bir organizasyona kâr ettirmekten uzaktı. Günümüzdeki kâr amaçlı piyango çekilişlerinin Roma İmparatorluğu'nun merkezi

[4] Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, (11. Baskı), Ankara 2011, s.2255.
[5] Meydan Laurouse, *Piyango Maddesi*, Cilt 10, İstanbul 1986, s.1351.
[6] İrfan Ertürk, "İslam Hukuku Açısından Şans Oyunları ve Piyango", *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2008,s.41.
[7] Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük,* Ankara 2011, s.1930.
[8] Tızlak, *a.g.b.*,s. 1878.

İtalya'da başladığı bilinmektedir. Bunun, parasal ilişkilerin yaygınlaştığına dair bir işareti olduğu düşünülebilir.

Romalıların Satürn yıldızı şerefine düzenledikleri ve "satornal" dedikleri bayramlarda ücretsiz piyango biletlerini halka dağıtarak ilgi çekmeyi hedeflemekteydiler. Her bilete mutlaka bir hediye, mesela köle çıktığı gibi, bazen bahtsızlığın nişanesi olan fare de çıkmaktaydı. İmparator Nöron zamanında günde bin adet bilet dağıtıldığı bilinmektedir. Bu biletlerden bazılarına servet derecesinde köleler dahi isabet etmekteydi.[9]

Avrupa'da piyango, zamanla İngiltere, Hollanda, Fransa, Almanya ve Avusturya'ya da yayılmıştır.[10] XVI. Yüz yılda özellikle İngiltere ve Hollanda'da piyango çekilişlerine bir hayli rağbet söz konusu iken, aynı dönemlerde Fransa'da tereddütle yaklaşılmıştır. Fransa'da piyango, ancak XIV. Louis döneminde yaygınlaşmaya ve toplum hayatında önemli yer edinmeye başlamıştır.[11]

Şans oyunları manasında kullanılan kavramlardan birisi de lotaryadır. Lotarya hem Osmanlı da hem de günümüzde piyango yerine kullanılan Batı kökenli bir kavramdır. Piyango ise bir zamanlar İtalyanların kullandığı ve daha sonra Osmanlı toplumuna geçen günümüzde de sadece Türk toplumu tarafından kullanılan bir kavramdır. Kelimenin aslı, 1840'larda İtalya'da beyaz kartlarla oynandığı ve beyaz renkli kartın kazandığı bir şans oyunu olduğundan adını bu dilde aynı anlama gelen "bianco"dan almaktadır.[12] "Batı dillerinde bu tür oyunların genel adı, Tötonik *lot* sözcüğünden gelir. (daha sonra lotto, keno, toto vb.). Böylece üretilen Lotarya, Türkçe de 19'uncu yüzyılın ortalarına kadar tek başına kullanılmış, o tarihten itibaren bir de daha özel anlamda Piyango terimi çıkmıştır".[13]

Araştırmamızda konumuzun diğer kısmını oluşturan at yarışlarına geçmeden önce At'ın kökeni ile ilgili bilgilere değinmemiz de gerekmektedir. Bugünkü atın en son evirilmiş şekli, son buzul çağında Kuzey Amerika'dan Asya'ya, oradan da Avrupa'ya

[9] Mecmua-yı Ebuzziya, Sa. 27, c. 3, 1 Safer 1300(12 Aralık 1882), s. 839.
[10] Koloğlu, *a.g.m.*, s.34.
[11] Mecmua-yı Ebuzziya, s.840-843.
[12] Tızlak, *a.g.b.*,s.1878.
[13] Tunçay, *a.g.e.*, s.9.

yayılmıştır.[14] Latincesi: Caballus, Yunancası: Hippos olan At insanlık tarihiyle ortak bir geçmişe sahiptir. Rusya ve Çin'de yapılmış olan kazılarda insan ve at iskeletlerine birlikte rastlanılmıştır. At'ın atası ve vahşi döneminin temsilcisi olan Tarpan Tilkiden biraz büyük, ürkek ve süratlidir. Tarpan gelişim göstererek günümüzde bildiğimiz ata dönüşmüştür.[15]

At yarışlarının tarihi de piyango gibi çok eskilere dayanmaktadır. Pek çok toplum eski çağlarda çeşitli sebeplerden ötürü at yarışı düzenlemiştir. Tarihte ilk bilinen yarışları Homeros'un *İlyada*'sından öğrenmekteyiz. Bilindiği gibi M.Ö. IX yüzyılda yazıldığı düşünülen Yunan edebiyatının bu çok ünlü destanında, M.Ö 1184 yılında Truva'nın zaptını anlatırken, yapılan araba yarışlarından da bahsetmektedir. Arabalara koşulan atlara ve yarışta derece alanlara verilen ödüller detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.[16]

Eski Yunan ve Roma'da da at yarışları düzenlenmiş olmasına rağmen, modern yarışçılığın başladığı yer İngiltere olmuştur. " VIII. Henry'nin zamanında İngiltere'de ki uçsuz bucaksız çayırlarda "Çan Yarışı" denilen yarışların büyük rağbet gördüğü biliniyor. Bu yarışlar daha sonraları açık arazide koşulan ve *steple chase* adı verilen engelli yarışların biraz da ilkel şekliydi. Yarış, bir köyden ötekine dörtnala koşulup geri dönülerek yapılıyordu. O günlerin İngiltere'sinde, ta uzaktan belli bir şekilde gözüken yegâne işaret noktasının köyün çan kulesi olmasından daha doğal bir şey olamazdı. Bu nedenle bu yarışlara "Çan Koşusu" denmişti.[17]

Bunların dışında tarihi süreç içerisinde Fransa, Almanya, Rusya, İtalya ve Amerika'da at yarışlarına önem verildiğini görmekteyiz. Türklerde ise, at çağlar boyu çok ayrı bir yere sahip olmuştur. Tarih boyunca Türkler atçılık ve binicilikte en önde gelen topluluklar arasında yer almışlardır. Göktürk yazıtlarında atın bir erk ve güç simgesi olduğu ifade edilmektedir. Bu yazıtlarda Göktürklerin pek çok at sürüsüne sahip oldukları da ifade edilmektedir.[18] "Türklerin daha IX. Yüzyılda İslam âleminde binicilikte (el-furusiyye) en mahir bir topluluk kabul edildikleri görülüyor. Yine aynı

[14] Kudret Emiroğlu-Ahmet Yüksel, *Yoldaşımız At,* Yapı Kredi Yayınları, Ankara 2002, s. 13.
[15] Nimet Üyken, *Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi,* İstanbul 2000, s.11.
[16] Homeros, *İlyada,* çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul 2014, s. 385-386; Eser Tutel, *At Yarışları ve Atlı Sporlar,* İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s.7.
[17] Tutel, *a.g.e.*,s.15.
[18] Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş,* C.7, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s.179.

yüzyılda Türk Hakanı da "binitlerin meliki" şeklinde vasıflandırılıyor."[19] Ayrıca at yarışları da Türk toplumun da geçmişten bu güne süregelen bir öneme sahip olmuştur. "Atlı oyunlar ve yarışlar yaşanılan hayatın sonucu olarak Türk kültüründe zengin bir yapı özelliği göstermektedir. Yarış ve oyunlar başlangıcında kössüz; sonradan da davulsuz ve zurnasız gerçekleştirilmemiştir."[20] Türklerin at yarışları ile ilgili kullandıkları yöntemlere ait bilgiler de bulunmaktadır. "Kırgız Türkleri, yarışacak atları meradan alır, ahırda beslerlerdi. Kuru ot, yulaf, arpa vb. gıdalar verir, sudan başka günde 5-6 litre de kısrak sütü içirirlerdi. Eberhard Çinlilerde görülen at yarışlarının Türk ve Moğolların etkisiyle oluştuğunu bildirmektedir. Hunların da at yarışı yaptıkları belirtilmektedir. Kaşgarlının da verdiği bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Türkler çok eski tarihlerden beri at yarışı yapmaktadırlar." [21] Görüldüğü üzere Türk toplumunun kültürel kökeninde at ve at yarışları geniş yer tutmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı ve Cumhuriyetin kuruluş yıllarında at yarışları ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Tezimizde tespit edebildiğimiz ana temaları şöyle sıralayabiliriz:

Şans oyunlarının Osmanlı toplumunda bazı kültürel değişimlere sebebiyet verdiğine şahit oluyoruz. Bunun yanı sıra bu tür organizasyonlarda devlet önemli gelirler elde ederek, toplumun yaralarını sarmaya yönelik çabalar sarf etmiştir. Nihayetinde kalkınma ve eğitime yönelik bazı hamlelerde de şans oyunlarının desteğini görmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde şans oyunlarıyla beraber meydana gelen kültürel değişimin izlerini tespit etmeye yöneliktir. Elde edebildiğimiz bu kültürel unsurlar oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Kısa yoldan para kazanma alışkanlığı elde etme, kumar tutkunluğu ve sahtekârlık gibi toplumu olumsuz yönde etkileyen kültürel değişimler söz konusudur. Bu tür alışkanlıklar toplumun genel ahlaki ve dini yapısına aykırı bulunmasından dolayı devlet tarafından bu tür şans oyunlarının zaman zaman yasaklandığını görmekteyiz.

Şans oyunlarının beraberinde gelen toplumsal değişimin olumlu yönlerini görebildiğimiz bazı örnekler de vermek mümkündür. Her şeyden önce şans oyunlarının

[19] Faruk Sümer, *Türklerde Atçılık ve Binicilik,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1983, s.12.
[20] Ali Abbas Çınar, *Türklerde At ve Ondokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnamede At Kültürü,* Feryal Matbaası, Ankara 1999, s.36
[21] Çınar, *a.g.e.,*s.36

getirmiş olduğu organizasyonlar eğlence kültürünü de beraberinde getirmiştir. Bu tür organizasyonlarda ki birçok gösteriler halkın ilgisini çeken ve kültürel aktivitelerin sergilendiği alanlar olmuştur. Bu gösterilerde halkın yoğun katılımı sağlandığını görüyoruz, hatta kadınların sosyal hayata iştirak ettikleri ve giyimi kuşamıyla moda haline getirdikleri bir organizasyon olarak görmek mümkündür.

Bu organizasyonların toplumsal hayata katkısı olan diğer önemli bir husus da eğitim ve hayır kurumlarının kurulmasında ve yaşatılmasında sağladığı katkılardır. Çalışmanın içeriğinde bu kurumlara ait birçok örnek sunulacaktır. Ekonomik sıkıntıların çekildiği Osmanlı'nın son dönemleriyle Cumhuriyetin ilk yıllarında bu tür organizasyonların eğitim ve hayır kurumlarının gelişiminde önemli rol üstlendikleri bilinmektedir.

Kalkınmaya yönelik şans oyunları düzenlemeleri, belki de bu tür organizasyonların en önemli ve olumlu yönlerinden birini teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nin başta gelen iktisadi hamlelerinden biri olan demiryollarının finanse edilmesinde piyango tahvillerinin çok önemli rolü olduğu anlaşılmaktadır. Demiryolu tahvillerine bağlı nakit para karşılıklı *promesse* adı verilen piyango biletleri belli dönemlerde piyasaya sürülmüştür.[22]

Birinci Dünya savaşında savunmaya yönelik bazı alanlarda piyango çekilişlerinden istifade edilmiştir. Özellikle Osmanlı Donanma Cemiyeti'ne iâne adı altında birçok çekilişin yapıldığı bilinmektedir.[23]

Keza, Cumhuriyetin ilk yıllarında Tayyare Cemiyeti'nin kuruluş ve gelişmesinde piyango çekilişlerinin önemi daha da artmıştır. Hatta bu tür organizasyonlar kanun teminatı altına alınarak, bu cemiyetin sürekli gelir kalemleri haline getirilmiştir.

[22] Tunçay,*a.g.e.,s.56.*
[23] Selahattin Özçelik,*Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti,Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000,s.218.*

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİNDE PİYANGO

Osmanlı Devleti'nde Lotarya sözcüğünü kullanarak piyangodan bahseden en eski kaynağın 18. Yüzyıl sonlarında yazılmış bir sefaretname olduğu bilinmektedir. Bahsi geçen sefaretnamede İstanbul'da piyango düzenlenmesine dair bir öneri yapıldığını da biliyoruz.[24] Osmanlı'da piyango çekilişleri de Batı'dan gelen birçok şey gibi, ilk önce gayr-ı Müslimler arasında başlamıştır. Osmanlının dünya toplumlarından bağımsız yaşamadığı ve Batılılaşma süreci de göz önüne alındığında, bir tür şans oyunu olan piyangonun Osmanlı toplumuna nüfuz etmesi çok şaşırtıcı olmamalıdır. Çoğu zaman şer'i kanunlara dayandırılarak yasaklanmış olmasına rağmen, bu tür oyunların bir şekilde Osmanlı toplumu içerisinde yer almış olduğu görülmektedir. Devlet tarafından yasaklandığı belirtilmiş olmakla birlikte, çeşitli sebeplerden dolayı piyango düzenleyen birçok müteşebbis ortaya çıkmıştır.

Osmanlı devletinin XIX. Yüzyılın başlarından itibaren Avrupa ile ticaretinin yaygınlaşmaya başlama sürecinde, kültürel iletişimin yoğunlaşmaya başladığını görmekteyiz. Bu ekonomik ilişkiler, beraberinde parasal ilişkilere dayalı bazı kültürel aktiviteleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle İzmir gibi, bazı liman şehirleri bu kültürel değişimin öncüleri arasındadır. "İçinde böyle para dönen bir girişimin özel teşebbüsü harekete geçirmemesi mümkün değildi. Piyangonun Osmanlı topraklarına yansıması da bu kesimin girişimleriyle oldu. Napolyon savaşlarının 1815'te sona ermesinin ardından, Akdeniz'de ticaret rahatlamış ve Avrupalı tüccarlar 1820'den itibaren öncelikle İzmir'e yerleşmeye başlamışlardı. Yunan ayaklanmasının getirdiği on yıl kadar süren durgunluk döneminin arkasından, 1830'larda engellerin tamamen ortadan kalktığı bir döneme girildi."[25] Sonraki yıllarda artık piyango çekilişi düzenlemeye dair taleplerin ortaya çıktığını ve ilk başlarda devletin karşı çıktığı

[24] Tunçay, *a.g.e.*,s.27; http://www.millipiyango.gov.tr/node/18?q=node/40, 15 Haziran 2014.
[25] Koloğlu,*a.g.m.,s.*34.

piyangonun zaman içerisinde Osmanlı'da kabul görmeye başladığını söylemek mümkündür.

1848 yılında Avrupaî uygulamaların Osmanlıda tesis edilmesi sürecinde, Tiyatrocu Naum Efendi mevcut tiyatrosunun kârının zararını karşılamaması neticesinde bir piyango düzenleme isteğinde bulunmuştur. Yapılan incelemeler ve ilgili kişilerin görüşleri doğrultusunda böyle bir düzenlemenin uygun olmayacağına karar verilmekle birlikte, bundan yalnızca altı yıl sonra söz konusu yasağın uygulanmayarak Ermeni Katolik Kilisesinin güvencesi ile bir eşya ve para piyangosunun tertip edilmiş olduğunu da biliyoruz. Bundan bir yıl sonra ise Endazeoğlu Andon, Katolik patrikhanesinin kefaleti ile beş tanesi çeşitli emlak, beş tanesi de bir miktar nakit parayı içerecek şekilde ve her kime çıkar ise, emlak ise emlak alıverilmek ve para ise nakit olarak verilmek üzere bir piyango tertip edilmiştir. Neticede çıkanlara emlak veya paraları verildiği ve hiç kimseden verilenlerin değerli olup olmadığına dair bir şikâyet gelmediği belirtilmiştir.[26]

1849 yılında ise, bir gazetede Piyangonun işleyişi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. "1849 yılında Ceride-i Havadis'te çıkan bir ilan Piyango mekanizmasının nasıl işlediğine dair bilgiler de veriyor. Zeytinburnu'nda Makriköy civarında vaki üç adet ev, bundan önce Piyangoya konulup, gelecek Mayıs'ın 27. günü Galata'da bulunan Borsahane'de çekileceği dolayısıyla bilyete (bilet) alanlardan şimdiye kadar parasını yatırmamış olanların çekilişten sekiz gün önce isimlerini deftere kayıt ettirmezlerse katılamayacaklarını; katılmak isteyenlerin Galata'da Sandıkçılar'da Senyör Matiye Zeyter'in cenazesine yahut Senyör Kastor'un evine veyahut Beyoğlu'nda tiyatrohane içindeki kahveye başvurmaları ilan olunur."[27] Görüldüğü üzere 1840'lı yıllarda dahi bir eşya piyangosu tertip edilmiş olup, çekiliş hakkında gazeteye ilan verilerek halkın bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Burada göze çarpan diğer bir husus ise piyango biletlerinin veresiye olarak satışa sunulmuş olmasıdır. Bilet aldığı halde parasını yatırmamış olanların bulunması biletlerin veresiye olarak da satılabildiğini göstermektedir. Ayrıca bu kişilerin biletlerinin geçerli olması için isimlerini deftere kayıt ettirmeleri de gerekmektedir.

[26] Tızlak, *a.g.b.* s.1879.
[27] Koloğlu,*a.g.m.*s.35.

1. PİYANGOCULUK İLE İLGİLİ GİRİŞİMLER VE PİYANGOCULUĞA GETİRİLEN YASAKLAR

Piyango kültürünün getirmiş olduğu değişiklikler, Osmanlı toplumuna oldukça yabancı alışkanlıkları içeriyordu. Her şeyden önce, dinî hassasiyetlere uymayan bir yapıya sahipti. Batı kökenli diğer kültür unsurlarına karşı çıkmayan ve hatta teşvik eden Osmanlı, bir müddet sonra piyangoculuğun yasaklanması ile ilgili girişimlerde bulunmak zorunda kalmıştır. Bu girişimin sebebi ise yıllardan beri piyangoculuğun toplum arasında yaygınlaşması ve daha önce ortaya çıkmakla beraber herkes tarafından bilinen zararlarının öne sürülmesidir.[28]

1 Temmuz 1857'de Zaptiye Müşirine hitaben kaleme alınan bir yazıdan anlaşıldığına göre, o günlerde Dersaadet ve Bilad-ı Selase'nin her yerinde köşe başlarında ve esnaf dükkânlarında piyango çekilişleri çoğalmıştır. Sözü edilen çekilişler için ise birçok kişi buralarda toplanarak dedikodu ve ağız kavgası yapmaktadırlar. Bunun gibi durumların neticesinde ise, daha ileri derecede uygunsuz durumlar yaşanmaktadır. Bunun dışında, piyangoların çekilişinde vuku bulan karışıklılar dolayısıyla da pek çok insan zarar görmektedir. Toplumsal huzurun bozulmasına ek olarak piyango çekilişleri neticesinde de insanlar geçimlerini sağlamak için gerekli olan parayı da kaybetmektedirler.[29] Bu açıdan bakıldığında piyangoya yasaklar getirilmiş olması toplum huzurunun devamı için alınan bir karar gibi gözükmektedir.

II. Abdülhamit döneminde piyango çekilişlerinin hoş karşılanmamasına rağmen, eğitim amaçlı yapılan bir piyango çekilişine destek verdiğini de söyleyebiliriz. 1900 yılında İzmir Hamidiye Sanayi Mektebi'nin menfaatine piyango düzenlenmiş, ancak yapılan bir açıklamayla Avrupa kökenli piyangolarda hile görüldüğü gerekçesiyle yasaklandığı net olarak ifade edilmiştir.[30]

Diğer yandan piyangoculuğun yasaklanmasının sebebi olarak sosyal olumsuzluklara işaret edilmesi dışında, bu oyunların bir tür kumar olarak algılanmasının da büyük payı vardır. "Bundan dolayı da piyangoculuk, 1 Temmuz 1857 tarihi itibariyle

[28] Tızlak, a.g.b., s.1880.
[29] Tızlak,*a.g.e.,* a.y.
[30] Koloğlu, *a.g.m.,* s.35.

tamamen yasaklanmıştır."[31] Piyangoculuğun yasaklanmasının ardından, yasağın bir an önce herkese duyurulması ve her hangi bir dükkânda Piyango çekilişine izin verilmemesi ilgililerden istenmiştir. Bu yasağın uygulanması için de memurlar tayin edilmiş ve yasak çiğnendiği takdirde, bu yasağı çiğneyen kişilerin şiddetle cezalandırılacaklarının gerekli olan yerlere bildirilmesi istenmiştir. [32]

"1857 Ağustosunda (Zilhicce 1274) piyangonun "külliyen men'i", bir takım sorunlara yol açmıştır. Osmanlı Arşiv'indeki belgelerden anlaşıldığına göre, yasak kararından önce, harcını yatırıp Emniyet Teşkilatı'ndan (Bab-ı Zaptiye) ruhsat alarak piyangoculuk yapan üç yüzden fazla kişi vardır. Bunlar iş akışlarının aniden kesilmesi üzerine büyük zararlara girdiklerini, geçim sıkıntısına düştüklerini ileri sürerek hükümetten tazminat istemişlerdir."[33]

Hükümet her ne kadar piyangoculuğun kumar sayılması nedeniyle kimsenin hak iddia edemeyeceğini beyan etmişse de zarara uğradıklarını söyleyenler arasında yabancı uyrukluların da bulunması hükümeti ayrıca rahatsız eden bir konu olmuştur. Ayrıca Osmanlı yönetimi alacaklıları mağdur etmemek amacıyla bu sorunun araştırılıp çözüm bulunması için bakanlar kurulu (meclis-i vükelâ) kararıyla bazı meclis üyeleri ve saygın oldukları bilinen yabancı tüccarlardan on iki kişilik bir kurul oluşturmuştur. Bu kurul 300 den fazla piyangocunun uğradığı zararın hesaplanması mümkün değildir diyerek, bu kişilere kalan biletleri de satıp çekilişlerin tamamlanmasını beklemelerini önermiştir. "Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'den dönüştürülmüş bir çeşit yasama organı olan Ahmet Vefik Paşa başkanlığındaki Tanzimat Meclisi ise, Komisyonun çözüm önerisine karşı çıkmış, zaptiye'nin verdiği ruhsatların hükümetten habersiz ve yasa dışı olduğunu, bu nedenle ancak yetkisiz izin verenlere karşı kişisel hukuk davası açılabileceği görüşünü savunmuştur."[34] Bu nedenle Meclis-i Vâlâ, meseleyi bizzat ele alarak Zabtiye Müşirine bildirir. Buna bağlı olarak öncelikle basılı biletlerin satılabilmesi için bir ay süre verilerek biletlerin satılabileceği bir yer belirlenmesine ve tertip edilen piyangonun çekilişine izin verilir. Bunun dışında alınan bir karar ise bu bir aylık sürenin bitiminden ve çekilişlerin gerçekleştirilmesinden sonra piyangoculuğun yasaklanması meselesinin kesinlikle uygulanması ile ilgilidir. Ancak piyangoculara verilen süre ellerindeki

[31] Tızlak ,*a.g.b.,* s.1881.
[32] Tızlak, a.g.b., a.y.
[33] Tunçay,*a.g.e.,* s.33.
[34] Tunçay,*a.g.e.,*s.38.

biletleri satmaya yetmeyeceği anlaşılınca bu süre üç aya çıkarılır. Ayrıca satılan biletlerden ve yapılan çekilişlerden elde edilen gelirin Dersaadet kaldırımlarının onarımında kullanılması kararı alınır.[35] "Ancak verilen üç aylık süre de piyango biletlerinin bitirilmesine yetmemiş olacak ki, bundan yaklaşık altı ay sonra bile 26 Mayıs 1858'de hükümet hala bu işle uğraşmaktadır. Söz konusu tarihte daha önceden belirlenen yerler ve şartlar geçerli olmak üzere sürenin üç ay daha uzatılması yoluna gidilir. Bu arada yasak kapsamında olmak üzere, aynı yıl Danıştay tarafından yabancı piyango biletlerinin ülkeye sokulmaması için de ilgili ülke elçiliklerinin Hariciye Nezareti'nce uyarılması istenilir. Çünkü 1855 yılında yabancı piyango biletlerinin ülkeye sokulması yasaklanmış ve bu yasak kararı gümrüklere bildirilmiş ama yabancı elçiliklere bildirilmemiştir."[36] Neticede piyangoculuk yasağı yürürlüğe konmuş ve ilerleyen zamanlarda piyango tertip etmek için padişahtan izin isteyenlerin istekleri reddedilmiştir.

Osmanlı'da piyangoculuk faaliyetleri durdurulmuş ve gündemden uzaklaştırılmış olmasına rağmen bazı kesimlerde piyangoculuğun meşru yollarla yapılması için girişimde bulunanlar olmuştur. Bu manada ilk başvuran Mösyö Şarl Pezir isimli bir kişidir; ancak bu kişinin isteği reddedilmiştir. 1879 yılına gelindiğinde ise, Bordiyanu isimli bir kişi (*Bu teşebbüsü başlatan görünürde La Türkî Gazetesinin imtiyaz sahibi Bordiyanu olmakla birlikte, gerçekte Devlet-i Aliyye'ye borç teklif eden bazı çevrelerin temsilcisi konumunda İstanbul'da bulunan bir Fransızdır*. Bkz.Tızlak,*a.g.e.*,s.1886.) tarafından başvuru yapılmış ve bu defa kabul görmüş olmasına rağmen başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[37] Ancak piyango girişimlerinin bununla sınırlı kalmadığı elde edilen belgelerden anlaşılmaktadır.

10 Temmuz 1899'da Rusçuk Tüccar Vekâleti'nden Bab-ı Ali'ye gönderilen bir tahriratta, Makedonya fesat cemiyeti (Makedonya'da Osmanlı Devleti'ne karşı tehdit hareketi yürüten gizli komiteler.) yararına tertip edilip dağıtılmakta olan piyango biletlerinden ele geçirilen bir adedin gönderildiği ve Ermeni Komitesi menfaatine tertip edilip dağıtıldığı, tespit edilen biletler olursa onların da gönderileceği bildirilmiştir.[38]

[35] Tızlak, a.g.b., s.1885.
[36] Tızlak,*a.g.b.*,a.y.
[37] Tızlak, *a.g.b.*, s.1886.
[38] BOA,BEO.A.MTZ.(04). 62-62. 28 Haziran 1315.

Aynı konuya istinaden bir başka belgede gördüğümüz üzere, Temmuz 1899'da Bulgaristan Komiserliği'ne ikaz anlamında bir yazı yazılmıştır. Buna göre Fesat Komitesi menfaatine mahsus olarak piyango tertip edildiği ve dağıtıldığı ve bu komitenin maksadının kötü olduğunun bilinmesine rağmen buna göz yumulduğunu, bu kayıtsızlığın Bulgaristan Emareti açısından uygun olmadığı belirtilerek bu gibi şeylerin dağıtımının yasaklanması ve gerekli yerlere bildirilmesi konusunda talimat verilmektedir.[39]

22 Haziran 1907'de devrin sadrazamına hitaben kaleme alınan bir başka yazıda ise, Bulgarların her konuda aşırılık göstermeleri nedeniyle, Sofya Belediyesi şehrin tezyini için gayet büyük bir belediye dairesi ile bir kaplıca binası ve bir tiyatro yaptırma kararı almış akabinde de ilk iki binanın inşasına başlamıştır. Ancak bu olayın asıl amacının Müslümanların hakkını gasp ettiğini ve milyonlarca masraf gerektiren inşaat esnasında rüşvet yeme ve kötü işler meydana geldiğinden dolayı binaların yarım kaldığını bu sebepten ötürü gerekli meblağın bir piyango tertip edilerek temin edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bir Macar bankasının düzenlediği piyango, ecnebi piyangoların yasaklanmasına rağmen birkaç sene devam etmiştir. Ancak biletlerin Osmanlı Devletinin çeşitli yerlerine sokularak epey bir meblağın biriktirildiği görülmüştür. Fakat daha sonra Sofya Belediye İdaresinin, Macar Bankası ile geçinemediği anlaşılmaktadır. Neticede Macar Bankasının piyangoyu başından attığı ve Sofya Belediye'sinin iki sene boyunca biletleri müzayedeye koyduğu belirtilmiştir. Bundan bir sonuç alınamasa da belediyenin bu muameleye göz yumması ile er geç bir talip çıkmasının muhtemel olduğu ve piyango biletlerinin hâsılatının yalnız bu üç binanın inşaat masrafına has olmadığı dile getirilmiştir. Dolayısıyla, bu piyango tertibinin fayda maksadıyla yapılmasına rağmen, birçok hile içerdiği ve halkın aldatıldığı görülmüştür. Halkın boş yere Bulgar fesatçılarına iane vermiş olmaması için, adı geçen piyangonun yeniden satışa çıktığı halde, İstanbul ve diğer Osmanlı vilayetlerine sokulmasının yasaklanması için kesin bir tedbir alınması gerektiği ifade edilmiştir.[40]

Bu yazının kaleme alınmasından dört gün sonra da Dâhiliye Ticaret ve Nafia Nezaretleri ile Rumeli Vilayeti Müfettişliği'ne gönderilen bir yazı da adı geçen piyango biletlerinin İstanbul ve diğer Osmanlı vilayetlerine sokulmasının yasaklanması

[39] BOA, BEO. A.MTZ. (04). 62.62.,13 Temmuz 1315.
[40] BOA, BEO. A.MTZ. (04). 132.38., 22 Haziran 1907.

hususunda gerekli mercilere etkili bir uyarı yapmaları istenmektedir.[41] Elde edilen bilgilere bakıldığında bu tür suiistimallerin sıklıkla yaşandığı anlaşılmakla birlikte, yapılan uyarıların ne ölçüde sonuç verdiğine dair kesin bir bilgiye henüz rastlanmamıştır.

1.1. Demiryolu Tahvillerine Bağlı Nakit Para Karşılıklı Piyango Biletleri

Nakit para karşılıklı piyango biletlerinden bir kısmı, Şark (Rumeli) demiryolu tahvillerine dayanmaktadır. Şark Şimendiferleri piyango biletleri 20. Yüzyılın başlarına kadar "promes" adıyla bilinmekteydi.[42] "Islahat devri sadrazamı olan Ali Paşa, Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa'nın yakınlaşması taraftarıydı ve bu sebeple demiryolu şebekesinin Avrupa hatlarıyla birleşmesini istiyordu. Brüksel bankerlerinden Baron Hirsch 17 Nisan 1869'da, İstanbul ve Selanik'i Batı'ya bağlayacak 2 bin kilometrelik bir demiryolu ağının 99 yıllık imtiyazını Osmanlı hükümetinden alarak, 1870'in ilk günlerinde biri Rumeli Şimendiferleri'ni inşa etmek, diğeri de işletmek için iki şirket kurdu. Tanesi 400 Frank saymaca (itibari/nominal) değerli 1.980.000 tahvil çıkardı. Bunlar yıllık yüzde 3 (yani 12 Frank) faiz getirecek ve faizler altı ayda bir ödenecekti. Tahvillerin çekiciliğini artırmak için, hem üst-fiyatlarının altında satılması, hem de iki ayda bir yapılacak çekilişlerle ve 600.000 Frank gibi büyük ikramiyelerle amorti itfa edilmesi kararlaştırıldı (İtfa: Kelime manası, söndürme, söndürülme anlamına gelse de, tahvillerde teselli anlamında kullanılmaktadır. (Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat,* Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s.468) ve amortisman 105 yıl devam edecekti".[43]

Bu tahvillerin hepsini Osmanlı hükümetinden saymaca değerlerinin üçte birinden azına satın alan Hirsch, tanesini 150 Franka uluslararası bir sermayedarlar sendikasına devretti. Bunlar da tahvillerin 750 binini, 1870'te tanesi 180 Franktan; geri kalan 1.230.000'ini de 1872'de tanesi 170 Franktan satışa çıkardılar. Daha sonra da tahvillerin fiyatı 130 Franka kadar düştü. 1871'de Ali Paşa'nın ölmesinin ardından adı Rus yanlısına çıkan ve Avrupa ile yakınlaşmayı istemeyen Mahmut Nedim Paşa sadrazam

[41] BOA, BEO. A.MTZ. (04). 132.38., 12 Temmuz 1905.
[42] Bilgi için bakınız Ek 1: Sıddık Çalık'ın arşivinden *Promess* bileti.
[43] Tunçay,*a.g.e.*, s.56.

olmuştu. Bunun ardından da Rumeli Şimendiferleri için öngörülen 2 bin kilometre 1.260'a indirilmiş ve hükümet işletme şirketini devralmıştı. İngiltere ve Fransa'nın bu tahvilleri tanımamaları ve kendi borsalarında sattırmamaları sonrasında da Prusya-Fransa savaşının çıkması ikramiyeli Türk tahvillerini olumsuz etkilemiştir.[44]

"Rumeli Demiryolları tahvillerinin her iki ayda bir yapılan amortisman çekilişlerinde, Nisan 1870-Şubat 1910 arasında 4'üncü 8'inci ve 12'inci ayların başında büyük ikramiyesi 600 bin Frank olmak üzere, 50 tahvile toplam 800 bin frank tutarında çeşitli ikramiyeler ödeniyor, 250-950 tahvile de saymaca değer aynen veriliyordu (ki bu da, onu üçte bir fiyatına almış olan yatırımcı için, ikramiye demekti); 2'inci, 6'ıncı ve 10'uncu ayların başındaki çekilişlerde ise, büyük ikramiyesi 300 bin Frank olmak üzere 50 tahvile toplam 400 bin Frank tutarında çeşitli ikramiyeler ödeniyor, 250-950 tahvil de başa baş itfa ediliyordu.[45]

"Şark Şimendiferleri Piyangosu'nun biletleri 1883′ten 20. Yüzyıl'ın başlarına kadar halk arasında "promes" adıyla anılmıştı.1883′te yabancı piyangoların iştiraklerine engel olabilmek amacıyla, Selanik Bankası Müdürü Edward Mizrahi'nin önerisi ile Hamburg Piyangosu'ndan esinlenen *promes piyangosu* 1887′de yeniden düzenlenmişti. Şark Şimendiferleri Piyangosu'nun 50 numarası 400 bin, diğer 400 numarası ise 160 bin frank kazandırıyordu."[46]

Yukarıda bahsettiklerimiz dışında bir de dolaylı olarak demiryolu yapımına yönlendirilmiş piyango çekilişlerinin mevcut olduğunu arşiv belgelerinden anlıyoruz. Aydın Vilayeti'ne gönderilen bir yazıya göre, İzmir'de Sanayi Mektebi ve Yahudi Mektebi yararına düzenlenmiş olan piyango hâsılatlarının önemli bir miktarının Ermeni fesad komitelerine (*Çoğu Türkiye dışında yaşayan ve Türk düşmanı kuruluşlar ve devletlerle ilişkide olan bir grup Ermeni ileri geleni tarafından 1887'de kurulan Hınçak Komitesi ve 1890 'da kurulan Taşnaksutyun gibi komiteler olup Türkiye'de bağımsız Ermenistan'ı kurmak gayesi taşıyan komitelerdir. Bu komitelerin kurulmasında Balkanlardaki Sırp ve Bulgarların terör saçan komitecilik faaliyetleri etkili olmuştur.* Bkz. Mehmet Saray, *Ermenistan Ve Türk Ermeni İlişkileri,* Ankara 2005, s.41.) ve İsrailist Cemiyetine *(Türkiye'deki ticaret, din ve kültür serbestliği gibi imtiyazlarına*

[44] Tunçay,*a.g.e.*, s.56.
[45] Tunçay,*a.g.e.*, s.56-57.
[46] Milli Piyango Tarihi, *http://devlet-ana.com/milli-piyango-tarihi/*, (20.09.2014).

dokundurtmamak için Yahudiler tarafından kurulan "Makabi" ve "Alyans İsrail" gibi cemiyetlerdir. Bkz. Durmuş Yalçın vd, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s.203) gönderildiğinden söz edilmektedir. Bu hâsılatın *fesadiyeye* harcanmasının asla kabul görmeyeceği ve bir takım kişilerin istifade edeceği durumlara karşı doğacak şikâyetlerin artmasından dolayı, adı geçen piyangonun Hicaz Demiryolu menfaatine değiştirilmesi için padişahın buyruğu olduğundan bahsedilmiştir.[47] Bu bilgilerden anlaşıldığına göre, piyango çekilişleri birçok alanda memleketin farklı yerlerinde çeşitli sosyal kurumlara ve hatta demiryollarının inşasına doğrudan ve dolaylı olarak katkı sağlamıştır.

1.2. İzmir Osmanlı Piyangosu

19. Yüzyıl'da İzmir'de pek çok sosyal kulüp olduğunu ve bu kulüplerde iskambil oyunları başta olmak üzere Briç, Satranç gibi oyunların İzmirliler tarafından epeyce rağbet gördüğü söylenebilir.(*Briç: İzmir'de özellikle İngiliz kökenli ailelerin oturduğu Buca ve Bornova'da daha sık oynandığı bilinmektedir. Bu konuya yabancı gezginlerin notlarında sıklıkla değinilmiştir. Kimilerine göre ise bu oyunun İzmir'de oynayanlar arasında önemli ölçüde geliştirildiğine dair işaretler vardır. Satranç: 19. Yüzyılın sonlarına doğru çok sık oynanmıştır. 1900 başlarında İzmir'de çıkarılan gazetelerde Satranç hakkında sürekli olarak öğretici yazılara yer verilmiştir. Yine bu gazetelerde Satrancın İzmir ve İstanbul da çok sık oynandığı ifade edilmiştir.* Bkz. Beyru, *a.g.e.,* s.138) İzmirlilerin şans oyunlarına düşkünlüklerinden yararlanmak amacıyla bazı tacirlerin farklı bir takım yöntemler geliştirdiği bilinmektedir. Böyle bir amaçla daha 19. Yüzyılın ilk yarısında İzmir'de sıklıkla bir takım piyangolar düzenlenerek bunlar gazeteler aracılığıyla halka duyurulmuştur. Bunun dışında İzmir'de piyango etkinlikleri temelde iki amaca yönelik olarak düzenlenmiştir. Bu amaçlardan biri Okul, Hastane ve Yetimhane gibi kamu kuruluşlarına gelir sağlamak iken, diğer bir amaç ise doğrudan ticarî kazanç elde edebilmek olmuştur. Ancak bu tür ticaret amacı güden eğlenceler bilhassa İzmir'in Türk olmayan halkını ve Levantenlerini kapsamaktadır.

[47] BOA, BEO. 2735.205105.1., 6 Ocak 1906.

(*Levanten: Osmanlı Devleti içinde bilhassa Tanzimat sonrası büyük liman kentlerinde yoğunlaşarak ticaretle uğraşan Hristiyan kesim.*) Piyango çekilişlerine ödül olarak konulan şeyler ise, 1834 yılındaki bir takım gazete ilanlarından anlaşıldığı kadarıyla 'Altın Saat', kendi özel rıhtımı olan bahçeli bir 'Ev' ve bir 'Kum Saati'dir.[48] Böylece daha 19. Yüzyılın ilk yarısında Piyango çekilişlerinin İzmir'de bir hayli ilerlemekle birlikte rağbet gören bir şans oyunu olduğu anlaşılmaktadır.

Beyru, İzmir'deki piyango düzenlemelerin hayır amaçlı da yapıldığını ifade etmektedir. "Aynı çeşit piyangoların yüzyılın ikinci yarısında da hep sürdürüldüğü bilinmektedir. Bu arada tamamen hayır amacına yönelik bir takım piyango çekilişleriyle de sık sık karşılaşılmıştır. Bu çeşit piyangolara istisnasız kentte yaşayan bütün toplumların itibar ettiğini görüyoruz. Levantenler, Rumlar ve Ermeniler bu amaçla düzenledikleri balo, suare, konser ve benzeri etkinlikler içine çoğunlukla piyangoyu da katmış ve böylelikle katılımı özendirerek daha büyük yardımlar sağlamayı yeğlemişlerdir. Bu çeşit yardım amaçlı piyangoların hedeflediği yerler genelde, okul, hastane ve yetimhane gibi kuruluşlar olmaktadır." [49]

Yardım amacı taşıyan piyangoların Türk ve Musevi kesim arasında da sıklıkla ele alındığı bilinmektedir. 19.Yüzyıl sonu ve 20.Yüzyılın başı İzmir'de yer alan Türk okulları ve diğer Türk kuruluşlarına maddi fayda sağlamak adına kullanılan yöntemlerden en çok öne çıkanı piyango çekilişleri tertip etmek olmuştur. Örneklerine sık sık gazete haberlerinde rastlanılan bu çekilişlerden birinin geliri 1886 yılında Islahhanenin günlük harcamaları ve cezaevinde tesis edilmesi düşünülen atölyelerin inşasına sarf edilmek amacıyla düzenlenmiştir.[50]

1891 yılının Şubat ayında Dâhiliye Nezareti'nden Ticaret ve Nafia Nezareti'ne gönderilen bir yazıda, İzmir Sanayi Mektebi yararına piyango tertip edildiğinden ve Mart ayı başından itibaren çekilişine başlanmış olduğundan bahsetmektedir. Ancak piyangonun hâsılatının mektebin masraflarını karşılamaya yeterli olmadığına, çekilişlerin bir sene daha uzatılarak ve Avrupa'da olduğu gibi halkın ilgisinin çekilmesinin gerekli olduğuna değinilmektedir.[51]

---

[48] Beyru,*a.g.e.*, s. 139.
[49] Beyru, *a.g.e.*,s. 140.
[50] Beyru, *a.g.e.*,s. 140.
[51] BOA, BEO. DH. MKT.1808-39. 30 Kanunisani 1306.

Osmanlı Arşivi'nden temin edilen bir başka belgede ise; yine İzmir'in Ermeni mahallesinde bulunan İnas mektebinde (*Kız ilk mektepleri*) eğitim gören fakir çocukların ihtiyaçlarına harcanmak üzere talebelerin yapmış oldukları el hünerlerinin piyangoya konmasına ruhsat verildiği ifade edilmektedir. Aynı belgede keşide olunacak piyangolar için 50 bin kuruşu geçmemek üzere ruhsat verilmesinin caiz olduğu ancak nezaret makamından yazılan 11 Ekim 1886 tarihli ve piyango keşidesinin yasak olduğunu bildiren tahrirattan bahsederek gereğinin yapılması için müsaade istenmiştir.[52]

1900 yılında ise, İzmir Hamidiye Sanayi Mektebi'nin yararına bir piyango düzenlendiğini görmekteyiz. Bu piyango düzenlemesi ile ilgili olarak şöyle bir açıklama da mevcuttur. "Bu piyango vatanımızda kurulmuş yetim evlerinin menfaatine mahsus olup özellikle Avrupa'nın muntazam addolunan piyangolarından daha emin ve muntazam olduğu gibi bilet sahiplerine verilen ikramiyelerin genel düzeyi de dünya da mevcut piyangoların hepsinden üstün ve daha yüksektir. Dolayısıyla müşteriler için daha çok çıkar sağladığından iyilikseverlerin ilgi gösterecekleri umulur"[53] Görüldüğü üzere piyango düzenlemelerinin asıl gayesinin sosyal kurumlara gereken yardımı sağlamayı amaçladığı özellikle vurgulanmak istenmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son otuz beş yılında İzmir' de düzenlenen piyangoları Mete Tunçay beş döneme ayırmıştır.

I. 1887 yılı başlarında İzmir Islahhanesi' ne yardım ve hapishanede bir sanayihane inşası için, Defterdar Kadri Bey Padişahtan izin alarak bir piyango düzenleme girişiminde bulunmuştur. 1889 Şubatında yine Islahhane yararına bir eşya piyangosu tertip edilmiş ve ödül olarak Islahhane mamulâtından değerine göre 15 sınıf eşya konulmuştur. Birinci ikramiye 15.500 kuruş kıymetindedir. Piyango 28 Nisan 1889'da valinin huzurunda çekilmiştir. Her biri bir çeyreklik (yani Mecidiye çeyreği, 5 kuruş) altı büyük kupürden oluşan altı bin bilet satıldığı hesaplanmaktadır.

II. Vali Halil Rıfat Paşa Padişah II. Abdülhamid'den izin alarak, yine Islahhane yararına, 14 Mart 1890' da başlamak üzere 12 aylık nakit para ödüllü bir sınıf piyangosu tesis etmiştir.

[52]BOA, BEO. DH. MKT. 246-40. 26 Mayıs 1310.
[53] Koloğlu, *a.g.m.*, s.36.

Toplam ikramiye 7.100 lira, bilet fiyatı 12 Mecidiyedir. İzmir'de 1890'lı yıllarda yine Sanayi Mektebi yararına bir takım eşya piyangoları düzenlenmiştir.

III. 1899 yılı sonlarında Vali Kamil Paşanın izniyle yedişer keşideli tertipler halinde ve nakit para ödüllü "İzmir Hamidiye Sanayi Mektebi Piyangosu" oluşturulmuştur. Piyangonun düzenlenmesi için Mordehey Levi ve Benyamin Devidas adlı Yahudi sarraflara imtiyaz verilmiş ve hizmetlerine karşılık, karın yüzde 15' i Sanayi Mektebine ayrıldıktan sonra üst tarafının onlara bırakılması kabul edilmiştir. 1906 başlarında XII'nci tertibin ilk keşidesi yapıldıktan sonra, bir irade-i seniye ile her türlü piyangonun yanı sıra, İzmir Piyangosu da yasaklanmıştır. İzmir Piyangosu, altı yıl süren bu döneminde bütün ülkeye yayılmış ve Selanik vb. gibi merkezlerde benzeri girişimleri için örnek olmuştur. 1906-9 arasında ise ülkede nakit piyangosu olarak yalnız Ziraat Bankası'nın düzenlediği piyango kalmıştır.

IV. İkinci Meşrutiyet döneminde, 31 Mart' tan sonra, Mekteb-i Sanayi Nazırı Ferik İsmail Fazıl Paşa tarafından yeni bir piyango dizisi başlatılmıştır. Bu kere "İzmir Osmanlı Sanayi Mektebi (daha sonra: ve Mekatib-i Umumiye) / Menfaatine" mahsus olduğu ilan edilen piyango beş tertip devam etmiştir. Toplam bilet sayısı 4.500 ile başlamış, 15.000' e ve 28.000'e çıkmıştır. Gelirin yüzde 62 'si ikramiye olarak dağıtılmakta, Müteahhit ve kolektör Mordehay Levi yüzde 25' i almakta, yüzde 13 de vilayete kalmaktadır.

V. "İzmir Osmanlı Piyangosu" 1914 Haziranında yeniden canlandırılmıştır. Bu dönem hakkında bir bilgiye sahip değiliz.[54]

Elde edilen bilgilere bakıldığında 19. Yüzyıl'da İzmir'de çoğunlukla yardım amaçlı olmak üzere çeşitli sebeplerle nakit ve eşya piyangoları düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bu da bir çeşit şans oyunu olan piyangonun Osmanlının 19. Yüzyılının erken dönemlerinden itibaren var olduğunu ve bahsi geçen dönem içerisinde farklı amaçlarla da olsa rağbet gören bir şans oyunu olduğunu kanıtlamaktadır.

[54] Tunçay,*a.g.e.*,s.81-82. http://www.millipiyango.gov.tr/node/42 (12.07.2014).

1.3. İane (Yardım) Sergisi Piyangosu

Girit meselesinin sebep olduğu 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı Yunanistan'ın yenilgisiyle sonuçlandıktan sonra, şehit ailelerine ve savaşta yaralanıp sakat kalanlara yardım etmek amacıyla büyük bir kampanya başlatılmıştır. Özellikle saray çevresi ve İstanbul başta olmak üzere memleketin her yerinden değerli sayılabilecek eşya ve para yardımları toplanmış, bu bağışlar Yıldız Sarayında açılan özel bir pavyonda sergiye sunulmuş, sergi belli bir para ödenmesi şartıyla halk tarafından gezilmiştir. Sergilenen eşyalar içinde en güzel olan 75 adedinin Almanya'da renkli katalogu bastırılmıştır. Daha sonra bu eşyalar satışa çıkarılmış, fakat hepsinin özel kişilere satılması mümkün olmadığı için -baştan beri mi böyle planlanmıştır, yoksa zorunluluk karşısında mı bu yola gidilmiştir, bilmiyoruz- geriye kalan eşyalar toptan ticari bir gruba devredilerek, grubun bu eşyaları özel bir piyango tertip ederek elden çıkarmasına müsaade edilmiştir.[55]

Yardım sergisinde önce padişah alışveriş yapmış, sonra da 20 liradan (bugünkü parayla yaklaşık 8 milyon TL) fazla eşya satın alanların adları, keza defterler halinde gazetelerle uzun uzadıya yayımlanmıştır:

Sergi kapandıktan sonra, geri kalan (çiçeklik, kalemlik, albüm gibi) çoğu ufak tefek eşyayla düzenlenen piyango (5, 10, 20 adet Lira-yı Osmanî gibi) para ödülleri de serpiştirilmiş olarak, l50 bine yakın bilet satılmış ve hiç boş çıkmamacasına, 1898 sonlarında ikramiye kuraları çekilmeye başlanmıştır.[56]

İane Yardım Sergisi Piyangosu'nun bir özelliği de en uzun sürede çekilen piyango olmasıdır. Şehit ailelerine ve savaşta yaralanıp sakat kalanlara yardım için açılan kampanya da saray çevresi ve İstanbul başta olmak üzere değerli eşya ve para bağışları toplanmıştır. Yıldız Sarayı'nda açılan özel bir pavyonda teşhir edilen eşyalar ve sergi bir giriş ücreti karşılığında halka açılmıştır. Sonra buradaki eşyalar satışa sunulmuştur. Ancak tamamının özel kişilere satılması mümkün olmayınca, kalan eşyalar toptan bir gruba devredilerek bu grubun özel bir piyango tertibi ile eşyaları elden çıkarmasına izin verilmiştir. Bu piyango da ilginç olan şey, büyük veya küçük bütün biletlerin mutlaka bir ikramiye kazanmış olmalarıdır. Dönem gazetelerinin yankıları ve o günlerdeki

[55] Tunçay,*a.g.e.*,s.82.
[56] Tunçay,*a.g.e.*,s.92. http://www.millipiyango.gov.tr/node/43, 12 Temmuz 2014.

piyango çekiliş düzenleri göz önüne alındığında 27 Aralık 1898'de başlayan çekilişler 11 Nisan 1899'da sona ermiştir. Toplamda kaç çekiliş yapıldığı bilinmese de çekilişler 100 gün kadar sürmüştür.[57] Şehit aileleri ve savaşta yaralananların yararına düzenlenmiş olan iane yardım sergisi piyangosu da bu şekilde son bulmuştur. Devletin bu tür bir piyango düzenlemelerine olumlu yaklaşması, zor durumda bulunan Osmanlı tebaasının göz ardı edilmediğinin en açık göstergelerinden biridir. Ayrıca gerek eşya ve gerekse nakit piyangolarının sırf bir kurum veya kuruluşa kâr ettirmek amacı taşımadığı da bu tür organizasyonların varlığından anlaşılmaktadır.

1.4. Ziraat Bankası Piyangosu

Dönem itibariyle kısa sayılabilecek bir zaman dilimini işgal etmiş olsa bile Ziraat Bankası da piyango çekilişleri düzenleyen kurumlar arasındaki yerini almıştır. 1906-1909 yılları arasında İmparatorlukta nakit piyango düzenleme yetkisi sadece Ziraat Bankasına verilmişti. II. Abdülhamit döneminde ve Avlonyalı Ferit Paşa hükümeti sırasında Ziraat Bankası'na, bu işler için gerekli olan parayı temin etmesi amacıyla bir dizi piyango tertip etmesi görevi verilmiş ve 25 Ocak 1906 tarihinde dokuz maddelik bir nizamname çıkarılmıştır. Ancak daha iki ay geçmeden padişah, Ziraat Bankası Piyangosu ilanları yapılmış olmakla birlikte, çekilişleri henüz başlamadan bütün piyangoları yasaklamıştır. Yine de, Meclis-i Mahsus-ı Vükela'nın (Bakanlar Kurulu) istisnaî olarak geçici bir süreliğine Ziraat Bankası Piyangosu'nun yapılması konusundaki ısrarı kabul edilmiştir.[58]

Böylelikle, Ziraat Bankası Piyangosu 1906 Mayıs-1908 Ocak tarihleri arasında, iki ayda bir olmak üzere 11, 1908 Mart-1909 Şubat tarihleri arasındaysa aylık 12 (toplam 23) çekiliş yapmış ve 31 Mart olayları öncesinde sona ermiştir.1908 Martında Ziraat Bankası sınıf piyangosu usulüne geçmiştir. Bir yıl boyunca her ay yapılan çekilişlerle 12 keşidelik bir tertip uygulamıştır.[59]

---

[57] Tunca Varış, "Piyangolarda İlk'ler ve En'ler", *Tarih ve Toplum Dergisi*, c.27, Sa. 158, Şubat 1997, s 35.
[58] Tunçay,*a.g.e.*,s.99.
[59] Ziraat Bankası Piyangosu 1906 – 1909, http://www.millipiyango.gov.tr/node/44 (10.08.2014).

Ziraat Bankası'nın bu çekilişlerinden biri ile ilgili Maliye Nezareti'ne iletilmek üzere kaleme alınmış bir yazıda, çekilişin ikramiye tutarları hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre; Ziraat Bankası tarafından 14 Mayıs 1906 tarihinde gerçekleştirilen 1. Çekiliş de yüz on bir bin yüz doksan yedi buçuk (111.197,5) bilet satıldığı belirtilmektedir.[60] Bu da Ziraat Bankası piyangosuna Osmanlı tebaasının katılımını göstermesi açısından önemlidir. Görüldüğü üzere ilk çekiliş için satılan bilet sayısı azımsanmayacak ölçüdedir.

Osmanlı döneminde birçok özel ve resmi kuruluş çeşitli tipte piyango düzenlemiştir. Yukarıda bahsedilen Mart 1908 ve Şubat 1909 arasında düzenlenmiş olan 12 çekilişlik Ziraat Bankası piyangosu için bir yıl boyunca geçerli biletler satılmıştır. Toplamda 250.000 numara üzerinden düzenlenen bu piyango "En Uzun Geçerlilik Süresi"ne sahiptir. Ancak o zamanın mali sıkıntılarını dikkate alan banka, ayrıca üç çekiliş/ay geçerli olan biletler de hazırlamış ve bu piyangoyu bir "Sınıf Piyangosu"na dönüştürmüştür.[61]

Ziraat Bankası'nın piyango çekilişlerindeki amaçlarının başında gelen sebepler, göçmenlerin iskânı ve bunların ihtiyaçlarını temin etmeye yönelikti. Bununla ilgili olarak 1906 senesine ait bir süreli yayında şu şekilde bir habere yer verilmektedir. "*Bu sene Mayısın birinci günü birçok kimseler sabırsızlıkla bekliyorlardı, hâsılatı iskân muhacirin masarifine karşılık tutulmak üzere Ziraat Bankası tarafından tertibine müsaade buyrulan piyankonun ilk keşidesi Mayısın birinci Pazar ertesi günü icra olunacak idi. Bir gün evveline gelinceye kadar biletleri aranan, hepsi satılmış olduğu için bulunamayan bu emin piyankonun biletini birkaç gün birkaç hafta evvelinden elde etmiş olanlar-İstanbul'da olsun taşrada olsun- mayısın birinci gününe intizar ediyorlardı. Yaver-i tali tecrübe etmek, zımnında bir ömür hayra da delalet etmek için bu piyangonun ne derece muvaffak olduğunu izaha hacet hissetmez. Bir kere emniyet-i katiye mevcuddur. Tali müsaad olursa bir gün içinde zengin olmak ihtimali vardır. Bu ihtimal öteden beri tabii beşerde merkez olan hissiyatı okşaya gelmiştir. Piyangolar bu sebebiyle meyil ve hevesi rağbeti celb etmekte bulunmuştur. Fakat piyangoların birinci şartı emniyet altında bulunmasıdır. Emniyet olmazsa piyango halkı iğfale bir vasıta olur ki bu da merduddur. Mani olunmak tabiidir. Halkın emin bulunduğu bir piyangoda*

[60] BEO.2869.215163-1. 11 Temmuz 1906.
[61] Varış, *a.g.m.*, s.34.

kazanmak yahud bilet için verilen parayı kaybetmek ihtimali vardır. Hâlbuki Ziraat Bankası piyangosunda tali bir olursa büyücek bir meblağ kazanmak kabul olduğu gibi kazanılmazsa kayıp da beyhude addolunmaz. Hayırlı bir işe yardım edilmiş olacak ki bu da bir tesellidir. Bu sebebiyle piyango rağbet görmüş, Mayısın birinci günü günler sayılarak "daha beş gün var", "üç kaldı", "yarın çekiliyor" gibi sabırsızlıkla bekleniyordu."[62] Bunun dışında Ziraat Bankası'nın 1908 senesine ait piyango çekiliş planı ve yine çekilecek olan piyangonun göçmenlerin iskân masraflarına karşılık olarak düzenlendiğine dair bilgiler mevcuttur.[63] Buradan anlaşılmaktadır ki toplumsal yaraların sarılmasına katkı sağlaması dolayısıyla bankanın piyango faaliyetleri hoş görülürken, halkın piyango çekilişine göstermiş olduğu rağbet ve katılım da en üst seviyelere yükselmiştir.

Taşrada, eğitim kurumlarının yararına piyango tertip edildiği de görülmektedir. Trabzon'da Ermeni İnas Mektebi yararına beheri dört kuruştan bin adet eşya piyango bileti basılması için maarif müdürlüğünden izin istenmiştir.[64] Keza aynı konu ile ilgili olarak, bu mektebin talebelerinin emek mahsulü olan eşyaların listesi de verilmektedir.[65] Elde edilen bilgiler göz önüne alındığında; devletin bu tür organizasyonlara destek verdiği ve piyango çekilişlerinin bilhassa sosyal yardım amacıyla düzenlenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

1.5. İkinci Meşrutiyet Dönemi Piyangoları

Cumhuriyet döneminden önce İzmir İane Sergisi ve Ziraat Bankası Piyangoları Donanma Cemiyeti Piyangosu tarafından, nakit ve eşya piyangoları olmak üzere çeşitli piyangolar düzenlenmiştir

İkinci Meşrutiyet dönemi piyango düzenleme girişimlerinden en belirgin olanı, Osmanlı kızları için bir lise açma isteğiyle gündeme gelmiştir. Bunun için Sultan Hamit'in izni alınarak Kandilli tepesinde boş bulunan Adile Sultan Sarayı'nın liseye dönüştürülmesi çalışmalarına başlanır. Ancak binanın onarımı için yeterli bütçe

[62] Servet-i Fünun, 4 Mayıs 1322, Sa. 786,s.82.
[63] Sabah, 9 Zilhicce 1324, Sa. 6923,s.4.
[64] BOA. MF. MKT.636.2,11 Ramazan 1320. (12 Aralık 1902).
[65] BOA. MF. MKT.636.2,11 Ramazan 1320.(12 Aralık 1902).

bulunamayınca, Osmanlı Bankası'ndan borç alınır. Binanın okula dönüştürülmesi için bu da yeterli olmayınca, eğitim bütçesine daha fazla yük olmamak için bir defaya mahsus olmak üzere piyango düzenlemesi yapılması düşüncesi ortaya çıkar. Toplam değeri 60 bin lira olacak olan piyangonun 20 bin lirası ikramiyeler ve 10 bin lira da diğer masraflara harcanacak ve okul için gereken para sağlanmış olacaktır. Piyango çekilişi için resmi izin almak konusunda zorlu bir süreç yaşansa da 13 Ekim 1911'de piyango çekilişi halka duyurulur. Kandilli Kız Lisesi için yapılacak olan piyango çekilişleri halkın ilgisini çekmeyi başarmış, ancak talihsiz bir şekilde İstanbul da çıkan yangınlar bu sürecin bir kez daha sekteye uğramasına sebebiyet vermiştir.(*Kandilli Kız Lisesi için düzenlenecek olan piyango biletlerinin satışı devam ederken Mercan'da çıkan yangın ile 2500'den fazla bina yok olmuş, sonra ki gün Balat'ta çıkan bir başka yangında ise 334 ev daha yanıp kül olmuştur. Bilet almak isteyen kişiler ya yangından etkilenmiş ya da yangında zarara uğrayanların yardımına koşmuşlardır. Bu da o günlerde gerçekleştirilecek olan piyangonun ertelenmesine sebep olmuştur*.) 2 bin 500 binanın yok olduğu yangınlar neticesinde halk bilet almak yerine daha acil gördükleri bu olayda yardıma ihtiyacı olanlara destek olmayı uygun görmüşlerdir. Neticede, Kandilli Kız Lisesi 1916'da açılmıştır. Ancak düzenlenmek istenen piyango çekilişi gerçekleştirilememiştir.[66]

Düzenlenen piyangoların bazılarının sahte olduğu da zaman zaman görülmektedir. İkinci Meşrutiyet'in başlarında sahtekârın biri bin adet kartpostal alıp satın arkalarına bir metin bastırmış, tanesini yüzer paraya (2,5 kr.) satmıştır. Piyangonun çekilişi belirtilmemiş yani bütün kartpostallar satıldıktan sonra çekilişin gerçekleştirileceğini söylemiştir. Bin kartpostal satışı ile brüt olarak 25 lira gelir sağlanacağı belirtilmiştir. Kartpostalların maliyeti, ek metin için verilen baskı parası, çabucak teslim edilen ufak tefek ikramiye eşyalarının bedeli ve elli kişiye sözü verilen ikramiye tutarı çıktıktan sonra geri kalanı bu işi örgütleyen kişinin kârı olacağı ifade edilmiştir. [67] Buradan anlaşıldığı gibi her ne kadar iyi niyetlerle başlanmış olursa olsun Osmanlı tebaası içerisinde piyango düzenlemelerine kalkışan ve bunu kötüye kullanan

[66] Engin N. Eskicioğlu, "Mekânlar ve İnsanlar: Kandilli Kız Lisesi", *Popüler Tarih,* Ekim 2004, Sa. 50, s.64-65.
[67] Tunçay,*a.g.e.*,s.120.

kişiler de mevcut olmuştur. Bu gibi olayların piyango çekilişleri hakkında olumsuz bir algı yaratması muhtemel gözükmektedir.

1.6. Donanma Cemiyeti Piyangosu

Donanma Cemiyeti bir ihtiyaçtan doğduğu için gelir sağlayıcı her türlü faaliyetin içine girmiştir. Faaliyetlerini gerçekleştirirken sadece millete güvendiğinden dolayı da cemiyetin mali kaynağı milletin kendisi olmuştur.[68]

İkinci Meşrutiyet'in ilk yılında (6 Temmuz 1909) çeşitli bağış yollarıyla gelir elde etmeyi amaçlayan Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet, II. Meşrutiyet döneminde kurulan ilk uzun süreli derneklerden birisidir. "Cemiyet, gelişen siyasi olaylar nedeniyle devletin bekayası için donanmanın gerekliliğine dair kamuoyunda üst düzeyde duyarlılığın oluştuğu bir ortamda, Osmanlı Donanması'nı güçlendirmek amacıyla merkezi İstanbul'da olmak üzere iane-yardım toplamak amacıyla kuruldu"[69]

Bu dönemde yapılan piyango çekilişleri de donanma cemiyetine katkı sağlaması için gerçekleştirilmiştir diyebiliriz.[70] Konuyla ilgili olarak Orhan Koloğlu bir makalesinde şunları yazmıştır; "Abdülhamit zamanında bu alanda tam bir yapılanmaya yönelindiği, hatta bir piyango nizamnamesinin düzenlendiği anlaşılıyor. İttihatçılar iktidara gelince bunun üzerinden daha sistemli bir yapıya yöneldiler. 1909'da kurulan Osmanlı Donanma Cemiyeti'ne askeri gemiler alması için piyango düzenleme yetkisi tanındı. Başarılı da olundu. Böylece gündeme gelen "Osmanlı Piyangosu" için "Umumi Acenta" olarak Abdülhamid döneminde bu işle meşgul olan "Devidas Ve Ventura" Bankası'nın seçildiğini görüyoruz."[71] Buradan da anlaşılacağı gibi piyango çekilişleri Osmanlı'nın son dönemlerinde de bir şekilde devam etmiştir.

Donanma Cemiyeti tarafından düzenlenen piyango çekilişlerinin iki türlü olduğu bilinmektedir. Birincisi "Donanma Piyangosu" adı ile gerçekleştirilen çekilişlerdir.

---

[68] Özçelik,*a.g.e.,s.197.*
[69] Nurşen Gök, "Donanma Cemiyetinin Anadolu'da Örgütlenmesine İlişkin Gözlemler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Dergisi,* Mart 2008, Sa. 43, s.78.
[70] Bilgi için bakınız Ek 22: Sıddık Çalık'ın arşivinden piyango tahvili.
[71] Koloğlu,*a.g.m.,*s.36-37.

Cemiyet kurulduktan sonra çeşitli ülkelerden gelen tekliflerin değerlendirilmesi ile geniş çaplı bir "Donanma Piyangosu" düzenlenmiştir. İkincisi ise "Tersane Piyangosu" adını alır. Hâsılatı Tersane inşaatına sarf edilmek üzere düzenlenmesi uygun görülen piyango çekilişleri için 22 Nisan 1918'de izin çıkmış ve halkın bu tahvillere rağbetinin oldukça fazla olduğu görülmüştür.[72]

Bunun dışında 15 Ekim 1911 yılında yeni kurulan Kandilli Kız Lisesi yararına bir piyango tertip edilmiş olduğunu görüyoruz. Biletin arka yüzündeki açıklamalara göre 30 bin numara basılmış ve toplam olarak 25 bin liralık ikramiye dağıtılması düşünülmüştür. Her numaranın iki lira getireceği hesap edilerek yekûnda 60 bin lira toplanacağı varsayılmış bunun 35 bin lirasından masrafları çıkarınca kalan miktarın yeni kız lisesine verilmesi planlanmıştır. Sultan Reşad'ın doğum gününe getirilen bu çekilişin yerine getirilmemiş olması, bilet satışlarının yeterli seviyeye ulaşmadığını göstermektedir.[73] Bu dönemlerde piyango çekilişi organizasyonlarına bakıldığında; temel olarak ülkenin sosyal gelişimine katkı sağlama hedefi ön planda olduğu görülmektedir.

2. OSMANLI'DA AT YARIŞLARI

İnsanoğlu çağlar boyunca birçok farklı sebepten dolayı ata ihtiyaç duymuş ve onu ehlileştirmiştir. Tüm toplumlarda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de at çok önemli bir yere sahip olmuştur. Osmanlı toplumunda atlar bir savaş aracı olmalarının yanı sıra, aynı zamanda haberleşme, ulaşım ve eğlence amaçlı da kullanılmışlardır. Modern manada at yarışlarının yapılması 19. Yüzyılda gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nin tarihi boyunca çeşitli etkinlikler ve eğlence amaçlı yarışlar düzenlenmiştir. Hatta Orhan Gazi'nin 1326 yılında Bursa'nın alınmasından sonra geniş bir araziyi koşu alanı olarak belirleyip vakfa bağladığı bilinmektedir. [74]

Kanuni Sultan Süleyman'ın da oğulları Mustafa, Mehmet ve Selim'in sünnet düğünleri için Kâğıthane'de at yarışları düzenletmiş olduğu bilinmektedir.[75] 1675 yılında Sultan

[72] Özçelik, a.g.e.,s.219
[73] Tunçay,*a.g.e.*,s.125.
[74] Doğan Yıldız, *Türk Spor Tarihi,* İstanbul 1979, s. 175.
[75] Reşat Köstem, "Veli Efendi'nin İlk Günleri", *Popüler Tarih Dergisi,* Sa. 10, Mart 2001, s.82.

IV. Mehmet adına Edirne'de düzenlenen şenliklerde at yarışları yapılmıştır. (*Edirne şenliklerinde 2 veya üç saatlik mesafeden aynı anda koşuya başlayan atlardan, şenliğin yapıldığı alana hangisi önde girerse o at birinci olarak kabul ediliyordu*. Bkz. Doğan Yıldız, *Türk Spor Tarihi*, s. 176, İstanbul 1979) İlk koşuya 17 at, ikinci koşuya 16 at ve üçüncü koşuya üstün nitelikli 50 at katılmıştır. Yarış sonrası varış noktasına gelebilen 13 ata da 40 bin akçeden 3 bin akçeye kadar değişen miktarlarda para ödülleri verilmiştir.[76] Bunların dışında Sultan Abdülaziz dönemi 1864 yılı Kâğıthane de at yarışları yapıldığı bilinmektedir.[77]

At yarışları faaliyetinin günümüzdeki şeklinin ilk başladığı yer İzmir olmuştur. "At sporunun özel yarışlar biçiminde İzmirli yabancılar arasında yayılması Avrupa etkisi altında hayli erken olmuştur. 1840'larda her çeşit yarışın, belli bir program olmaksızın, akla geldikçe ya da kararlaştırıldıkça, boş arazide yapıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Buca, Bornova gibi yabancıların kalabalık olduğu yerleşmeler yakınındaki düzlüklerde, o dönemde zaman zaman böyle yarışlarla karşılaşıldığını öğreniyoruz. Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi Bornova iskelesi (Halkapınar Yöresi) yanında ki düzlük, bir yandan mesire yeri niteliğini korurken, bu çeşit sportif etkinliklere de sahne olmaktadır."[78]

1849 yılında Sultan Abdülmecit'in İzmir gezisi sırasında, gerek kendi şerefine, gerekse ecnebilerin aralarında yaptığı koşulardan Sultan önemli ölçüde etkilenmiştir. 1853 yılına gelindiğinde Sultan Abdülmecit'in bir başka İzmir seyahati sırasında, sultanın gözüne girmek isteyen ecnebiler onun şerefine büyük bir koşu tertip etmişler ve kazananlara ise büyük ikramiyeler vermişlerdir. Abdülmecit, o zaman bu koşuları düzenleyenlerin ecnebiler olduğunu Kayseri Valisi Ahmet Paşadan öğrenince çok sinirlenmiş ve her sene koşular için hazineden 20 altın tahsis edilmesini istemiştir. Böylece o tarihten sonra Sultan Koşusu da yarışlar arasındaki yerini almış ve Osmanlının yıkılışına dek sürmüştür.[79]

Özellikle 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde at yarışları düzenlemek adeta bir gelenek haline gelmişti. Haftanın belirli günlerinde, düğünlerde, sünnetlerde panayır ve

[76]Yıldız, *a.g.e.*,s. 176.
[77] Köstem,*a.g.m.*, s.82.
[78] Beyru, *a.g.e.*,s.265.
[79] Beyru,*a.g.e.*,s.265-266.

şenliklerde, bayram günlerinde de at yarışları düzenlendiği bilinmektedir. "Osmanlı döneminde, yabancı elçilerin şerefine cirit oyunları ve at yarışlarının düzenlendiği biliniyor. Ama her nedense bu gelenek zamanla ihmal edilip uygulanmaz olmuştu. Mesela; II. Mahmut'un kız kardeşi Mihrimah Sultan'ın on beş gün boyunca devam eden düğününde, daha sonraları da oğulları Abdülmecit ve Abdülaziz'in bir hafta süren sünnet şenliklerinde at yarışlarının yapılmamasını halk çok yadırgamıştı.[80] Bu bilgiden hareketle at yarışlarının Osmanlı döneminde halk tarafından da oldukça fazla rağbet gören bir sosyal aktivite olduğunu söylemek mümkündür. Bilhassa özel zamanlarda at yarışları düzenlenmesi, bu yarışların Osmanlı toplumunda bir gelenek halini aldığını göstermektedir.

2.1. Smyrna Races Clup Yarışları

Günümüz yarışlarına uygun olarak ilk modern yarışların İzmir'de 23 Eylül 1856 yılında başlamış olduğu bilinmektedir. İzmir'e yerleşmiş bir İngiliz olan Mr. Patterson birkaç arkadaşıyla birlikte Smyrna Races Club'ı yani İzmir Yarış Kulübü'nü kurmuştur. Bu kulüp İzmir'de at yarışları tertip etmiştir. Kulübün kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte kurucuların bir kısmı bilinmektedir. Bu kişilerin bir tanesi dışındakilerin ecnebi olduğunu biliyoruz. Bu şahıslar arasında başta Patterson olmak üzere Riz, Forbes, Alyoti ve Refik Evliyazade bulunmaktadır. Sonradan ise Milaslı Tevfik ile Reşat Kapani de bu kişilere katılmıştır.[81]

1840'larda İzmir'de plansız programsız şekilde devam eden ve belirli bir organizasyona bağlı olmayan at yarışları, 19. Yüzyılın ikinci yarısının başlarında Smyrna Races Club'ın kurulmasıyla daha planlı bir şekilde düzenlenmeye başlamıştır. "Races Club senede bir yarış yapardı. Bu maksatla, Paradisu (şimdi şirinyer) namıyla maruf mahalde İzmir yarış yeri kurulmuş ve halen aygır deposu olarak kullanılan Buca istasyonu arkasındaki ahırlar da Patterson tarafından inşa ettirilmiştir. Bu ahırlar

[80] Tutel, *a.g.e.*, s.54.
[81] Üyken, *a.g.e.*,s.12.

bilahare Yarış ve Islah Encümeni zamanında yarış atlarına tahsis edilmiştir. Burada bu müddet zarfında Avrupa sahalarının tanınmış atları kalmışlardır."[82]

"Mr. Patterson bu yarışlar için İngiltere'den atlar ve jokeyler getirtmiş, modern yarışçılık tekniği ile yapılan yarışlar bu muhitte büyük tepki yaratmıştır. Bu yarışlar Türkiye'de modern yarışçılığın tesisine amil olmuş ve yarışçılığımızın müstakbel inkişafında tesirleri görülmüştür. Hatta bu yarışçılık buradan Yunanistan'a intikal etmiştir. Zira Yunanistan'da at yarışları İzmir'den giden atçılar tarafından kurulmuştur."[83]

At yarışlarının tertibi ve her türlü bahis organizasyonu Smyrna Races Club tarafından düzenlendiği dönemlerde, koşulara katılan atların sahiplerinin hepsinin ecnebi olduğunu biliyoruz. Türkler ise yarışlara ancak izleyici olarak katılıyorlardı. O dönemlerde yarışlar paskalyaya denk getirilir ve senede bir gün yapılırdı. Koşuda hangi millete ait at sahibinin atı yarışmayı kazanırsa, o memleketin bayrağı şeref direğine çekilirdi. İzmir yarış yeri olan "Paradiso" da Ahmet Bekri adında bir zat gelip atı ile yarışlara katılana kadar şeref direğinde bir Türk bayrağı dalgalanmamış ve bir Türk binici gören olmamıştı. 1885 yılında koşu günü tesadüfen İzmir'de bulunan Ahmet Bekri yarışların tamamen ecnebiler tarafından gerçekleştirildiğini ve hiç Türk at sahibi bulunmadığını öğrendiği zaman, kendisi de atı ile yarışlara katılmaya karar verir. O sene katıldığı altı yarışı da kazanan Ahmet Bekri ile İzmirliler adeta bir bayram havası yaşamışlardır.[84]

Diğer yarışlar gibi 1879 yılının at yarışları da Nisan ayına denk getirilmiştir. Yarış gününden bir gün önce Buca'da çadırlar hazırlanmış ve tenteler getirilmiştir. Yarış günü geldiğinde her sınıftan ve her milletten büyük bir kalabalık trenler, arabalar, at ve eşeklerle yarış yerine gelmişlerdir. Aralarında Vali Hamdi Paşanın da yer aldığı izleyicilerin sayısı 9 bin civarındadır. Yarışlara dönemin özellikleri ve katkı sağlayan kuruluşlar dikkate alınarak farklı isimler verilmiştir. Mesela 1879 yılında yapılan yarışların isimleri sırasıyla 'Rıhtım Şirketi Koşusu' , 'Banliyö' koşusu, 'Sultan Kupası'

[82] Sait Akson, *Sait Akson'un Yarışçılık Anıları,* Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, Ankara 1971, s.3.
[83] Akson,*a.g.e.*,s.4.
[84] Üyken, *a.g.e.*,s.14-15.

Koşusu, ‘ Direktörler’ Koşusu, ‘Aydın Demiryolu’ Koşusu, ‘Kasaba Demiryolu’ Koşusu ve sonuncusu ise ‘ Teselli’ Koşusu diye adlandırılmıştır.[85]

“İzmir’de Races Club’ın yarışları iki genç amatör binicinin yetişmesine saik olmuştur. Devrin büyük atçısı Refik Bey (Refik Evliyazade) atlarıyla koşulara iştirak ederdi, oğulları Nejat Evliyazade ve Sedat Evliyazade de genç yaşta biniciliğin zevkini tatmışlar, Races Club yarışlarında büyük kabiliyet gösteren amatör biniciler olarak tanınmışlardır.” [86]

İzmir’de ki S.R.C. yarışlarından birkaç yıl sonra, 1901 yılına gelindiğinde Samsun’da Mutasarrıf Hamdi Bey adında birisi tarafından at yarışları düzenlenmiştir. Samsun’un doğusunda ki Merd Irmağı’nın kenarında çevresi 3 bin metrelik bir alan Hamdi Bey’in isteği üzerine düzenlenmiştir. Pistin yan tarafına inşa edilen büyük tribüne yarışları izlemek için gelenlerden giriş ücreti alınmıştır. Yapılan her koşu için maddi ödüller ve büyük koşuda birinci olana 50 kırmızı lira ile bir de Gümüş madalya verilmiştir.[87] Oldukça fazla ilgi toplayan Samsun yarışlarına Amasya, Tokat, Çorum, Merzifon, Sinop, Ordu, Giresun ve Sivas gibi çevre ilçelerden de atlar getirilerek yarışlarda yer aldığı bilinmektedir.

At yarışlarının yapıldığı günlerde Samsun’da panayırlar kurularak şehirde ekonomik ve sosyal yaşama hareketlilik kazandırılmıştır. İlerleyen yıllarda at yarışları “İdar-i Hususiye” adına yapılmaya başlanınca koşuların turu 2 bin metreye düşürülmüştür. Ödül ve madalya dağıtımının devam ettiği bu yıllarda, Valinin başkanlık ettiği bir Yarış Yönetim Kurulu, Hakem Kurulu, Kontrol ve Kabul Kurulları oluşturulmuş ve yarışların devamlılık sağlamasına çalışılmıştır.[88] Bu yarışlar zamanla bir programa bağlanmış ve izleyicilerin yarış hakkında detaylı bilgilere ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla yarış öncesi izleyicilere dağıtılmıştır.

At yetiştiriciliğinde önemli bir bölge olan Bursa’da sürekli olmasa da zaman zaman at yarışları düzenlenmekteydi. Özellikle Bursa sergilerinde birçok etkinliğin yanı sıra at yarışlarının yapıldığını görüyoruz. Teşrinevvel 1322 tarihli Servet-i fünun’da muhtemelen ilk Bursa sergisindeki at yarışlarına geniş yer vermiştir. Mecmua at

[85] Beyru, *a.g.e.*,s.267.
[86] Akson, *a.g.e.,* s.5.
[87] Yıldız, *a.g.e.,* s.334.
[88] Yıldız, *a.g.e.,* s.335.

yarışlarının amacını -*memleketimizde atların teksir ve ıslahı için at yarışları tertibi teşvik olunuyor. Bu hususda himmetler görülüyor. Bursa sergisi ve bu münasebetle tertib olunan at yarışıda birer semere-i hizmettir* - kısaca bu şekilde izah etmektedir. Bursa at koşularının şehre bir saat mesafede bulunan Acemler İstasyonu civarındaki Paşa Çiftliği Çayırı denilen yerde gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. 1300 metrelik bir koşu mesafesi düzenlendiği ve koşu alanının çevresinin ceviz ve çınar ağaçlarından oluşan gölgeliklerle çevrelendiği de belirtilmektedir. Yarışların, Tecrübe Koşusu, Bursa koşusu, Süvari Jandarma Koşusu, Sergi Koşusu, Reji Kolcuları Koşusu, Nilüfer Koşusu, Merkeb Koşusu adları altında yedi yarıştan ibaret olduğu haber veren mecmua, yarışların seyri hakkında da tafsilatlı bilgi vermektedir.[89] Elde edilen bilgi ve belgelerden anlaşıldığı üzere memleketin pek çok yerinde gerçekleştirilen at yarışları geçmişten bu yana Türk toplumunun ata ve atlı yarışlara verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

2.2. Balkan Savaşı ve Mütareke Yıllarında Veli Efendi

Bilindiği gibi 1910 ve 1911 yıllarında Evliyazade Refik Bey İstanbul'a giderek at yarışlarının İzmir'de ki gibi düzenli şekilde İstanbul'da da yapılabilmesi için imkânlar araştırmaya başlamıştı.[90] Ancak Nimet Üyken'in *Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi* kitabında bahsettiğine göre, Veli Efendi koşuları başlamadan önce, 1909 yılında *Osmanlı Jokey Kulübü* kurulmuş ancak sadece bir isim olarak kalmıştı. Üyken'in bahsettiği bilgiler, Osmanlı Jokey Kulübü adına bastırılmış bir Tüzük'ten nakledilmektedir. Buna göre; kitap 3 fasıl 216 maddeden oluşmaktadır. Kulübün kurucuları ise Sait Halim Paşa, Baron Veneleuvre, Osman Adil Bey ve Emile Baudouy'dur. "1915 senesine kadar değişmeden devam edeceği belirtilen Jokey Kulüp ve At Yarışları Kaidei Nizamnamesi ne yazık ki çok kısa süreli olmuş ve Trablusgarp Harbi ile birlikte unutulup gitmiştir."[91] Anlaşılan odur ki Osmanlı yönetimi at yarışlarını yabancı tekelinden kurtarmak ve Osmanlı himayesinde sürdürülen bir yarış kulübü tesis etmek istemiş, ancak Trablusgarp Savaşı çıkınca kulübün devamlılığı için gerekli olan

[89] Servet-i Fünun, Teşrinievvel 1322, Sa. 808, s. 24-25.
[90] Tutel, *a.g.e.*, s.60.
[91] Üyken, *a.g.e.*,s.18.

ilgiyi gösterememiştir. Her ne kadar Osmanlı Jokey Kulüb'ü amacına ulaşamamışsa da bazı ileri gelen kişiler at neslinin ıslahı için çaba sarf etmeye devam etmiştir. Islah-ı Nefs-i Feres cemiyeti de bu çabaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

"1911 yılında Ziraat Nezareti'nin çalışmalarıyla İstanbul ve çevresinde ki at neslinin ıslahına yardımcı olmak amacıyla İstanbul Islah-ı Nefs-i Feres Cemiyeti adıyla bir dernek kurulmuştu. Daha sonra da 22 Mart 1913 günü de Mahmud Şevket Paşa ve Mahmud Muhtar Paşa'nın öncülüğünde Sipahi Ocağı adı altında bir de binicilik kulübü faaliyete geçmişti. Bu kuruluşların amacı, adlarından da anlaşılacağı gibi at yetiştiriciliğini ve biniciliği teşvik edip geliştirmekti. Bu hareketlerin başında Enver Paşa ile arkadaşları bulunuyordu. Ama İstanbul'da yarışlar düzenlemek, aslında Evliya zade Refik Bey'in fikriydi."[92]

Öncelikle yarışların yapılabileceği uygun bir alan gerekliydi. Bunun için Refik Bey'in Enver Paşaya yaptığı öneriler olumlu sonuçlar verdi ve koşuların yapılması için gerekli olan saha arayışları başlatıldı. "Enver Paşa Alman mütehassıslardan müteşekkil bir fen heyetine şehre en yakın ve yarış yeri olmaya en müsait düzlük saha seçmelerini emredince, mütehassıslar bütün İstanbul civarını gezdiler ve Veli Efendi üzerinde karar kıldılar. Bir yarış yeri yapılacak büyüklükte düz saha buradan daha yakın bir yerde yoktu. Veliefendi yarış yeri sahası olarak seçildi. Bunun üzerine iki pist çizildi, iki adet ahşap tribün ile güzel bir hakem kulesi yapıldı."[93] Balkan Savaşının çıkmış olmasının, İstanbul'da 1912 yılında Veliefendi de ilk koşuların yapılmasını engellemediğini biliyoruz. Bu koşulara katılan atlar arasında Enver Bey'in, Şehzade Abdülhalim Efendi'nin ve Akif Bey'in de atları olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz.[94]

6 Teşrinevvel 1329 tarihinde Veliefendi'de yapılan at yarışlarına, başta saltanat veliahtı Yusuf İzzettin Efendi, şehzadegan ve birçok devlet ileri gelenlerinin katıldığı kaynaklardan öğrenilmektedir. Bu yarışlara geniş yer ayıran Servet-i Fünun Mecmuası, yarışlarda kazanan atlara ve sahiplerine ait bilgiler vermektedir.[95]

Veliefendi'de yapılan at yarışlarından bir başkası ise, Müdafaa-i Milliye cemiyetinin Osmanlı ordusuna kazandıracağı tayyare filosu için düzenlenen, geniş

[92] Tutel, *a.g.e.*,s.60.
[93] Akson, *a.g.e.*,s.5.
[94] Akson, a.g.e.,s.6
[95] Servet-i Fünun, , Sa. 1169, 17 Teşrinievvel 1329. (17 Ekim 1923), s.581.

katılımlı bir yarıştır. Bu yarışlara devlet erkânının yanı sıra, birçok insan katılmıştır. Hatta halkın katılımını teşvik amacıyla tren seferleri dahi düzenlenmiştir.[96] Bu gibi organizasyonların düzenlenerek ulaşım konusunda halka kolaylık sağlanması devletin at yarışlarına verdiği önemi çok net bir şekilde göstermektedir.

At yarışlarına ilgi gösterenlerin hepsinin elit sınıf olmadığı da bilinmektedir. Yapılan araştırmalar dikkate alındığında halkın alt tabakalarından olan bir kesimin de bu tür organizasyonlara ilgi gösterdiğini ve yarış günleri izleyiciler arasındaki yerlerini aldıklarını anlıyoruz. Üyken'in kitabında bu durum şöyle ifade edilmektedir; " At yarışları elit tabakanın ilgi ve bizzat iştigali yanında, halk arasında da popüler bir spor olmak niteliğini kazanıyordu. Koşu günleri Veliefendi'ye pek çok seyirci geliyor, ordunun görevlendirdiği genç subaylar fotoğraf ve film çekiyorlardı. Bu filmler -şimdiki aktüalite filmleri gibi- sinemalarda gösteriliyordu. Veliefendi yarış günleri çok kalabalık oluyordu. Şimdiki tribünlerin bulunduğu yerdeki mevki (pesage) kadar pistin öte tarafı çayır (pelouse) de seyircilerle doluyordu. Sirkeci'den Makriköy'e – Bakırköy- hususi yarış katarları kaldırıldığı gibi Bakırköy iskelesine – ki eski deniz hamamlarının bulunduğu yerdir- özel vapur seferleri de yapılıyordu."[97]

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 1919 ve 1920 arası at yarışları için ölü sezon olarak tabir edilir. 1920 ve 1921 senelerinin ise tam anlamıyla bir duraklama devri olduğunu söyleyebiliriz. Mütareke devrinin karmaşası içinde at yarışları ile ilgilenecek fırsat olmaması gayet doğaldır. Ancak bazı Ruslar, yanlarında getirdikleri atlarıyla her hangi bir resmi hüviyeti olmasa da araba yarışları veya düz koşular düzenlemekten geri kalmamışlardır. İlk başlarda Taksim Stadında yapılan tırıs yarışlar, daha sonra Veliefendi'ye geçmiştir. Yarışlar bir süre gayr-ı resmi olarak devam etmiş ve 1921 sonlarında bir İngiliz şirketi (*Makrikeuy Racing Syndicate)* yani Bakırköy Yarış Sendikası'nı kurmuş ve Veliefendi'de yarışlar tertip etmeye başlamıştır.[98]

İstiklal harbi yıllarında ülkenin bazı kısımları işgal altındayken bile Mustafa Kemal Paşa At yarışları tertip edilmesini istemiştir. 1920'nin Eylül sonunda yapılacak olan yarışlar ile Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat ilgilendiği bilinmektedir.[99]

---

[96] İdman, Sa. 33, 29 Mayıs 330, s.521.
[97] Üyken, *a.g.e.*,s.21.
[98] Üyken, *a.g.e.*,s.23.
[99] Üyken, *a.g.e.*,s.24.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA ŞANS OYUNLARI

Önceki bölümlerde sözünü ettiğimiz piyango ve at yarışı gibi oyunların Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Her ne kadar bu tür şans oyunlarının gerçekleştirilmesi için gereken uygun ortam mevcut olmasa da kimi zaman belirli kurum ve kuruluşlara gelir sağlamak adına, kimi zaman halkı eğlendirmek adına ve kimi zaman da elit tabakanın özel istekleri doğrultusunda bu tür şans oyunlarının gerçekleştirildiğini biliyoruz. Bu bölümde 1923-1938 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilen piyango çekilişleri ve at yarışlarını ele alacağız.

Cumhuriyetin ilk yıllarına ait piyango düzenlemelerine dair fazla kaynak mevcut değildir. Ancak bazı sergi ve fuarlarda piyango çekilişlerinin yapıldığı bilinmektedir. Mesela Hüdavendigar Valiliği'nin düzenlemiş olduğu 11 Eylül'den Teşrin-i Evvel'in sonuna kadar süren Üçüncü Bursa Sergisi'nde birçok zirai, sinai ve ticari ürünün sergilenmesi yanında, bir de piyango tertip edilmiştir.[100]

Elimizdeki kaynaklara göre, bilinen ilk piyango çekilişleri Türk Tayyare Cemiyeti yararına düzenlendiğini görmekteyiz. 1925 yılında Türk Tayyare Cemiyeti tarafından gerçekleştirilen piyango çekilişleri nakit ve eşya piyangosu olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Ancak zamanla bazı diğer cemiyetlerin de piyango düzenleme işine girmeleri üzerine, bir kanun tasarısı ile piyango düzenleme hakkı Türk Tayyare Cemiyetine verilmiştir. Yine de bazı cemiyetler eşya piyangosu düzenleme hakkına sahip olabilmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında at yarışları düzenlenmesi konusunda başta Gazi olmak üzere devlet ileri gelenlerinin de önemli ölçüde desteği olmuş at yarışları için gereken yatırım yapılmıştır. İlk zamanlarda koşu alanı ve koşulara dâhil edilecek atların temini konusunda sıkıntı yaşanmakla birlikte zaman içerisinde şartlar iyileştirilmiştir. Halkın koşulara gösterdiği ilginin yoğunluğu yanı sıra günden güne kadınlar da izleyiciler arasındaki yerlerini almaya başlamışlardır.

[100] Burusa Sergisi, (tanıtım broşürü), İstanbul Matbaası, 1339 /Bursa 1923.

1. PİYANGOCULUK

Günümüzde bir şans oyunu olan piyango ilk başlarda sosyal yardım sağlamak amacıyla düzenlenmekteydi. Bu piyango çekilişlerinin amacı okul, öğrenci yurdu, hastane, demiryolu yaptırmak ve az sonra değineceğimiz üzere Türk havacılığına katkı sağlamak gibi bir takım gereksinimlerden oluşmaktaydı. Çekilişlerin sonunda kazanan numaraya bir takım eşyaların verildiği eşya piyangoları ve belirli miktarlarda nakit para verilen piyangolar olarak iki şekilde gerçekleştiriliyordu. Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi Osmanlı döneminde ki piyangolarda bir evin bile çekilişe konulduğuna dair bilgilere rastlanmaktadır.

Piyangonun tarihine bakıldığında dağıtılan ikramiyelerin çoğunlukla mal olduğunu görsek de hükümetlerin devreye girmesiyle ödemeler çoğunlukla nakit olmaya başlamıştır. 18. Yüzyıldan sonra para ödüllü ikramiyelerde artış olduğunu görmekteyiz. Kinsey'e göre para ikramiyeli ödüllerin iki avantajı vardır. "Birincisi karneye bağlanan özel tüketim mallarının kıtlıkları dışında, para biçiminde ki ödüller herhangi bir başka formdaki ödüllerden daha evrensel bir görünüme sahip olacaklardır. İkincisi bilet satışlarından elde edilen gelirin parasal olmayan ödüllere çevrilmesi için yapılan çaba ve harcamalardan bu şekilde kaçınılmış olur."[101]

Piyangolar ilk ortaya çıktıkları andan günümüze kadar değişim geçirerek bu günkü halini almıştır. Farklı zamanlarda farklı çeşitliliklerde gerçekleştirilen piyango çekilişleri özel teşebbüslerde kar amaçlı iken hükümetlerce destek ve yardım amaçlı da düzenlenmiştir. İlk zamanlarda yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen piyango gelirlerinin yüksek olması nedeniyle piyango düzenlemeleri özel sektörün eline geçmiştir. Piyango gelirleri Avrupa ülkelerinde bir vergi geliri gibi düşünülürken Amerika'da kamu hizmetleri, okul, alt yapı gibi hizmetler için kullanılmaktadır. Ülkemizde ise piyango gelirleri, Çocuk Esirgeme ve Sosyal Hizmetler Kurumu ile Savunma Sanayi Destekleme Fonuna yardım amaçlı düzenlenmektedir.[102] Cumhuriyetin kuruluş yıllarında düzenlenen piyangolar da yine böyle bir amaca hizmet etmekteydi. Savaşın yaralarının sarılmaya çalışıldığı yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde Türk

[101] Selva Staub, *Kamu Maliyesi Açısından Ulusal Piyangolar,* Eskişehir 1994, s.10.
[102] Staub, *a.g.e.*,s.11.

havacılığına sağladığı katkılar açısından piyango çekilişleri azımsanmayacak derecede önem arz etmekteydi.

1.1. Uygulama

Cumhuriyetin kuruluşunun ikinci yılına gelindiğinde tertibine başlanan tayyare piyangosunun ilk başlarda senede birkaç defa çekilmesi kararlaştırılmış ve bu doğrultuda uygulamaya geçilmiştir. "Tayyare piyangosu sınıf piyangosu olarak düzenlenmeden önce üç tek çekiliş yapıldığı bilinmektedir. Bu çekilişlerde biletlerin sayısı 45 bin ile başlamış ve 120 bine kadar çıkmıştır. Ancak birinci tertipte bütün keşideler için 50 bin olarak sabit kalmıştır. Önceleri büyük ikramiye her zaman 5 bin lira olmuşken bu tertipte birinci keşide 10 bin ile başlamış ve onuncu (sonuncu) keşide 100 bine varmıştır. Daha önce yapılan üç çekilişte bilet fiyatı 1 lira iken bu çekilişlerde 1/10 bilet on keşide için 15 lira olmuştur."[103] Tayyare Dergisinin 1925 yılına ait 13. Sayısında ikramiye miktarları ve kazanan numaralar ilan edilmiştir.[104]

Tayyare piyangosu çekilişleri ile ilgili olarak 1925 yılında bir talimatname hazırlanmış ve bu talimatname de yapılması planlanan çekilişler hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Adı geçen talimatnamenin maddeleri şu şekilde açıklanmıştır:

" 1- Türk Tayyare Cemiyetince çekilişi tekrar eden sivil tayyare mekteplerinin menfaatine olarak sene de dört defa da keşide edilmek üzere bir tayyare piyangosu ihdas olunmuştur.

2- Tayyare piyangosu üç ayda bir defa keşide edilecek ve her keşide için ayrıca bilet tertib olunacaktır.

3- Bu piyangonun her keşidesinde kazanan numaralar bir evvelki keşideden fazla olacak ve keşideye dâhil bulunan bilet miktarının tasfiye ikramiye olarak dağıtılacaktır.

4- Keşide Ankara'da bir heyet-i aliye ve maliye huzurunda icra olunur.

5- Beher bilet bedeli bir lira olarak tesbit olunmuştur.

[103] Tunçay, *a.g.e.*, s. 153.
[104] Tayyare, Sa. 13, s.19, 1 Kânunusani 1925. (Ocak).

6- Senenin ikinci keşidesi 15 Eylül 341 tarihinde olup bilet adedi seksen bin'dir.

7- Keşide de isabet vaki olan numara sahipleri çekilişten bir hafta sonra bulunduğu mahaldeki milli bakkallardan ikramiyesini alacaktır.

8- Keşideden isabet edip çekilişi takiben bir gün zarfında bir ay tahsil için bankalara ibraz olunmayan biletler tayyare cemiyeti menfaatine gelir olarak kayıt olunur.

9- Keşide muamelesi gelecekteki gibi icra olunur.

10- Tayyare piyangosu biletleri tayyare cemiyeti riyaseti tarafından memleket bankalarında veya kurumlarında satılığa çıkarılır.

11- Satılamayan biletler keşide tarihinden bir gün evvel öğle vaktinde mahallenin tayyare cemiyeti riyaseti ile banka müdürü tayyare cemiyeti bulunmayan mahallerde hükümet reisi ile banka müdürü huzuruyla numaralar tespit edilerek cemiyet hesabına kayıt olunur.

12- Satış kabul eden bankalar kendi nam ve hesaplarına alacakları biletlerin numaralarını tayyare cemiyeti riyasetine keşide tarihinden bir gün evvel bildireceklerdir."[105]

Görüldüğü gibi çekiliş ile ilgili kurallar talimatname de maddeler halinde halkın bilgisine sunulmuştur. Yine yazının devamında da çekiliş esnasında gerçekleştirilecek eylemler birer birer anlatılarak, halkın piyango ile ilgili bilmek isteyeceği ayrıntılara yer verilmiştir. Bu vesileyle tayyare piyangosu ile yeni tanışan halkın endişe ve merakları da giderilerek piyango çekilişlerine katılımın artması da sağlanmak istenmiştir. Şimdi talimatnamede ele alınan diğer hususlarla ilgili bilgilere değinelim:

"Keşide numaralarını içeren ve ikramiye miktarını gösteren kura pusulaları heyet-i maliye huzurunda sayılarak hususi keşide ve ikramiye sandıklarına konulur. Keşide ve ikramiye sandıklarında ki kura pusulalarını ayrı ayrı on on iki yaşına vasıl olmuş hanım kızlar çekerler. Cemiyetin piyango komisyonu iş bu heyetin nezareti altında bilet numaralarıyla isabet miktarlarını bir çizelgeye kayıt eder. Keşide gününün ertesinde ikramiye kazanan biletlerin çizelgesi Ankara'da Hâkimiyet-i Milliyede ve

[105] Tayyare, *Tayyare Piyangosu Talimatnamesi*, Sa. 4, s.19, , 7 Haziran 1341. (1925).

İstanbul'da üç gazetede ve diğer vilayet gazetelerinde ilan olunur."[106] 1925 yılına ait *Tayyare* dergisinde yayınlanan bu haberin cumhuriyetin ilk piyangosu olan tayyare piyangosu çekilişlerini tanıtmaya yönelik açıklamaları ve maddelerini ele alması bakımından önemli olduğu görülmektedir. *Tayyare* dergisinin 2. Sayısında yer alan bir başka haberin başlığı ise "tayyare piyangosu 1 Temmuz'da çekiliyor" şeklindedir. Bu başlığın altında piyango çekilişlerinin elde olmayan sebeplerden ötürü ertelendiğine dair açıklamalar yer almaktadır. "talinizi denemek ve vatana hizmet için piyango biletlerinden alınız" diye başlayan yazı şu şekilde devam etmektedir. *"Türk tayyare cemiyetleri mektepleri menfaatine olarak 10 Haziran 341 tarihinde keşidesi evvelce ilan piyangonun biletleri hazır hale getirilmiş ve bütün milli bankalar ile tayyare cemiyeti şubelerine dağıtılmıştır. Piyango biletlerinin ilk keşidesinin 10 Haziran'da icra edilmesi gerekse de henüz Ankara'da istenilen koşullar ve vasıfların yeterli olmayıp piyango bileti basımı için gerekli matbaanın mevcut olmayışı nedeniyle biletlerin İstanbul'da basılmasına mecburiyet hâsıl olmuştur. En ucuz fiyatla basacak matbaayı bulmak ve matbaa idaresi ile zaruri olan haberleşmeyi sağlamak birçok zaman kaybına neden olmuştur. Bundan başka satış gerçekleştiren cemiyet şubelerine posta ile bilet sevk ve iskânının uzun bir zaman alması da doğal bir durumdu. Netice de piyango biletlerinin sevk ve satış işlemlerini sağlamak için keşide tarihine pek az zaman kaldığını nazar-ı dikkate alan tayyare cemiyeti keşide tarihini 1 Temmuz gününe kadar tehir eylemeye mecbur olmuştur. Zorunlu sebeplerden dolayı meydana gelen bu tehir diğer keşide tarihlerine tesir eylemeyecek ve diğer keşideler talimatname ile tayin edilen günlerde icra edilecektir. Bu son vaziyete nazaran yalnız birinci tayyare piyangosunun 1 Temmuz'da diğerlerinin sırasıyla 10 Eylül, 10 Kânunuevvel tarihlerinde keşide edileceği görülmektedir."*[107] *Yapılacak olan çekilişin tehir edildiği tarih ve tehir edilme sebeplerine değindikten sonra tayyare çekilişlerine katılan halkın ilgisine değinilerek övgülü sözlerle halkın ilgisi canlı tutulmaya çalışılmıştır. "Tayyare cemiyetine pek çok şekil ve surette büyük bir alaka gösteren asil halkımızın piyango biletleri almak hususunda da gösterdiği şevk ve istekler her türlü takdir ve övgülerin fevkindedir."*[108]

Burada bahsi geçen yazıda tayyare piyangosunun halka tanıtılması ve insanların güvenini kazanmaya yönelik ifadeler kullanılması göz önüne alındığında bir nevi

[106] *a.g.d.*,s.19.
[107] *Tayyare*, S. 8, s.17, 7 Haziran 1341. (1925).
[108] *a.g.d.*,s.17.

reklam amacı taşıdığını da söylemek mümkündür. Tayyare piyangosu çekilişlerinin tanıtım süreci ve ilk uygulamaları böylece 1925 yılı içerisinde gerçekleştirilerek cumhuriyet dönemi piyango uygulamasının temelleri de atılmış olmaktadır.

1.2. Tayyare Piyangosu ve Diğer Piyangolar

Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923'den 1925 yılına kadar sergiler dışında piyango düzenlendiğine dair herhangi bir bilgi mevcut bulunmamaktadır. Yeni filizlenen bir Cumhuriyetin ilk birkaç yılları için bu tür organizasyonların düzenlenememesini anlamak pek de zor olmayacaktır. Ancak buna rağmen piyango düzenlemeleri için çok fazla bir zaman geçmesine gerek kalmamıştır. 16 Şubat 1925 tarihinde Türk Tayyare Cemiyeti'nin kurulmasıyla birlikte Türkiye'de Piyango çekilişleri yeniden hayat bulmuştur.

Cumhuriyetin başlarında kurulan ve on yıl sonra adı Türk Hava Kurumu olarak değiştirilen Türk Tayyare Cemiyeti için Tayyare Piyangosu en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur. Osmanlı Donanma Cemiyeti'nin feshedilerek (*6 Temmuz 1909'da kurulan Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti çeşitli bağış yollarıyla gelir elde etme amacıyla kurulduğundan Piyangodan da yarar sağlamayı düşünmüş ancak bununla ilgili yapılan ilk girişimden sonuç alınamamıştır.* Bkz. Tunçay, *a.g.e.*,s.129) elde kalan 600 bin tahvilin hazineye bırakılması neticesinde 1925 yılında Donanma Cemiyeti'nin para ve gayrimenkul dışındaki hakları Türk Tayyare Cemiyeti'ne intikal etmiş ve 1925 yılında Türk Tayyare Cemiyeti mektepleri yararına üç ayda bir piyango çekilişleri yapılmıştır. Böylece 1925 yılında yapılan çekilişlerin ilk nakit para ödüllü piyango unvanını aldığı da bir gerçektir.[109]

Türk havacılığını geliştirmek ve güçlendirmek adına Türk Tayyare Cemiyeti kurulmuş ve bu cemiyetin gelir kaynakları arasında Tayyare Piyangosu olarak yer alan piyango çekilişlerinden elde edilen gelir Türk havacılığına büyük katkı sağlamıştır. Cemiyet, varlığını idame ettirebilmek için çeşitli alanlardan gelir elde etme girişimlerinde bulunmuştur.

[109] Abdurrahim Fahimi Aydın, "Tayyareden Uçağa: Milli Hava Sanayinin Kuruluşunda Türk Halkının Yaptığı Bağışlar", *Karadeniz Araştırmaları,* Sa. 31, Güz 2011, s.71.

Hava kuvvetlerine pilot yetiştirmek ve uçak almak amacıyla düzenlenen çeşitli gelir kaynakları içerisinde halktan bağış toplama, iki cıva maden ocağının işletilmesi, Uşak Şeker Fabrikası'nın ilk hâsılatı, makara ve iplik fabrikaları kurma imtiyazı, tekel (tütün-içki vb.) gelirlerinin yirmi de biri gibi gelirler Türk Tayyare Cemiyeti'ne verilecekti. Ayrıca eski pulların bir yasa ile toptan derneğe devredilmesi ve pul satış gelirleri, bir yasa ile caiz olduğu ilan edilen fitre- zekât ve kurban derileri toplama hakkı, Atatürk'ün nutkunu ve askerlikten terhis belgelerini, bütün el ve duvar ilanlarını basma ve satma ile para piyangosu düzenleme yetkisi verilmişti.[110] Türk Tayyare Cemiyeti Nizamnamesinin 1. Maddesinde bu husus şu şekilde yer almaktadır. "*Hava kuvvetlerine yardım gayesiyle Cumhuriyet Merkez Bankasının murakabe* ve teminatı altında hükmi şahsiyeti haiz bir devlet piyanko idaresi kurulmuştur. Türkiye de karşılığı nakit olmak üzere piyanko keşidesi hakkı münhasıran devlet piyanko idaresine ait ve hükmi şahıslar tarafından eşya piyankoları tertibi de bu idarelerin müsaadesine bağlıdır."*[111] Böylece Cumhuriyet döneminin ilk nakit ikramiyeli piyangosu 1925 yılında Türk Tayyare Cemiyeti yararına her üç ayda bir gerçekleştirilen çekilişler olmuş ve 1926 yılında yapılan bir düzenleme ile piyango düzenleme hakkı Tayyare Cemiyetine verilmiştir. Buna bağlı olarak da piyangonun adı Tayyare Piyangosu olarak tarihteki yerini almıştır.

21 Mayıs 1925 tarihli Tayyare Dergisi'nde tayyare piyangosunun Türk Milleti için önemine vurgu yapılırken, halkın da piyango çekilişlerine iştirak etmesinin ne derecede önem arz ettiğine dair şöyle bir yazı kaleme alınmıştır. *"Asrımızın en mühim en müthiş taarruz ve müdafaa vasıtası olan tayyarelere ihtiyacat-ı milliyemizle mütenasib bir ehemmiyet atfetmemiz gerek zaruri gayrı kabul ihtimal bir hareket olmasa gerektir. Bilhassa sağımızda solumuzda bütün milletler ati'nin bu tuhaf alet-i harbiyesini fevkalade bir fedakârlıkla teksire (çoğaltma) gayret ediyorlar. İş bu yolda milletimizin hamiyet ve mürüvvetine istinaden atiyi taahhüt ve emniyette bulundurabilmek için teşkil eden Türk Tayyare Cemiyetine muhterem halkımızın ibraz ede gelmekte olduğu alaka milletimizin layetenahi (sonsuz) fedakârlıklarının bariz bir tecellisidir. Millete şerefiyle mütenasip eşhas (şahıslar) ve malzemesiyle bir tayyare*

[110] Tunçay,*a.g.e.*,s. 137.
*Murakabe: 1)bakma, gözetme, gözaltında bulundurma, 2)denetleme, kontrol. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat,* Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2007, s.684.
[111] BCA.30 100.100.619.1,F9.

ordusu ihdasını istihdaf eden (hedef edinme) Türk Tayyare Cemiyeti halkın hamiyetine istinad etmektedir. Bu imanladır ki sivil tayyare mekteplerinin masarifatına karşılık olmak üzere (tayyare cemiyeti piyangosu) namıyla bir piyango ihdas etmiştir. Bu piyangoya iştirak edecek olanlar hem bu vazife-i vataniye ifa etmiş hem de talilerini denemiş olacaklardır. Piyangonun ilk keşidesinde 4500 bilete 2,250,000 kuruş kıymette ikramiye tevzii olunacaktır. Büyük ikramiye 4,720 liradır. İkinci ikramiye iki tane olup beheri 500 liralıktır. Üçüncü ikramiye de iki tanedir ve beheri 370 er liralıktır. Ayrıca 20 tane yüzer liralık, 40 tane ellişer liralık, yüz tane 25 er liralık, 985 tane beşer liralık, 1500 tane iki buçuk liralık, 185 tane de birer ikramiye vardır. Birinci keşide biletlerinin adedi mertubu 45,000 bilet olduğuna nezareten 4500 bilet 4,720 liradan bir liraya kadar ikramiye kazanacak demektir. Hamiyetli halkımızın hem ibraz hamiyeti hem de talileri yardım ederse temin menfaatine hadim (hizmetçi) olan tayyare cemiyeti piyangosuna iştirak edeceklerine zerre kadar şüphe etmiyoruz. Tayyare cemiyetine yapılacak her yardım unutmamalıyız ki yalnız vatanın değil malımızın, yurdumuzun, ailemizin, canımızın müdafaa ve muhafazası için bir sigorta mahiyetindedir."[112] Son cümlede açık bir şekilde ifade edildiği gibi Tayyare Piyangosu Türk Milletinin varlığı birliği ve dirliği açısından büyük bir öneme sahip olmuştur. Yine aynı yazıdan anladığımıza göre, Türk halkı da devletin bekası için düzenlenen bu tür etkinliklere iştirak etmekten geri durmamış, Türk havacılığına bir nebze de olsa destek olabilmek umuduyla elinden geleni yapmıştır. Bu tür faaliyetlere destek sağlamak için kolları sıvayan bir başka kuruluş ise Ayvalık Tayyare Cemiyeti olmuştur.

Gelir elde etmek için Tayyare Cemiyeti genel merkezinin düzenlediği piyango çekilişlerine Ayvalık Tayyare Cemiyeti de katılmış ve 19 ülke genelinde düzenlenecek uçak piyangoları biletlerinin Ayvalık'ta satılması için bir bayilik açarak, ilk çekiliş için de 50 adet bilet satın almıştır.[113] Bu tür organizasyonlar ile tayyare cemiyeti desteklenirken diğer taraftan da cemiyetin yetkili kişileri tayyare piyangosunun vatan için millet için ne derece mühim olduğunu halka beyan etmeye ve daha çok destek sağlanmasının ülkeye yapacağı faydayı ifade etmeye devam etmekteydiler. Bununla ilgili olarak 1925 yılına ait tayyare dergisinde ele alınan yazıda, Türk tayyarecilik mektebinin temin ve teşkili açısından önemine değinilmiş ve bu bağlamda piyango

[112] Tayyare, *Tayyare Cemiyeti Piyangosu*, Sa. 7, 21 Mayıs 1341. (1925), s.4.
[113] Serap Taşdemir, "Ayvalık Halkının Türk Tayyare Cemiyetine Desteği: Güzel Ayvalık Tayyaresi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Yıl 6, Sa. 11, Bahar 2010, s.70.

çekilişleri sayesinde kaydedilen ilerlemeleri ele alan 10 Eylül 1341 tarihinde gerçekleştirilen çekiliş merasiminde bulunan Cevad Abbas Bey'in nutkuna yer verilmiştir.[114] Tayyare cemiyeti mensuplarından olan Cevad Abbas Bey'in Tayyarecilik ve Tayyare Piyangosu hususunda yaptığı konuşma şu şekildedir: *"12 Şubat tarihinde bir tayyarecilik bir tayyare varlığı vücuda getirerek memleketin milli müdafaasına takviye maksadıyla teşkil eden cemiyetimiz milletin takdire şayan bir şekilde vaziyeti idrak eylemesi sayesinde büyük muvaffakiyetlere nail olmuştur (…) Altı ay gibi kısa bir zamanda meşhur olan bu Türk milletinin yüksek vatanperverliğinin yeni ve pek parlak bir tecellisidir. Bu yeni tecellilere vücud veren büyük milletimize bütün kalbimle şükranlarımı arz eylerim. Milletin hakiki ihtiyaç ve arzularından kuvvet alan tayyare cemiyeti milli Türk tayyareciliğinin uzun senelerden beri mühim kalmış hayati ihtiyaçlarını fen ve mektep noksanlarını temin ve ikmale koşmuş ve bu hususta çalışmaya başlamıştır. Cemiyetin teşkil ve tesisi sırasında görüşülen ve aslında cemiyetin kurulmasına sebep olan bu noksanların giderilmesini sağlamak üzere bu gün memleketin her tarafından büyük bir rağbet ve hürmetle seve seve talip olunan piyangolar tertip edilmiştir. Yokluğu bu noksanların en mühimini teşkil edecek Türk vatanına fen ve sanat adamı yetiştirecek tayyareci ve makinist mekteplerinin mukaddes Türkiye Cumhuriyetine ifa edeceği sanayi, iktisadi ve askeri hizmetler sayılamayacak kadar çoktur. Milletin hamiyet ve vatanperverlik kudretine istinat eden Türk tayyare cemiyeti bu iki mektebi açmaya muvaffak olduğu gün tayyareciliğin temelini attığına kani olarak ilk büyük iftiharı hissedecektir. İkinci büyük iftihara hak kazanmamız ise vatanımız dâhilinde milli müdafaamızın ve iktisadı pervazımızın (pervaz:* İktisadi yapıyı ayakta tutan temel dayanak.) *kuvvetli kanatlarını vücuda getirecek gelişmiş bir fabrikayı tesis etmemizle gerçekleşecektir.*[115] Görüldüğü gibi Cevad Abbas Bey konuşmasında tayyare cemiyetinin ve tayyareciliğin vatan ve millet için haiz olduğu önemi vurgularken, halkın tayyare piyangosuna gösterdiği ilgi karşısında duyduğu memnuniyeti de dile getirmektedir.

Havacılığın geliştirilmesi adına çeşitli etkinliklerle halktan bağış toplama çalışmaları devam ederken, bir taraftan da halkın katılımını artırmaya yönelik kararlar

[114] *Tayyare*, Sa. 8, 1 Teşrinievvel 1341. (1 Ekim 1925), s.12.
[115] *A.g.d.*,s.12.

alınarak yeni kanuni düzenlemelere gidilmekteydi. Bunlardan biri de Tayyare Piyangosu ödüllerinden yapılan kesinti ile ilgili düzenlemedir.

9 Ocak 1926 tarihli bir kanun ile Tayyare Cemiyetine nakit piyangosu tekeli verilerek bilet ve ikramiyelerden kazanç, belediye vergileri ile damga resmi alınmamasını öngörmekteydi. Ayrıca ilk piyango tertiplerinde cemiyet ödüllerden % 10 kesinti yapmaktaydı. 14 Mayıs 1927'de yapılan bir kanun değişikliği neticesinde ise Tayyare Piyangosu verdiği ödülden her hangi bir kesinti yapmayan tek örgütlenme olmuştu.[116] Bütün bu olumlu gelişmelerin yanı sıra Tayyare Cemiyeti bir takım eleştirilere de maruz kalmıştır. 1927 yılında İzmir Tayyare Şubesinde emek karşılığı olarak verilen piyango satışları ile ilgili dedikodular yapılmış ve bazı İzmir gazeteleri cemiyet hakkında imalı haberler yayımlamaya devam etmiştir. Zaman içerisinde bu mesele Türk Tayyare Cemiyetinin manevi şahsiyetine de müteessir ederek halkın zihnini bulandıracak bir noktaya gelmiştir. Pek çok dedikodunun ardından Gazinin huzurunda Halk Fırkası toplanmış ve Tayyare Cemiyetinin hesaplarını dikkatle tetkik edilmesi neticesinde Cemiyetin her türlü tereddütten azade olduğu kanıtlanmıştır.[117]

Orhan Koloğlu, Cumhuriyet Dönemi Piyangosu ile Osmanlı Dönemi Piyangosu arasında iki fark olduğundan bahsetmektedir. Buna göre; Osmanlı zamanında düzenlenen piyangolarla kıyaslandığında, ikramiye rakamlarında büyük bir artış olmasının yanında, Cumhuriyetle birlikte toplumdan gelen istek de artmış buna bağlı olarak da devam eden bir artış gözlemlenmiştir.[118]

Tayyare Cemiyeti tarafından düzenlenen piyango çekilişlerine Anadolu halkının ilgisi ve desteği gün be gün artarken, zaman içinde yurt dışından gelen yabancı piyango biletleri de Tayyare Piyangosunu olumsuz etkilemeye başlamıştır. Netice de bu sorun meclise taşınmış olduğundan, yabancı piyango biletlerinin ülkeye sokulmasının yasaklanması konusunda Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal tarafından imzalanan bir kararname bulunmaktadır. Bu kararname de şöyle denilmektedir. *Ecnebi memleketlerde çıkarılan piyango biletlerinin ve bilhassa derbi at koşularına mahsus biletlerin memleketimizde satılması paramızın harice çıkmasına ve tayyare piyangosu satışının durgunluğuna sebep olduğundan borsa da kayıtlı olanlar müstesna olmak üzere,*

[116] Tunçay,*a.g.e.*,s.137.
[117] Köylünün Gazetesi, Sa. 25, 10 Şubat 1930, s.390.
[118] Koloğlu, *a.g.m.*, s.37.

Gümrük Kanunu'nun 16.maddesine göre her nevi piyango biletlerinin memleketimize sokulmasının yasak edilmesi; Dâhiliye Vekilliğinin 14/2/933 tarih ve 237/1016 sayılı tezkeresi üzerine ücra vekilleri heyetinin 18/2/933 toplantısında kabul olunmuştur.[119] Bu kararnameden de anlaşıldığı gibi yabancı memlekette çıkarılan piyango biletlerinin borsaya kayıtlı olanlar dışındakilerin memlekete sokulması yasaklanmıştır. Buna benzer yasakların Osmanlı Devleti döneminde de yürürlüğe konduğu ifade edilmişti.

Piyango çekilişlerinin yapılmasına farklı nedenlerden dolayı izin verildiğini ve çoğu zaman bu çekilişlerin kamu yararına düzenlendiğini biliyoruz. Bu konu hakkında elde edilen bir belgede Bursa da 11 Eylül'de açılacak Bursa Sergisi yararına 25 Eylül'de piyango çekilmesine izin verilmesi ile ilgili bir yazı kaleme alınmaktadır.[120] Yine buna benzer başka bir belge de ise Kastamonu Belediyesi'ne bina tedariki için ayrılan ödeneğin yeterli olmaması sebebiyle ikramiyesi 1300 lira olan piyangonun çekilmesine izin verilmesinden bahsedilmektedir.[121] İzmir ile ilgili olan bir diğer belgede ise; İzmir'deki hastanenin yeterli gelmediği gerekçesiyle yeni bir hastanenin teşkili ve donanımı için Belediye Meclisi'nce bir eşya piyangosunun tertip edilmesi hakkında bilgiler bulunmaktadır.[122] Elde edilen bilgi ve belgelerden anlaşıldığı üzere ele aldığımız dönem içerisinde gerçekleştirilen piyango çekilişlerinin hemen hemen hepsinin kamu yararı kapsamında düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında günümüz piyangolarından oldukça farklı bir amaca hizmet ettikleri bir gerçektir.

1.3. Piyango Çekilişlerine Dair Kanun Layihası

9 Ocak 1926'da 710 sayılı kanunla nakit para ödüllü piyango düzenleme tekeli Tayyare Cemiyeti'ne verilmişti. Ancak *Hilal-i Ahmer ve Himaye-i Etfal* gibi bir takım cemiyetler de hayır işleri gibi nedenlerle zaman zaman piyango tertip edebilmekteydi. Yapılan araştırmalarda piyango düzenleme hakkının Türk Tayyare Cemiyeti'ne ait olduğunu ifade eden bir kanun layihasına rastlanmıştır.

[119] BCA. 30 18 1 2.33.10.8, 126-30, 18 Şubat 1933.
[120] BCA. 30 18 1 1.7.27.20, 186-2.
[121] BCA. 30 18 1 1.4.39.10, 83-1.
[122] BCA. 30 10 0 0 ,64.431.35.

Başvekâlet'ten Maliye Vekilliği'ne gönderilen Nisan 1934 tarihli tezkere de Türkiye dâhilinde piyango keşidesinin Tayyare Cemiyetine ait olduğu hakkında ki 710 sayılı kanuna ek olarak Milli Müdafaa Vekilliği'nce hazırlanan layihanın incelenmesi ve bu konudaki görüşlerin bildirilmesi istenmektedir.[123] Bu kanun layihasında *Türkiye'de eşya tevzii mukabilinde ve iane mahiyetinde piyango tertip ve keşidesi hakkı dahi münhasıran (hususi olarak) Tayyare Cemiyetine verilmiştir. Devlet istikrazlarına (Ödünç para alma) ait ikramiyeli tahvilat bundan hariçtir*[124] denilmektedir. Ancak Tayyare Cemiyeti tarafından teklif olunan kanun layihasının birinci maddesi incelendiğinde, bir takım cemiyetlerin belirli şartlar altında eşya piyangosu düzenleyebilmelerinin mümkün kılındığı gözlenmektedir. Bu maddeye göre; *mukabili (karşılık gelen) ne olursa olsun piyango keşidesi ve talih oyunlarının Tayyare Cemiyetine ait olduğu ve yalınız Hilaliahmer ve Himayeietfal Cemiyetleri gibi hayır müesseselerinin balo ve müsamerelerinde biletleri müsamere ve balo yerlerinde sattırılmak şartile, eşya piyangoları tertip edebilecekleri*[125] ifade edilmektedir.

Piyango keşideleri ile ilgili vekâletlerin de görüşü alındıktan sonra Hariciye Vekilliğinden Yüksek Başvekâlete cevaben bir yazı kaleme alınmıştır. 5 Nisan 1934 tarihli tezkerenin cevabında *Hilaliahmer ve Himayeietfal Cemiyetlerinin, bazen ecnebi sefirlerinin dahi iştirakı ile hayır işleri için tombala nevinden piyango tertip etmeleri mu'tad (alışılmış) olup kanun layihasının aynen kabülü halinde ise bu gibi teşebbüsler akim (kısır-neticesiz) kalarak mezkûr cemiyetlerin zarar görmeleri melhuz (düşünülen) bulunduğundan bu hususun teemmüle (etraflıca düşünme) muhtaç bir nokta olarak mütalaa kılındığı*[126] belirtilmektedir.

Anlaşılan o ki Hilaliahmer ve Himayeietfal gibi cemiyetlerin piyango çekilişleri tertip edebilme haklarının ortadan kaldırılmasının söz konusu olması pek hoş karşılanmamıştır. Bu kararın nahoş görülmesinin sebebi ise adı geçen cemiyetlerin çoğu zaman hayır işleri için piyango tertip etmeleri ve piyango düzenleme haklarından mahrum kalırlarsa zor duruma düşecekleri gibi görünmektedir. Bahsi geçen kanun layihası hakkında görüş bildiren S.İ.M (Sıhhî İctimaî Muavenet Vekâleti: Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı) Vekâleti'nin görüşleri şu şekilde olmuştur. *Memleket*

[123] BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, 5 Nisan 1934, s.2.
[124] BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, 5 Nisan 1934, s.3.
[125] BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, 5 Nisan 1934, , s.4.
[126] BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, 28 Mayıs 1934, s.1.

müdafaasına taalluku itibarile layiha pek yerinde ise de muhtaçlara ve felaketzedelere eyi yardımlarda bulunan ve tayyare cemiyeti gibi halkın muhtelif şekil ve suretlerde verdiği ianelerle yaşayan ve bilhassa hazar ve seferde birçok vazifeler alarak gücü yettiği kadar yapan Hilaliahmer cemiyetinin iktisadi buhran dolayısile zaten daralan varidatının bu membadan da mahrum kalacağı, Hilaliahmer cemiyeti, İstanbul Hilaliahmer kadınlar sanat evi ve diğer bazı şehirlerde fakir ve işsiz kızları toplayarak hayatlarını kazanabilmelerine ve bu sayede iffetlerini korumalarına medar olmak üzre nakış ve dikiş gibi el işleri yaptırarak çalıştırmakta ve bunlardan satılamayanlarını zaman zaman piyanko tertibi suretile elden çıkararak hâsılatını yine bunların işlerine yarayacak sermaye haline koymakta olduğundan tayyere cemiyetinin kendisine bahşolunan yalınız nakit mukabili piyanko keşidesi ile iktifa ederek şimdiye kadar hiç istifade etmemiş olduğu eşya mukabili piyango keşidesinin milli hayır cemiyetlerimize bırakılması muvafık olacağı[127] dile getirilmektedir.

Aynı konu ile ilgili olarak Dâhiliye Vekâleti de bir beyanat sunmuştur. *Hilaliahmer, Himayeietfal, Maarif cemiyetlerile emsali müesseselerde tertip olunan eşya piyankoları bu müesseseler için dikkate değer faydalar temin ettiği için bunların istisnai ve mahalli bazı ihtiyaçların temini için heman heman başka membaları olmayan bazı teşekküllerin bu teşebbüslerin ciddiyet ve lüzumu ayrıca tetkik edildikten sonra icap ederse vekiller heyetince müsaade verilebileceği hakkında layihaya bir hüküm konulması*[128] istenmektedir. Yine aynı belgeye bakıldığında Nafiye Vekâleti, Gümrükler, Adliye, Ziraat, Maliye ve İktisat gibi vekâletlerinde yukarıda ki görüşe ortak oldukları anlaşılmaktadır. Ancak elde edilen belge de adı geçen kanun layihasının yürürlüğe girip girmediği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz kanun layihası dışında elde edilen bir başka belge de ise Tekirdağ mebusu Celal Nuri Bey'in kanun teklifi yer almaktadır. Adı geçen kanun teklifi gıda maddesi satanların piyango tertip edememeleri ve ikramiye vermemeleri hakkında kaleme alınmıştır.[129] Konu edilen kanun teklifinin maddeleri şu şekildedir:

[127] BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, 1934, s.5.
[128] BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, -6, 1934, s.5.
[129] BCA. 30 10 0 0.3. 18. 19, 4-139, 2 Mart 1932, s.1.

Madde -1- Çikolata, bisküi ve sair her nevi gıdai mevaddı yapıp satanlar bunların muhtevi oldukları paket, kutu, kap, zarf ve sairenin içi ikramiye bonosu ve meccani (parasız) piyanko numarası koyamazlar.

Madde-2- Buna mütecasir olan fabrikalarla satıcılar yüz liradan liraya kadar para cezasına çarpılırlar ve malları müsadere olunur.

Madde-3- Bu kanun ahkâmı ilanı gününden itibaren meridir.

Madde-4- Bu kanunun icrasına Adliye ve Dâhiliye Vekilleri memurdur.[130]

Yine aynı kanun teklifinde Matbuat Kanunu ile gazetelerin ikramiye dağıtmaları ve piyango tertip etmelerinin yasak edildiğini ve bu faydalı uygulamanın bazı gıda maddeleri satanları da içermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Özellikle çikolatacıların çocukları israfa alıştırdıkları ve sıhhatlerini bozdukları da dile getirilmiştir.[131] Buradan da anlaşıldığı gibi piyango çekilişleri düzenleme işine gıda maddeleri satanların da dâhil olduğu görülmektedir.

1.4. Tayyare Piyangosunun Halka Tanıtılması

Tayyare Piyangosunu halka tanıtmak ve çekilişlerden haberdar etmek konusunda bazı gazete ve dergilerin rolü büyük olmuştur. *Havacılık ve Spor*, *Türk Hava Mecmuası, Tayyare* ve *Köylünün Gazetesi* gibi bir takım süreli yayınlarda Tayyare Piyangosu'na dair haberler geniş yer tutmaktadır. Bunların dışında kimi gazetelerde de piyango çekilişlerine dair haberlere rastlanmaktadır. *Tayyare* adındaki süreli yayının Haziran 1925 yılına ait bir haberinde Türk Tayyare Cemiyetleri menfaatine düzenlenecek olan Tayyare Piyangosu hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Aynı yayında "Talihinizi denemek ve vatana hizmet için piyango bileti alınız" gibi teşvik edici ifadelere yer verilmiştir.[132] Yine aynı derginin 1927 yılında yayımladığı 13. Sayısında da tayyare piyangosu rehberi yer almaktadır.[133] Keza, Türk Hava Mecmuasında ki piyango çekilişi

[130] BCA. 30 10 0 0.3. 18. 19, 4-139, s.4.
[131] BCA. 30 10 0 0.3. 18. 19, 4-139, s.3.
[132] Tayyare, Sa. 8, s.17, , 7 Haziran 1341. (1925).
[133] Tayyare, Sa. 13,s 29 , 1 Kânunusani 1927.(1 Ocak 1927).

haberi oldukça ilgi çekicidir. Haberde çekilişin yanı sıra, halkın duygularını, ilgi ve alakasını yansıtan görüşlere de yer verilmiştir.

"Tayyare piyangosunun birinci keşidesi, 11 Şubat'da büyük ve heyecanlı bir kalabalık huzurunda icra edildi.

Türk tayyare piyangosu Avrupa'da ki mümessilleriyle mukayese edilirse en az memurla çalışan ve en muntazam işleyen beynelmilel kıymeti haiz bir müessese olduğu görülür. Bütün memleket matbuatı bu çok kıymetli teşkilâtı alkışlamakta müttefiktirler. Halkımızın gittikçe artan rağbetine mazhar olan ikinci tertip tayyare piyangosunun birinci keşidesi, 11 Şubat'ta İstanbul'da Darülfünun Konferans Salonu'nda icra edilmiştir. Piyangonun keşide edileceği salon daha erkenden umuma keşide edilmişti. Salon, dâhilen ve haricen bayraklarla süslenmişti. Bir zaman gelmişti ki salon tamamıyla dolmuş halkı isti'ab edemeyecek bir hâl almıştı. Büyük kürsünün sağında numaraları havî müdevver bir dolap mevzu idi. Sol tarafta ki dolapta ikramiye miktarları yazılı kâğıtlar bulunuyordu. Saat on dörde gelmişti. Bir heyet tarafından her iki dolabın mühürleri tetkik edilerek fen olundu. Bu sırada bahriye musikisi istiklâl marşını çalıyordu. Halk ayağa kalkmış musikiyi dinliyordu. Saat on dört, artık keşide başlıyordu. Dolapların başında duran iki küçük hanım ilk numaraları çektiler. Bu küçük hanımlar elbiselerinin üstüne siyah satenden gömlekler giymişlerdi. Küçük hanımlardan biri çektiği fişi yanında duran bir zata uzattı. Tiz, gür, kalın bir ses işitildi. "19893". Bunu müteakip diğer küçük hanımın çektiği fiş, diğer bir zat tarafından daha gür, tiz bir sesle okundu. "beş bin lira". Numara ve ikramiye miktarı salonun ortasında mevcut bir siyah tahta üzerine yazılmıştı. Keşideye devam ediliyordu. Tehacüm artıyordu. Pencereden içeriye girenler, bayılanlar bile vardı. Bu sırada ayın birincisinin ihtizazatı salonun duvarlarına aksetti. "26170". Derhal cevap verildi: kırk bin lira. Ahali olduğu yerde bir kımıldandı. Herkesin simasında bir sevinç hissediliyordu. Anlaşıldı, bu kırk bin liralık biletin onda bir hamili karagöz gazetesi idare hanesi imiş. Keşide devam ediyordu. Yüksek bir ses duyuldu: "saat on yedi oldu. Bu gün keşideye hitam veriyoruz, yarın devam edilecektir."

Mühürleri fen eden heyet tarafından kutular tekrar temhir edildi. Birinci keşidenin ilk günü hitam bulmuş, herkes pür-neşe yanındaki ile dertleşerek salondan çıkıyordu. Ertesi günde aynı surette keşideye devam edildi. Piyango bu sefer pek fazla

rağbet görmüştür. Birçok yerlerde ezcümle Adana'da biletler tamamıyla bitmiştir. Ankara'da da evvelce getirilen biletler bitmiş yeniden bilet celp olunmuştur..."[134]

9 Kanunnisani 1926'da düzenlenen piyango nizamnamesi ile "Asıl Tayyare Piyangosu" başlatılmış ve Türk Tayyare Cemiyeti'nin ilk büyük piyangosu için *Tayyare* dergisinde ilan verilmiştir. İlanda şöyle denilmektedir. *"Mali mevcudiyetinizde büyük müşkülat varsa… Yakında satılacak olan, iyi teminatlı bulunan bu piyango biletlerinden onda birini satın alınız. Yalnız bir defa 15 lira veya her keşideden sonra bir buçuk lira tediye edip satın alabilirsiniz. Eğer büyük bir ikramiye kazanamazsanız bile, ancak pek az şey kaybetmiş olacaksınız. Servet sahibi olunuz! İlk keşide 19 Nisan 1926'dadır."*[135]

Yine 15 Mart 1926 tarihli Tayyare Dergisi'nde de piyango ile ilgili tam sayfa bir haber bulunmaktadır. Sayfanın en üstünde tayyare piyangosunu tasvir eden bir resim yer almaktadır ve bu resimde piyango almak için koşan insanların olduğu görülmektedir. Aynı sayfanın devamında ise *"serveti reddetmeyiniz ve aynı zamanda vatana hizmet ediniz"* yazısı ile halka bir mesaj verilmektedir. "*Türk tayyare cemiyetinin bu sene için tertip etmiş olduğu 7,500,000 Türk liralık muazzam piyango dünyanın en ciddi ve en zengin piyangosudur*" denilerek yapılacak olan çekilişe dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Yazının devamında ise piyango hakkında daha ayrıntılı bilgilere yer verildiği görülmektedir. Bu kısımda piyangonun niçin tercih edilmesi gerektiğine cevaben "çünkü" şeklinde başlıklarla tek tek açıklamalar bulunmaktadır. Bu açıklamalar şu şekilde devam etmektedir: *"yalnız 50 bin numara mevcut olup bunların hepsi mühim ikramiyeleri içerir ve aynı zamanda on keşide için geçerlidir. Piyangoya iştirak edenlere verilecek olan muhtelif ikramiye ve mükâfatların toplamı 3,500,000 milyon Türk lirasına tekabül etmektedir. Bir bilet satın alan kimse talihi müsaade ettiği takdirde her keşidede kazanabilir, zira bir keşidede çıkan numaralar diğer keşidelerde de çıkabilir. Mevcut piyangolara nispetle ziyan etmek tehlikesi neredeyse yok gibidir. Son keşidede (400,000) liralık insanı teselli edecek mükâfat mevcut olup bu mükâfat vermiş oldukları paranın yüzde ellisini elde edememiş olan numaralar arasında taksim olunacaktır."*[136] *Buradan anlaşıldığı gibi çekilişe katılan hiç kimse eli boş dönmeyecektir. Küçük de olsa bir miktar teselli ikramiyesi almaya hak sahibi olacaktır.*

[134] Türk Hava Mecmuası, Sa. 19, 1 Mart 1928, s.17.
[135] Tunçay, *a.g.e.*,s.155.
[136] Tayyare, Sa. 18, 15 Mart 1926, s.15.

Görüldüğü gibi piyango çekilişi hakkında her türlü detaya yer verilmiş ve bu sayede halkın akıllarında soru işareti bırakmaya yer verilmeyecek şekilde açıklamalarda bulunulmuştur. Diğer yandan bu açıklamalara ek olarak halkı katılıma teşvik edecek soru cümleleri ile yazıya son verilmekte olduğunu görmekteyiz. Burada kullanılan teşvik edici cümlelere bakacak olursak*: "Her günkü meşguliyetlerinizden sıkıntılarınızdan kurtulmak ister miydiniz? Bütün hayatınız müddetince refahınızı ister miydiniz? Ailenizle mesud bir hayat temin etmek ister miydiniz? Bizzat bir eve malik olmak ister miydiniz? Çalışan adam için yalnız bir yol vardır (elini servete uzatmak) bir bilet almak için günde beş kuruş iktisad ederek ayda yüz elli kuruş biriktirilebilir. Para yolunuzun üstündedir. (fırsatı kaçırmayınız) kapınızı çalan serveti kovmayınız"*[137] gibi cümleleri görmekteyiz. Tayyare dergisinin bir başka sayısında ise "*havalarına hâkim olamayan bir millet yok olmaya mahkûmdur. Türk tayyare cemiyetine yardım etmek vatan borcudur. Tayyare cemiyeti piyangosuna iştirak ediniz. Piyango sizi hiç ümit etmediğiniz bir günde zengin edecektir. Her gün tasarruf edeceğiniz beş kuruşla bir tayyare piyango biletine ve talihinizin vaat ettiği servete nail olabilirsiniz*"[138] denilmektedir.

Piyangonun en kısa zamanda en fazla rağbeti görmesini sağlamak amacıyla olsa gerek, Türk Hava Mecmuasının bir sayısında piyangodan bahsedilirken *medeni bir ihtiyaç* ibaresi kullanılmıştır. Bunun dışında ilk defa 1926 yılında büyük ikramiyelerin verilmeye başlandığı piyango çekilişlerine halkın her sınıfının rağbet ettiği söylenmektedir. 1927 yılı piyango düzenlemelerinde ise yüzyıllardır Avrupa'da uygulanan piyango tertiplerinin ve planlarının ayrıntılı şekilde incelendiği ve ikramiye miktarlarının artırıldığından bahsedilmektedir.[139]

Türk Hava Mecmuasının 15. Sayısında yer alan 1927 yılı Türk Tayyare Cemiyeti İzah namesinde piyango çekilişleri ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Bilet sahibi olan her kimsenin bilmesi gerekenler baştan sona detaylı şekilde anlatılmış ve yapılacak çekilişlerin nerde nasıl ne zaman yapılacağına dair geniş bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca biletlerine ikramiye isabet eden kimselere yapılacak olan ödemelerin ne şekilde gerçekleşeceği ve biletleri zarar görmüş olan kimselerin yapması gerekenler

[137] *a.g.d.*,a.y.
[138] Tayyare, Sa. 19, 1 Nisan 1926, , s.24.
[139] Türk Hava Mecmuası, Sa. 32, 10 Eylül 1927, s.266-267 ; Tunçay, *a.g.e.*,s.178.

ele alınmıştır. 14 maddeden oluşan bu izah name 1927 yılı piyango çekilişleri hakkında bilinmesi gereken önemli kuralları içermesi açısından oldukça önemli olmaktadır.[140]

Kolay yoldan zengin olma hayali kuranlar için piyango hakkında yazılanların oldukça ikna ve teşvik edici olduğu gözlenmektedir. Yeni inşa edilmiş bir cumhuriyette yaşanan ekonomik sıkıntıların bir hayli fazla olabileceği göz önüne alındığında her şeye rağmen, halkın piyangoya gösterdiği ilginin her geçen gün artmasının sebeplerinden biri, kısa yoldan zengin olma hayali olsa gerektir. Piyango bileti alanların nasıl zengin ve mutlu olduklarından bahseden Türk Hava Mecmuası'nda ki şu yazı dikkate değerdir.

"*Hayatta başka bir refah ümidi olmayan yüzlerce kişinin piyango sayesinde kendilerini tatmin edecek paraya nail olduklarını, gazetelerin ikramiye kazananlar hakkındaki neşriyatı ile sabit bir hakikattir. Bir gün fakir kunduracı çırağı, diğer bir gün ömrünün sonu yaklaşmış alil bir ihtiyar, başka bir gün boğazına kadar borç içinde kıvranan küçük bir tacir ve buna benzer yüzlerce kimselerin bütün yeis ve endişelerden kurtularak müreffeh bir hale geldiğine şahit olmak gibi vekayi, piyangomuzun halkımız için ne kıymetli ve meşru bir saadet yolu olduğuna en büyük bir nişanedir. Bu sene temmuz ayında icra edilecek keşideyi tetkik edecek olursak yalnız İstanbul'da elliyi mütecaviz kimsenin yüzellibin liradan ikibin liraya kadar kuvvetli bir servete kavuşacaklarına muttali oluruz. Yüzellibin liradan sarf-ı nazar, otuz bin liranın bir ferdin hayatı üzerine icra edeceği tesir ve inkılâbı bir saniye mülahaza eylemek ne azim ve ne ümitbahş bir menba-ı servet olduğuna kani olmak için kâfi bir delildir. İstanbul'da ve memleketimizin her şehrinde cebinde lâakal bir piyango bileti olmayan kimseye ender tesadüf edilir. Piyangonun bu revacına sebep, halka temin ettiği menfaat kadar çok vatanperver yüksek seciyeli Türk ırkımızın Tayyare Cemiyetimize karşı mevcut olan kalbi rabıtasıdır. Çünkü halk biliyor ki piyangoya verdiği pek cüz'i bir para kendi veya ırkdaşı cebine girecek ve bir kısım da memleketimizin hayati müdafaasını temin edecek hava kuvvetlerine sarf edilecektir.*"[141] Piyangonun tanıtımı ve çekilişleri hakkında bilgi vermeyi amaçlayan bu yazıda görüldüğü üzere, insanların hem maddi hem de manevi çıkarlarından bahsedilerek piyango bileti almaları için teşvik edildikleri söylenebilir. Bunun dışında bazı gazetelerde de Tayyare piyangosu çekiliş ilanlarına rastlamak mümkündür.1929 yılına ait bir gazetede verilen piyango ilanında

[140] Türk Hava Mecmuası, Sa. 15, 1 Kânunusani 1927. (1 Ocak 1927), s.31.
[141] Tunçay, *a.g.e.*,s.178-179.

şöyle denmektedir: *"Büyük Tayyare Piyankosu yedinci tertip ikinci keşide 11 Eylüldedir. Büyük ikramiye 35.000 liradır. Ayrıca 18.000, 15,000, 12.000, 10. 000 liralık ikramiyeler ve 10.000 liralık bir mükâfat. Bu keşide de cem'an 3900 numara kazanacaktır"*[142]

Havacılık ve Spor Dergisi'nin 1930 yılına ait olan bir sayısında da yine Tayyare Piyangosu hakkında uzun bir yazı kaleme alınmış olduğu görülmektedir. Bahsi geçen dergide şöyle denmektedir; *memleketimizin her yerinde gittikçe inkişaf eden vatansever Türk halkının sinesinde kökleşen Tayyare Piyangosu'nun memlekete yaptığı ictimai ve iktisadi fayda vatan müdafaasına ettiği hizmet kadar mühimdir. Türk tayyare piyangosu bu gün 8.ci tertibini bitirmiş ve 9.cu büyük piyangosuna başlamış bulunuyor. Tayyare piyangosu geçirdiği 4,5 dört buçuk senelik hayatı zarfında kesirsiz (20) milyon lirayı mütecaviz ikramiye dağıttı. Demek dört buçuk senede (20) milyon lirayı kimsenin hayatını sarsmadan kimsenin sıkıntısını arttırmadan bir bilet mukabilinde ayda birer buçuk lira gibi küçük bir para almak suretile topladı. Onları yine türk vatandaşlarına dağıttı. Bu paradan 10.000 liradan aşağı olan ikramiyelerden sarfınazarla yalnız 10.000 ila 300.000 liralık ikramiyenin onda biri olan 1.000: 30.000 lira arasında yani halkımız için bir servet denilebilecek miktardaki ikramiyeyi nazarı dikkate alırsak bu miktarda ikramiye alanların yekûnunun günden güne kabarmakta olduğunu görürüz. Bu miktar geçen seneki bugün (1501) kişiye baliğ olmuştu. Şimdi ise (2.000) kişiyi geçmiştir. Görülüyor ki Tayyare Piyangosu her keşidesinde hiç kimseye dokunur bir zararı olmadan birkaç vatandaşı behemehâl zengin ediyor ve etmekte de devam edecektir. Tayyare piyangosu gittikçe tekâmül ediyor gittikçe halkın gönlünde kökleniyor. Çünkü halk görüyor ki tayyare piyangosu yüzünden senede 400/500 vatandaş zengin oluyor. Her bilet numarasının on parça olmasının faydası da gün geçtikçe halkımız tarafından daha eyi anlaşılmaktadır. Bütün keşidelerdeki büyük ikramiyeler memleketimizin muhtelif mıntıkalarına isabet etmesi buna misaldir. Çünkü her tertibin başlangıcında biletler tevzi edilirken her seri bir mıntıkaya gönderiliyor. Ve isabet de mutlaka bu mıntıkada oluyor. On parça olan bir biletin mesela: nısıf parçası İstanbul'da satılmış ise diğer parçaları memleketimizin muhtelif mıntıkalarına tevzi edilmiş bulunuyor. Piyango müdürlüğü her keşidede büyük ikramiye kazanan biletlerin nerelere isabet ettiğini gazetelerde bir cetvel halinde dercettiriyor. Bu cetvelde iade*

[142] Akşam Gazetesi, 2 Eylül 1929, s.8.

edilen veya satılmıyan biletlere ait isabetler de gösteriliyor. Fakat hiçbir numara yoktur ki bütün parçalar satılmamış veya iade edilmiş olsun. Satılmamış biletlere isabet eden ikramiyelerin cemiyete kalması bir mana ifade etmez. Çünki bir biletin ikramiyesinin cemiyete kalması için o biletin bedelinin de cemiyetin kasasına girmesi lazımdır. İade biletleri de bunun gibidir. Hulasa yukarıda arz edildiği gibi cemiyetimiz ne nispette bilet satarsa o nispette ikramiye tevzi etmiş oluyor. Memleketimizde az zaman zarfında çok rağbet kazanan piyangomuz tevzi ettiği ikramiye nispetlerile dünyanın hiçbir piyangosundan aşağı değildir. Ecnebi piyangolarını tetkik edenler bu iddiaya hak verirler. Cemiyetimizin gayesi fazla kazancını ancak fazla bilet satmakla temin etmektir. [143]

Türk Tayyare Cemiyeti tarafından 10 Şubat 1929'dan itibaren çıkarılan bir başka süreli yayın ise *Köylünün Gazetesi'*dir. Piyango ile ilgili yazılara ve ilanlara sıklıkla yer verilen bu yayın her ayın 10'unda ve 25'inde çıkarılmış olup, halka parasız dağıtılmıştır. Köylünün Gazetesi'nde 10 Eylül 1929'da yayınlanmış bir piyango haberinde şöyle denilmektedir: "*Kardaşlar, bu gün Tayyare Cemiyetinin memlekette kurduğu güzel düzenlerin birinden söz açacağım: Tayyare Piyangosu… Evet arkadaşlar! Tayyare Piyangosu çok iyi düşünülmüş, gelinlik kız gibi özenilip süslenmiş temiz pak bir düzendir. İşidip duymuşsunuzdur! Neyse; lafı olurken piyangonun çekilişini de anlatıvereyim: Tayyare Piyangosu, İstanbul'da yüzlerce kişilik kalabalık bir halkın gözü önünde çekilir; hükümetin bankalarının büyük memurları da orada bulunur. Çekilme işinin yolunda yapılıp yapılmadığına bakarlar. Hanki numeralı bilete ne çıktığını herkes göziyle görür: hâsılı bu iş vaktinde, yolunda, nizamında kılı kırk yarar gibi son derece dikkatli bir özenti içinde yapılır. Hile oyun gibi şeyler imkânı yoktur. Şimdi gelelim asıl sözümüze: Tayyare Piyangosu, bütün dünyadaki piyangoların hepsinden büyük, hepsinden faydalıdır. Avrupalılar bunu bildikleri için, kendilerinin çeşit çeşit piyangoları dururken, onları bırakıyorlar da bizimkinden alıyorlar. Hesaplarına uygun gelmeseydi hiç bunu yaparlar da, paralarını bize kaptırırlar mıdı? (mıydı) Kardaşlar! Piyangomuzun değerini size kuru lafla değil, üç senedir yaptığı işlerle göstereceğim; siz de görün, anlayın!.. Tayyare Piyangosu bu güne kadar, tam bin beş yüz kişiye, her biri bin liradan altmış bin liraya kadar varan büyük ikramiyeler dağıtmıştır. Altmış bin lira alanlar içinde altmış evli bir köy halkı da vardır; demek ki,*

[143] Havacılık ve Spor, Sa. 29-30, 30 Ağustos 1930, s.510.

her ev bin lira kazanmış oluyor. Gördünüz mü bir kere, bu köy baştanbaşa zengin oldu çıktı. Şimdi hepsi çiftini çubuğunu düzeltmiş, eksik gediğini onarmış, işini tıkırına koymuştur. Ne ala..gel keyfim gel.. Merak Ettiniz değil mi? Öyle ise haber vereyim: Bu talili (talihli) köylüler, Kütahya Vilayetinin Ağaçköy halkıdır. Bunun gibi beş bin, on bin, yirmi bin lira kazananlar pek çok. İşte bunlar tayyareye yardım edelim diye her ay bilet aldıkları için, günün birinde rüyasında bile görmedikleri bir varlığa kavuşan talililerdir (talihlilerdir). Sade bu kadar mı ya? Ayrıca yedi yüz elli bin kişiye de otuz liradan dokuz yüz liraya kadar ikramiye çıkmıştır. Yedi yüz elli bin diyip te (deyip de) geçmiyelim.(geçmeyelim); söylemesi dile kolay amma, bu, tekmil köyleri kasaba ve şehirlerile birlikte üç dört vilayetin halkı demektir. Otuz liradan az kazananlar, milyonları geçtiği için, bunları hesaba koymıyorum. İşte kardaşlar! Piyango bir taraftan kazanıp memlekette yüzlerce halkın da yüzünü güldürüyor. Şimdi siz diyeceksiniz ki bu nasıl oluyor? Gayet kolay. Kardaşlar! Herkes günde beş kuruş artırıp bir zarfa koysa, ayda bir buçuk lira eder; bu da bir bilet parasıdır. Kasabaya, pazara indiğin bir gün, oradaki tayyare cemiyetine yahut ta bu biletten satan adama uğrar, bileti alırsın. Her ay bu suretle devam edersin; bir çıkmaz, iki çıkmaz, beş on çıkmaz; fakat günün birinde haberin olmadan bir de bakmışsın ki yüz lira, bin lira, onbin lira, yirmibin lira çıkıvermiş düşün, bu seni ne yapmaz? Senden arttıktan sonra, çoluk çocuğun, hısım akrabana bile yeter. Geçen gün bir yerden işittim: Samsun vilayetindeki bütün köyler söz birliği etmişler, hepsi tayyare piyangosu bileti alacaklarmış. Her ay altmışbin bilet almayı kararlaştırmışlar. Demek ki oraların uyanık halkı piyangonun faydasını daha çabuk anlamışlar; bu hepimize örnek olsun: ne demek Samsonlular alır da biz alamaz mıyız? Hepimiz bir toprağın, bir milletin adamı değil miyiz? Biz de tayyareyi sevmiyor muyuz? Haşa!.. Tabi biz de onlardan geri kalmayacağız; tek başımıza gücümüz yetmezse, ikişer, üçer kişi birleşip bilet alacağız; hem tayyareye yardım edeceğiz, hem de taliimizi deneyeceğiz. Öyle ise kardaşlar lafın sırası değil haydi iş başına!"[144]

Piyango hakkında kaleme alınan bu yazı dikkate alındığında esasında halkın piyango bileti almaya gücü olmadığı gerçeği açıkça anlaşılıyor. Özellikle "*gücümüz yetmezse ikişer, üçer kişi birleşip bilet alacağız"* ifadesi halkın durumunun pek de iyi olmadığını göstermektedir. Bunun dışında piyango ilanlarında sık rastlanan bir diğer

[144] Köylünün Gazetesi, Sa. 15, 10 Eylül 1929, s.226-228.

olgu da halka milli birliğin ve beraberliğin hatırlatılarak bilet almalarının sağlanmaya çalışılmasıdır. Bunu da *"hepimiz bir toprağın, bir milletin adamı değil miyiz"* ifadesinden anlıyoruz. 1929 yılına ait Akşam Gazetesi'nde yer alan bir piyango çekilişi ilanı ise şöyledir: *"Altıncı büyük Tayyare Piyankosu, 5inci keşide 11 Hazirandadır. Büyük ikramiye 50000 liradır. Ayrıca; 25,000,15,000, 12,000,10,000 liralık ikramiyeler ve 10,000 liralık bir mükâfat… Bu keşide de cem'an 3,900 numara kazanacaktır."*[145]

Tayyare piyangosunun memleketin her köşesine halkın her kesimine ulaştırılması için gayret edildiğini görmekteyiz. Bunun için 1930 yılına gelindiğinde köy adına bilet satmak uygulaması getirilmiştir. Köy piyangosunu tanıtırken de yine piyangonun köylere getirilme sebebi olarak memleketin temeli mahiyetinde olan köylerin zenginleştirilmek istendiği ifade edilmiştir. *Köylünün Gazetesi'*nin 1929 yılına ait 22. sayısında ele alınan köy piyangosu ile ilgili şu şekilde bilgiler de yer almaktadır: *" 1930 senesi için yapılan yeni Tayyare piyangosu planında, halkımızın ve köylümüzün faydası için çok eyi şeyler vardır: Bakınız size anlatayım. A) Şimdiye kadar çekilen piyangolarda, her çekilişte numara dolabından çıkan numaralar tekrar numara dolabına atılıyordu. Bundan ötürü, her bilet alan kimse talini daima "60.000" numara içinde arıyordu. B) 1930'da çekilecek piyangolarda ise, her çekilişte numara dolabından çıkan numaralar bir daha dolaba atılmayacaktır. Onun için her çekilişte dolap içindeki numaralar azalacaktır. Bakınız nasıl olacak: Dolapta "60.000" numara var..Birinci keşidede bunun "1.500" tanesi çekilecek, geriye "58.500" kalacak… Ve ikinci keşidede bilet sahipleri talilerini bu "58.500" numarada arayacaklardır. İkinci keşidede tekrar "1.500" numara çekilecek geriye "57.000" numara kalacak ve üçüncü keşidede herkes talini bu "57.000" numarada arayacak. Bu suretle beşinci keşideden sonra dolapta "52.500" numara kalacak. En büyük ve en çok ikramiyesi olan altıncı keşidede herkes talini yalnız "52.500" numaradan arıyacaktır. Altıncı keşidede dahi "6.000" numara çekilecektir. Ve dolapta "46.500" numara kalacaktır. Böylece sekizinci tertip içinde yani altı ay içinde dolaptan "13.500" numara çıkmış ve bütün bu numaralar ikramiye kazanmış olacaktır. C) Bu altı keşideden sonra dolapta kalan "46.500" numaraya da 30 zar lira teselli mükâfatı verilecektir. Yani onda bir bilete 3 lira teselli mükâfatı verilecektir. Görüyorsunuz ki piyangoya bir bilet alarak iştirak edipte, hiçbir ikramiye almıyan tek bir bilet sahibi kalmıyacaktır. Bundan başka,*

[145] Akşam, 4 Haziran 1929, s.7.

Avrupa'dan, şimdiye kadar kullanılan masuraların dörtte biri kadar küçük ve hafif masuralar getirtilmiştir. Bu sebeple numara dolabında, masuraların tuttuğu yer de dörtte bir derecesinde azalmıştır. Bu suretle numaraların eskisine nispetle daha çok karışması temin edilmiştir. Sonra piyango için mühim bir karar daha verilmiştir. O da köy namına bilet satmak usulünün kabul edilmiş olmasıdır. Bu da sırf memleketin temelini, milletin kökünü teşkil eden köylerimizi Piyango yüzünden zengin etmek niyetile verilmiş çok güzel bir karardır. Bakınız nasıl olacak, bunu da size anlatayım: Köyünüzün tabi olduğu kaza veya nahiye merkezinde, Tayyare Cemiyetinin şubeleri vardır. Bu şubelere (köye mahsus) bilet gönderilecektir. Bu biletlerden her köy, bütün köy halkı namına ortak olarak bir buçuk liraya bir bilet alabilir… Köyünüzün ihtiyar hey'eti köy halkına vekâleten bunu alabilir.. Ve o bilete çıkan ikramiye bütün köy halkına üleştirilir. Belki hatırlarsınız, geçen senelerde Kütahya Vilayeti dâhilinde (etraf şehir) nahiyesinin (Ağaçlı köy) halkı, köy namına bir bilet almıştı. Hatta aldığı bilet onda bir bilet değil, beşte bir bilet idi. Bu bilete 300.000, liralık ikramiye düştü. Bilet beşte bir olduğu için bu "300.000,, liranın beşte biri olan "60.000,, lirayı almıştı. Köy de altmış evli bir köy olduğu için hemen her aileye "1000,, er lira düşmüştü. Ve o köy de hemen zengin oluvermişti. Bu gibi fırsatlardan diğer köylerimiz neden mahrum kalsınlar değil mi? İşte köy bileti usulünün kabulüne sebep, böylece köylerimizi zengin etmek niyetidir."[146] Köy piyangosunu anlatan bu uzun yazının devamında ise halkı köy piyangosu almaya davet eden ifadelere yer verilmekte olduğunu görüyoruz. "*Şimdi kendiniz veya köyünüz namına bilet almak isterseniz hemen köyünüzün tabi olduğu nahiye veya kaza merkezindeki Tayyare şubesine müracaat edersiniz. Bir buçuk lirayı verirseniz derhal bir bilet alabilirsiniz. Böylece ayda bir, birer buçuk lira mukabilinde birer bilet almakla günün birinde hem köyünüzü hiçbir şey kaybetmeden yukarıda dediğimiz (Ağaçlı köy) gibi, zengin edebilirsiniz. Hem de Tayyare cemiyetine yardım etmek gibi vatani, milli bir vazifeyi işlemiş olursunuz. Bu, bir taşla iki kuş vurmak, diğer bir tabirle hem ziyaret, hem ticaret kabilinden çok faydalı ve hayırlı bir iş olur. Tam bir seri bilet, köylerimize mahsus olarak satılığa çıkarıldığı için, köylerimiz bu biletleri aldıkları takdirde, bu tertipten en büyük ikramiyesinden en küçüğüne kadar bütün ikramiyelerin onda biri behemahal köylülere çıkacaktır. Sonra bir değişiklik ve kolaylık daha var: biletler ortasından ikiye bölünebilecek surette çift rakamlı, çift harfli*

[146] Köylünün Gazetesi, Sa. 22, 25 Kânunuevvel 1929. (25 Aralık 1929), s.240-242.

yapılmıştır. Farzedelim ki: bir adam bir buçuk lira verip bir bilet almıyor. Fakat bu zat bir arkadaş bulurda, beraberce Tayyare şubesine veya bir bayie veya bir piyango satış yerine müracaat eder, "75,şer" kuruş verirlerse bir bilet alabilirler. Ve o bileti ortasından bölerek yarısını birisi, yarısını da diğeri alabilir… O bilete ikramiye düşerse, diğer parçasını getirmeğe veya arkadaşını bulmağa hiç hacet yok. Biletin yarısı kimin elinde ise o, o bilete düşen ikramiyenin yarısını alır. Herhalde böyle bir fırsattan istifade ederek bir piyango bileti almayı unutmayınız."[147]

Piyango bileti almanın sefaletten kurtaracağı ve refah içinde bir yaşam sağlayacağını ifade eden bu yazının insanların ilgisini çekebilmek amacıyla ayrıntılı olarak kaleme alınmış olduğu görülmektedir. Asıl maksadının Türk havacılığını geliştirmek olduğu ve Tayyare Cemiyeti'ne önemli ölçüde katkı sağladığı bilinen piyango biletlerinin satılabilmesi için böyle özendirici bir yazının halkın üzerinde ki etkisinin bir hayli fazla olabileceğini tahmin etmek zor değildir. Yine bu bağlamda *Köylünün Gazetesinde* kaleme alınan bir başka yazı ise piyangonun faydalarını ele almaktadır. "*Kardeşler! Evvelki yazılarımızda anlatmıştık. Tayyare Cemiyetinin yaptığı büyük işler arasında en güzeli tayyare piyangosudur. Bu piyango hem tayyaremizi kuvvetlendiriyor, hem de birçok adamları zengin yapıyor. Gazeteler her ay piyango çekilişinde büyük ikramiye kazanan talililerin adını şanını yazıp tasvirlerini basıyorlar. Bu bir kısmet işidir. Bir çıkmaz iki çıkmaz da günün birinde habersizce çıkıverir. İşte kardeşler! Bu adamlar her ay biletini hiç kaçırmayıp alan ve bu işte sonuna kadar ayak direyen acar kimselerdir. Hepimiz bunu iyi bilelim; yoksa (canım ben aldım ama bana bir şey çıkmadı) diyipte arkasını kesiverirsen ondan bir şey çıkar mı? Tayyare piyangosu günden güne büyüyor. Yalnız memleketimiz de değil Avrupa'da, yabancı topraklarda bile biletlerimizi kapışıyorlar. Büyük muharebeden evvel, bizde iken sonra İngilizlere geçen Bağdat, Basra taraflarında binlerce satılıyor. Mısır'da, Şam taraflarında, Bulgaristanda, Yunanistanda da böyle. Dünyanın öbür ucunda ki Amerika denilen memleketten bile biletlerimizi istiyorlar. Şimdi düşünelim kardeşler, bunun sebebi nedir. Bunu bilmiycek ne var. Tayyare piyangosu, dünyadaki piyangoların hepsinden daha kazançlı da ondan. Geçenlerde Bağdat'ta bir Hintli müslümana on bin lira çıkmıştı. Bunu gören bütün oraların halkı tayyare bileti alıyorlar… Piyango yüzünden ev, bark sahibi olanların, dükkân, tezgâh kuranların haddi hesabı yok…*

[147] Köylünün Gazetesi, s. 242.

Bundan başka her sene tayyare cemiyetine de milyonlar kazandırıyor. Bu paralarla da sürü sürü tayyareler alınıyor; tayyaremiz kuvvetleniyor. Şimdi düşünelim kardeşler, hem tayyare, hem de halka bu kadar iyilikleri, bunca faydaları olan bu piyangodan kim geri kalmak ister? Bu kadar kazançlı bir şey elbette Bağdat da değil Kaf Dağında bile hora geçer. Öyle değil mi?[148] Son derece teşvik edici ifadeler kullanıldığına şahit olduğumuz bu yazının devamında da halkın dikkatini çekebilecek nitelikte bilgilere yer verildiğini görmekteyiz. Bahsi geçen yazı şu şekilde devam etmektedir:

" Hem bu seneki piyango, evvelkilerin hepsinden de zengindir. Çünki her ay kazanan biletler dolaptan çıkıyor, dolapta daha az bilet kalıyor; hatta altıncı ayda biletlerin hepsi de mutlaka bir şey kazanıyor. Ama ne kadar?. Artık orası baht işidir. Sana bin Ahmede on bin çıkar da bana yalnız üç lira düşer. Demek ki kısmetim o kadarmış. Varsın öyle olsun. Mademki mutlaka bir şey kazanacağım; bu sefer azsa gelecek sefere çok olur. Her zaman papas yahni yer mi ya?.... Hem de sanki bana az çıkmış; ne ziyanı var?.. Param havaya gitmiyor ya….Onunla yurdumuz korunacak, vatan kurtulacak, öyle değil mi?... Öyle ise kardeşler!.. hiç düşünmiyelim el birliği ile tayyareye sarılalım. Tayyare piyangosunun köylü biletlerinden hepimiz birer tane alalım. Ayda bir buçuk lira vermiyorsak iki arkadaş birleşip ortaklaşa alırız. Bu bileti ortasından kesip ceplerimize yerleştirdik mi idi, iş oldubitti. Kısmetin açık olur da büyük bir ikramiye çıktı mı, yarım biletini gösterir çıkan paranın yarısını hemen cebe atarsın. Tayyare Cemiyeti bu kolaylığı da yaptı. Haydi kardeşler!... Tayyare Piyangosuna dört elle sarılalım. Çünkü o hem bizi hem de memleketi kurtaracaktır."[149]
Görüldüğü gibi bu yazıda da yine piyango bileti almanın hem ülkenin geleceğine katkı sağladığından, hem de bileti alana er geç talihin güleceğinden bahsedilerek, bir kez daha Tayyare piyangosunun önemi vurgulanmıştır. Piyango ile ilgili kaleme alınan yazılara baktığımızda, Tayyare piyangosuna ne kadar büyük önem verildiği anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalar göze alındığında anlaşılan odur ki gerek milli duygularla gerekse maddi zorluklardan kısa yoldan kurtulma umuduyla halkın da piyango çekilişlerine karşı kayıtsız olmadıkları ve imkânlarının çok kısıtlı olduğu dönemlerde bile birçok insanın bir şekilde piyango bileti almış oldukları bir gerçektir. Elbette bunda gazete ve dergi gibi süreli yayınların payı oldukça fazla olmuştur. Bu tür yayınlarda ele alınan

[148] Köylünün Gazetesi, Sa. 28, 25 Mart 1930, s. 434.
[149] Köylünün Gazetesi, s.435.

yazılarda milli ve manevi duygulara yer verilmesine ek olarak, piyangodan kazanç sağlayanların da ayrıntılı şekilde ele alınması piyangonun çekiciliğini artırmış olsa gerektir.

1.5. Türk Ocağı Eşya Piyangoları

Cumhuriyetin ilk yıllarında düzenlenen piyangolar özellikle kamu kurum ve kuruluşlarına yardım niteliğinde olduğu için günümüz piyangolarından oldukça farklı bir mahiyet taşımaktaydı. Bu bağlamda çeşitli kimi devlet kurumları tarafından piyango düzenlemek alışkanlık haline gelmişti. Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi piyangonun yaygınlaştırılması ve halkın ilgisine mazhar olması amacıyla yayınlanan ilan ve bilgilendirici yazıların da piyango çekilişlerinin artmasına önemli ölçüde katkısı olmuştur denilebilir. Öncelikle milli duyguların öne çıkarılmış olduğu görülmekle birlikte, sonradan zenginlik ve refah içinde bir yaşam vaat etmesiyle de piyangolara olan ilginin artması sağlanmıştır. Piyango çekilişlerine olan ilginin artması, Türk havacılığına yardım sağlama amacıyla başlayan Tayyare Piyangosu çekilişlerinin ilerleyen zaman içerisinde daha sistemli bir hale gelmesine de sebep olmuştur. Türk Tayyare Cemiyeti Nizamnamesi'nde bu durum açıkça belirtilmektedir. "*Ticari bir mahiyette olan piyangonun şube mıntıkalarındaki satış ve idare tarzı ve şubelerin piyango işleriyle nasıl meşgul olacakları Merkezi İdare Heyeti tarafından tanzim edilen talimatlarla tesbit olunur.*"[150] Bu madde dışında zaten piyango düzenleme tekeli Tayyare Cemiyetine verilmiş olduğundan dolayı, Cemiyet dışında piyango düzenlemek isteyen kurumlara sadece eşya piyangosu düzenleme yetkisi verilmişti.

Eşya piyangosu çekilişlerine iştirak eden kişi sayısı oldukça fazlaydı. Ayrıca bu çekilişlerin sonucu olarak biletlerine ikramiye isabet edenlere usturadan gramafona, kalemlikten ipekli mendile kadar envai çeşit eşyalar verilmekteydi. Bu çekiliş sonuçlarından birinde kazananların ve dağıtılan ödüllerin bir listesini 15 Nisan 1928 tarihli Türk Hava Mecmuasında ayrıntılı şekilde görmek mümkündür.[151]

[150] *Türk Tayyare Cemiyeti Esas Nizamname ve Madalya Nizamnamesi*, Ankara 1932, s.11.
[151] Türk Hava Mecmuası, Sa. 46, 15 Nisan 1928, s.524-525.

Eşya piyangosu düzenleyerek gelir elde eden kurumların başında ise Türk Ocakları geliyordu. "1926 tarihli Türk Ocakları Üçüncü Kurultayı'nda yasanın 6. Maddesinin (f) fıkrasına yapılan bir ilave ile ocakların gelir kaynakları arasında bulunan piyangolar "*kanunen caiz piyango vesaire" biçiminde değişikliğe uğramıştır. Yasa encümeni adına değişiklikleri açıklayan Bartın delegesi Salih Beye göre, hükümetin resmi izni ile piyango çekilişinin yalnızca Tayyare Cemiyetine verilmiş olması nedeniyle, Ocakların yalnız eşya piyangosu yapabileceğinin açıklığa kavuşturulması açısından bu değişikliğe gerek duyulmuştur."*[152]

Türk Ocağı tarafından düzenlenen eşya piyangoları ile ilgili bir takım belgelere Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde rastlamak mümkündür. 27 Eylül 1928 tarihli bir belgede Ankara'da yaptırılmakta olan bir Tiyatro, bir Jimnastik Salonu, bir Kütüphane ve bir Konferans Salonunu içeren binanın masraflarını karşılamak üzere Piyango tertip edilmesinin mecbur olduğundan söz edilmektedir. Aynı belgede kullanılan "*geçen sene olduğu gibi"* ibaresine göre; 1927 yılında da kamu binaları inşa edilmesi için piyango tertibi gerçekleştirilmiştir. 1928 yılına ait bu belgede ise, Ankara'da yapılan bu binaların masraflarını karşılamak üzere piyango biletlerinin vilayetlere gönderildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca hükümet merkezinde önemli bir ihtiyaç olan bu binaların ikmalinin Gazi Hazretleri ve Reis Vekili tarafından da arzu edildiği ifade edilmiştir.[153]

Yine bu tarihten iki gün önce yani 25 Eylül'de Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi tarafından, CHF kâtipliğine Türk Ocakları binasının inşa edilmesine sarf edilmek üzere büyük bir Eşya Piyangosu düzenlendiği ile ilgili bir yazı kaleme alınmıştır.[154] Ocak 1929 yılına ait bir başka belgede ise, Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından inşa ettirilen bir binanın masraflarını karşılamak için tertip edilen eşya piyango biletlerinin satışının teminine CHF teşkilatı tarafından alakadar olunması ocaklar reisliğinden rica edilmektedir.[155] Görüldüğü üzere eşya piyangosu biletlerinin satılması için CHF'ından yardım talebinde bulunulmuştur. Ayrıca eşya piyangosu biletlerinin Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından farklı illerde bulunan Türk Ocağı şubelerine gönderildiğini biliyoruz. Bununla ilgili elde edilen bir tahriratta, 1928 yılı içerisinde Bursa vilayetine 6 bin adet bilet gönderildiği ve 30 Haziran 1929 yılı çekiliş yapıldığı halde bilet

[152] Tunçay, *a.g.e.*, s.443; http://www.millipiyango.gov.tr/node/47.
[153] BCA. 490 100.1.2.3, 27 Eylül 1928.
[154] BCA .490 100.1.2.3.2,25 Eylül 1928.
[155] BCA. 490 100. 1. 2. 17,24 Ocak 1929.

bedellerinin tamamının Ocak Merkezine ulaştırılmadığından söz edilmektedir. Geriye kalan bilet bedelleri hakkında vilayete gönderilen yazıya ise, her hangi bir cevap alınamadığı ve bu husus da vilayet makamı ile irtibata geçilerek kalan bilet bedelleri hakkında malumat verilmesi talep edilmektedir.[156] Bu tezkereye cevaben 15 Kasım 1929'da Türk Ocakları Merkez Riyaseti'ne bir bilgilendirme yazısı kaleme alınmıştır. Buna göre Bursa Valisi Tahrirat Müdürünün bu tezkerelerden kendisini haberdar etmediğini ifade ederken Tahrirat Müdürü Neşet Bey ise, bu gecikmenin işlerin yoğunluğundan kaynaklandığını ifade etmektedir. Ayrıca satılmayan biletlerin olduğuna dair herhangi bir zabıt olmadığı da beyan edilmiştir. Bunun dışında yine Bursa Vilayetine gönderilen 6 bin biletten 4726 bilet ile 325 liralık banka çeki ve bir adet pulun teslim edildiği ifade edilerek bağlı vilayetin tarafından merkeze gönderildiği beyan edilen 589 liradan bu çeklerin bedeli olan 325 liradan indirim yapıldıktan sonra kalan 264 liranın merkez heyetine gönderildiğine dair bir evrak gösterilmediği bildirilmiştir. Yazının devamından anlaşılan odur ki Tahrirat Müdürü Neşet Bey'in bilet paralarının bir miktarını zimmetine geçirmiş olma ihtimali söz konudur. 8 adet Nafia'da, 10 adet Orman Müdürlüğü'nde, 4 adet Baytar Müdüriyeti'nde, 8 adet Tapu Müdüriyeti'nde, 6 adet Müdde-i Umumilik'te, 2 adet Hapishane Müdüriyeti'nde, 10 adet Kadastro Riyaseti'nde, 5 adet Kâtibi Adil'de, 10 adet Cumhuriyet Halk Fırkası'nda olmak üzere toplam 63 biletin satılıp satılmadığının meçhul olduğu ifade edilmiştir.[157]

Yine buna benzer bir durum için Balıkesir Vilayeti'nden Ankara Türk Ocakları'na gönderilmiş bir tahrirata cevaben yazılan bir tezkereye rastlamaktayız. Burada da Susurluk Kaymakamlığı'ndan gönderilen 81 adet biletle beraber 5899 adet iade olunduğu bildirilen biletlerin 6 adet eksik olduğu ve bu eksiğin giderilmesi için gerekli yerlere emir verildikten sonra neticeden malumat verilmesi rica edilmektedir.[158]

Türk Ocakları Merkez Heyeti tarafından yurdun çeşitli vilayetlerinde ki Ocak şubelerine gönderilmiş olan eşya piyangosu biletlerinin satışı ve bilet bedellerinin teslimiyle ilgili sıkıntılar yaşanmış olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, şubelerde görevli memurların işini düzgün yapmamış olması veya bilet bedellerinden elde edilen paranın zimmete geçirilme olasılığı bulunmaktadır. Tabi ki

[156] BCA,490 100.81.299.1,20 Haziran 1929.
[157] BCA,490 100.81.299.1, 15 Kasım 1929.
[158] BCA,490 100.81.299.1, 30 Temmuz 1929.

işini düzgün yapan ve teslim aldığı biletlerin gerek satılamayanını gerekse bilet bedellerini zamanında teslim eden şubeler de mevcuttur. Eşya piyango biletleri hakkında hazırlanmış bir başka tahrirat da İzmir Vilayeti'nden Ankara'ya gönderilmiştir. Bu belgede ise İzmir'in Urla Kazası'na gönderilen 50 adet biletten 23 adedinin satıldığı ve satılan bilet bedelleri ile birlikte geri kalan biletlerin de iade edildiği beyan edilmektedir.[159] Niğde Vilayeti'nden gönderilen bir başka yazıda ise satılan bilet bedellerinin bazı kaza ve nahiyelerde henüz sonuçlanmadığı ve bu duruma sebep olanların araştırılıp ikmal ve irsalin sağlanacağı ifade edilmektedir.[160]

Yine Türk Ocakları Merkez Heyeti'nin Giresun Vilayeti'nde de bir şubesinin bulunduğu ve bu şubeye Eşya Piyangosu biletleri gönderildiği anlaşılmaktadır. Bununla ilgili kaleme alınan yazıda, yine piyango bileti bedellerinin bir an önce Türk Ocakları Merkezi'ne gönderilmesi hususundadır.[161] Piyango biletlerinden elde edilen paranın merkez heyetlerine ulaştırılması konusunda aksaklıklar meydana geldiği bu tahriratlardan anlaşılmaktadır. Eşya Piyangosu biletlerinin satıldığı, adı geçen vilayetlerin şubelerinde görevli memurların işlerini aksattığı veya zimmete para geçirmeleri gibi durumların söz konusu olduğu düşünülürse bu uyarıların yapılması pek tabiidir. Ankara Türk Ocakları Merkezi'ne Giresun Valisi tarafından gönderilen bir başka izahat belgesinde ise, ilgili evrak memurunun zimmetine para geçirdiği ve bundan dolayı konunun takibe alındığından bahsedilmektedir.[162] Elde edilen belgelerde zimmete geçirme ile ilgili yer alan bilgilere baktığımızda piyango biletlerinin satış işlemleri sırasında yaşanan usulsüzlüklere oldukça sık rastladığımızı söylemek mümkündür. Buna rağmen farklı zamanlarda düzenlenmiş olan eşya piyangolarına ve bu çekilişlere gösterilen ilgiye oldukça sık rastlamak mümkündür.

1.6. Banka Piyangoları

1930'lu yıllardan itibaren bankalar da Piyango çekilişleri gerçekleştiren kurumlar arasına girmişlerdir. Bu manada Türkiye'de bulunan bankalar uzun bir

[159] BCA,490 100.81.301.1, 24 Mayıs 1931.
[160] BCA,490 100.81.300.1, 16 Eylül 1929.
[161] BCA,490 100.81.300.1, 1929.
[162] BCA,490,100.81.300.1, 2 Ocak 1930.

süreliğine "tasarrufu teşvik ikramiyeleri" adı altında hem nakit hem de eşya (ev-apartman dairesi- otomobil vb.) ödülleri dağıtan piyango çekilişleri yapmışlardır.[163] Bankalar tarafından gerçekleştirilen bu piyango çekilişleri *ikramiye evleri* olarak tabir edilen evlerin kazananlara dağıtılmasıyla ortaya çıkmıştır. İkramiye evleri, 1924 yılında Birinci Uluslar Arası Tasarruf Kongresiyle başlamış, 29 Aralık 1929'da Milli İktisat Ve Tasarruf Cemiyeti'nin kurulmasıyla kurumsallaşmıştır. Başta bu cemiyet olmak üzere çeşitli kurumlar tarafından ilan afiş ve diğer araçlarla kamuoyunda yaratılmak istenen tasarruf alışkanlığının yaygınlaştırılması sürecinin bir parçası olmuştur.[164] Bu manada Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk havacılığına katkı sağlamak için düzenlenmeye başlanan piyango çekilişlerine 1930'lu yıllarda farklı bir amaçla da olsa kimi bankaların da dâhil olduğu görülmektedir.

"Türkiye'deki bankalar da tasarrufu teşvik etmek, yaygın tasarruf alışkanlıklarını değiştirmek, yani menkul değerlerin banka dışı kurum ve araçlarla, başta "yastık altı" olmak üzere değerlendirilmesine son vermek için "tasarruf teşvik ikramiyeleri" adı altında ikramiye çekilişleri düzenlemişlerdir. Önceleri ikramiye olarak nakit para ve altının verildiği bu çekilişlerde daha sonraları otomobil, ev ve apartman dairesi gibi daha büyük ikramiyeler verilmeye başlanmıştır. 1930'da ilk kez İş Bankası'yla başlayan banka piyangoları sürecine Ziraat Bankası ve Sümerbank gibi devlet bankalarının ardından, Yapı Kredi, Garanti Bankası, Raybank, Muhabank, Akbank, Türk Ticaret Bankası, Doğubank, İstanbul Bankası, Osmanlı Bankası, Emlak Bankası, Tutum Bankası gibi özel bankalar da katılmıştır."[165] İlk başlarda asgari bir tutarın üzerinde olanlara çekilişe katılma hakkı verilmişken, ilerleyen zamanlarda bankada mevduat hesabı olan herkesin çekilişe katılması sağlanmış, müşterilerin kazanma olasılığı var olan hesap tutarına göre orantılandırılmıştır.[166] Bankalar tarafından düzenlenen bu çekilişler neticesinde tasarruf açısından olumlu gelişmeler meydana gelmiştir.

[163] Tunçay, *a.g.e.*, s. 464.
[164] Umut Şumnu, "Ankara da ki (İş Bankası) İkramiye Evleri", *Ankara Araştırmaları Dergis*, c. 2, Sa. 1, Haziran 2014, s.53.
[165] Şumnu, *a.g.m.*,a.y.
[166] Şumnu *a.g.e.*, a.y.

1.7. Piyangonun Ünlü İsimleri

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ilk piyango çekilişlerinin her üç ay da bir olmak üzere 1925 yılında başladığını ve 1926 yılına gelindiğinde 710 sayılı kanunla piyango çekilişlerinin Türk Tayyare Cemiyetine verildiğini biliyoruz. 1920'li yıllar bu açıdan bakıldığında, Tayyare Piyangosu adı altında piyangonun yeniden doğduğu ve geliştiği yıllar olmuştur. Bu yıllarda piyango çekilişleri için hem yasal zemin hazırlanmış hem de çeşitli gazete ve dergiler aracılığıyla piyangonun tanıtımı ve yaygınlaşması sağlanmaya çalışılmıştır. 1930'lu yıllara geldiğimizde ise, artık Tayyare Piyangosu yurdun hemen hemen her yerinde bilinen ve halkın ilgi gösterdiği bir sosyal faaliyet haline gelmiştir. Bu manada ise günümüzde olduğu gibi, 1930'larda da yurdun çeşitli yerlerinde piyango bileti satan gişeler yaygınlaşmaya başlamış ve kimi gişeler özellikle ön plana çıkmıştır. İşte o yılların en çok bilinen piyango bayileri arasında İstanbul'da bulunan Nimet Abla, Tek Kollu Cemal, Cüce Simon ve Uzun Ömer gibi kişiler dönemin şans dağıtıcıları arasında öne çıkanlar olmuşlardır.

1930'lu yılların İstanbul'unda Eminönü Balık pazarında tütüncülük yapan İsmail Özden aynı zaman da Tayyare Piyangosu satıcılığı da yapmaktaydı. Ancak veresiye satmış olduğu biletlerin parasını alamayışı ve büyük sıkıntı içine düşmesiyle günümüzde bile hala bayisi bulunan Nimet Abla efsanesi ortaya çıkmış oldu. Melek Nimet Özden İstanbul'da doğmuş ve iyi yetiştirilmiş varlıklı bir ailenin kızıdır. İsmail Özden ile evlenen ve ev hanımı olan Nimet özden eşinin sıkıntılı döneminde piyangoculuğa girerek dönemin ünlü piyango bayileri arasında yerini almayı başarmıştır.[167] Türk piyangoculuğunun en eski ilk bayisi olan Nimet Abla 1929'larda bu işe başlamış ve 1978'de ölene kadar kendi adını taşıyan gişede İstanbullularla birlikte yurdun her yöresinden gelenlere bilet satarak şans dağıtmıştır. Nimet Abla gişesinde ikramiye kazananlara parası hemen ödenir, resimler çekilir ve bu resimler çerçevelenip duvara asılırdı.[168]

Nimet Abla'nın piyango işine başladığı dönemler Türk kadınının henüz birçok hak ve özgürlükten mahrum olduğu ve toplum içinde kadınların aktif rol almalarının aşırılık olarak görüldüğü bir zamana denk gelmiştir. "Nimet Abla'nın piyangoculuk

[167] Ertan Ünal, "Nimet Ablalı Yıllar", *Popüler Tarih,* . Sa. 23, Temmuz 2002, s.48.
[168] Tunçay, *a.g.e.,* s.429.

girişimi bu işi meslek edinmiş erkekler arasında önce şaşkınlık sonra da tepki yaratır. Piyango dünyasında bir kadın olacak iş midir yani ?.. Yıllarca köşe başlarını tutmuş ser bayiler (başbayiler) bu girişimi bıyık altından gülerek karşılar. Erkeklerin bile zorluk çektiği, bilet paralarını toplayamadığı için güç durumda kaldığı bu işi bir kadın nasıl başaracaktır? Böyle düşünenler iş ciddileşince de bilet vermeyerek Nimet Abla'yı engellemek isterler."[169] Fakat Nimet Abla'nın kararlılığı karşısında engelleme girişimleri başarısız olmuştur. Nimet Özden'in kendi sözleri şöyledir: "Kati kararımı verir vermez hemen işe giriştim. Önce Eminönü'nde kendi malım olan dükkânı açtım. Pangaltı'da ki evimi boşaltıp dükkânın üzerine taşındım. Tütün, kırtasiye ve bilet satışına başlayınca ser (baş) bayiler, küçük bayiler 'aman bizim müşterimizi almasın' diye rekabete girdiler. O kadar ileri gittiler ki bilet vermediler bana..Bin bir müşkülatla bin 500 bilet alıp sattım. Arkası gelmeyince piyango müdüriyetine başvurdum. Önce ser bayiden almamı söylediler. Nihayet 'vermezseniz Ankara'ya gideceğim' deyince 10 bin bilet vermeye mecbur oldular. Biletleri aldıktan sonra Lion Fabrikası'na gidip 30 kuruştan 250 gramlık kutular yaptırdım. Bir bilet alana bir kutu şeker veriyordum. Bu şekilde 10 bin bileti kısa zamanda sattım."[170] Kendi sözlerinden de anlaşıldığı gibi Nimet Abla'nın azmi ve kararlılığı karşılaştığı engelleri aşmasında önemli bir etken olmuştur. Netice de zamanının en ünlü piyango bayilerinden biri olma şerefine de nail olabilmiştir. Özellikle sattığı biletlere ikramiye vurmuş olması Nimet Abla'nın ününü arttırmıştır.

Nimet Abla'dan sonra akla gelen diğer piyangocular ise Uzun Ömer, Cüce Simon ve Tek Kollu Cemal'dir. Nimet Abla ile Tek Kollu Cemal Eminönü ve civarında, Uzun Ömer Karaköy ve Köprü'de, Cüce Simon ise Beyoğlu'nda satış yapmaktaydı. Bir de adının Hristo veya Aristo olduğu düşünülen Köy Piyangocusu Galata civarında satış yapmaktaydı ve epeyce de müşterisi vardı.[171] Kimileri Tek Kollu Cemal'in kurtuluş savaşında Astsubay iken muharebe esnasında kolunu kaybettiğini söylerken kimileri de geçirdiği bir kazadan sonra askerliği bırakıp geçimini sağlayabilmek için piyangoculuğa başladığını söylemektedir.[172] Her ne sebeple olursa olsun bu kişiler piyangoculuğu meslek edinip zamanının ünlü piyangocuları olarak öne çıkmayı başarmışlardır.

[169] Ünal, *a.g.m.,* s.49.
[170] Ünal, *a.g.m.,* s.49-50.
[171] Tunçay *a.g.e.,* s.430.
[172] Ünal, *a.g.m.,* s.50.

Dolayısıyla Tayyare Piyangosu hem onlara hem de biletleri satın alanlara bir umut kapısı olmuştur.

2. AT YARIŞLARI

Birinci Dünya Savaşının ardından gelen mütareke dönemi süreci ve onu takip eden Kurtuluş Savaşı ülkemizde at yarışlarını elbette olumsuz etkilemiştir. At yarışları düzenlenmesi açısından ölü bir süreç yaşanmış olsa da yarışlardan büsbütün uzak kalınmadığı görülmektedir. "1.Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun hitamında kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk yeni ufuklara açık olan dünya görüşü ile şu sözü *At yarışları modern toplumlar için sosyal bir ihtiyaçtır* söylemiş ve bu sözün akabinde Türkiye de tamamen Avrupa standartlarına uygun sistemin kurulması talimatını vermiştir."[173]

1920 yılında bile Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine Ankara'da at yarışı düzenlendiğini bilinmektedir. Ayrıca harp yılları içinde düzenlenen bu yarışların içinde müşterek bahis olduğu bilinmektedir. "Filhakika müşterek bahissiz at yarışı, bir köy düğünü koşusu, iki at sahibi arasında iddialı bir maç niteliğinden öteye gidemez. Bu itibarladır ki Ankara'da harp yılları içinde ve Ankara'nın en buhranlı devirlerinde tertip edilen at yarışlarında da müşterek bahis vardır."[174]

Savaş yıllarının sona ermesinin ardından ilan edilen Cumhuriyet ile birlikte atçılığın ve at yarışlarının gelişmesi için Atatürk'ün önemli girişimleri olduğu bilinmektedir. Ülkede at neslinin ıslahı için Karacabey, Çifteler, Sultansuyu, Konya ve Çukurova haraları yenilenerek pek çok yerde aygır depoları açılmıştır. Ayrıca Arap ülkelerinden safkan Arap aygırları ve Batı ülkelerinden değerli safkan İngiliz atları satın alınarak at yetiştiriciliğinde yeni bir dönem başlatılmıştır.[175] Bu bilgiler dikkate alındığında, çok eski zamanlardan bu yana Türk toplumu için çok özel bir yere sahip olan atın Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Gazi Mustafa Kemal'in özel çabalarıyla yeniden ön plana çıkarıldığına ve at yarışlarının başlamasına olanak sağladığına şahit

[173] Ömer Faruk Girgin, "Modern Türk Yarışçılığının Başlangıcı ve Bugünü", *34. Asian Racing Conference,* İstanbul 2012.
[174] Üyken, *a.g.e.,* s.26.
[175] Eser Tutel, "Atatürk ve Atlar", *Popüler Tarih Dergisi,* Sa. 51,Kasım 2004,s.53.

olunmaktadır. Atlara karşı özel ilgisi olan Gazi'nin Türkiye Cumhuriyetinin her açıdan gelişmesi ve sosyal hayatın canlandırılması için özellikle bu tür organizasyonların düzenlenmesine ön ayak olduğu düşünülebilir. At neslinin ıslahı ve at yarışlarının ön plana çıkarılması neticesinde geçmişten geleceğe Türk toplumunun atlara verdiği önem de bir kez daha gözler önüne serilmektedir.

Diğer yandan at yarışı ve bunun gibi organizasyonların savaştan yeni çıkmış Türk halkının dikkatinin dağıtılması, bunalımlı dönemlerden geçen insanların sosyal aktivitelerle bu zor zamanların üstesinden gelebilmesi hususunda etkili olması muhtemel olsa gerektir. At yarışı gibi faaliyetlerin sosyal yaşama getirdiği hareketlilik neticesinde savaş sonrasının o bunalımlı zamanlarında halkın pek çok kesiminin yarışlara iştirak etmiş olmaları, insanların gündelik yaşamlarını devam ettirebilmelerini ve savaşın sebep olduğu psikolojik çöküntüden sıyrılmak için bir kaçış aradıklarını düşündürtmektedir.

Neticede bu tür organizasyonların düzenlenmesi gerek yarış tutkunluğuna sahip kişiler ve gerekse kültürel bir etkinliğin yaşatılmasını isteyen insanların emekleriyle Cumhuriyet'in başlarından itibaren gelişme kaydetmiştir. Bu da Türk toplumu için sosyal hayatın vazgeçilmez etkinliklerinden birine dönüşmüştür.

Aşağıda at yarışlarının gelişim süreci ile ilgili bilgilere yer verilerek Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında at ve at yarışlarının sosyal hayata entegre ediliş süreci ele alınmaktadır.

1922 yılına gelindiğinde bir İngiliz şirketi olan M.R.S (Makrikeny Racing Syndicate) Veliefendi de yarışlar düzenlemeye başladı. Şirketin başında Sir Loftus Bates vardı. Majör Barker ve Captain Sir Loftus Bates'in muavinleri durumunda idiler ve yarışları bilfiil idare eden şahıslardı. M.R.S bir tribün inşa ettirdi. Burası geçen seneye kadar kullanılan beton tribündü. Pistler olduğu gibi muhafaza edilirken, içerdeki manili koşu pisti idman pisti olarak kullanılmaya başlandı. M.R.S'nin tertip ettiği koşular bin liradan aşağı değildi ve her haftanın programında bir İngiliz koşusu yapılmaktaydı.[176]

[176] Akson, *a.g.e.*, s.17.

M.R.S, Türkiyede'ki at yarışlarına önemli yenilikler getirdiği bilinmektedir. "Makrikeuy Races Syndicate'in düzenlediği yarışların ilgi çekici bir özelliği de yurdumuzda ilk olarak start makinelerinin kullanılmış olmasıydı. *Starting gate* denilen bu start makineleri pisti enine kesen bir filenin birden yukarıya kaldırılmasıyla atların aynı anda koşuya başlamalarına olanak sağlamaktaydı. Sonraki yıllarda kullanılmadığı için, startlar uzun yıllarca hep bayraklarla verilecekti. Daha sonraki yıllarda önce modern Ankara Hipodromu'nda daha sonraları da İstanbul'da Veliefendi'de kullanılmak üzere getirtilen bu makinelerden, modern *Starting box*'lar ithal edilinceye kadar uzun yıllar yararlanılacaktı."[177] Bu uygulamaların at yarışlarında eşitliği sağlaması açısından dikkate değer olduğu düşünülebilir. Bayrakla verilen startlarda jokeylerin aynı anda yarışa intikal etmeleri mümkün olmayabilir.

2.1. 1923 Yılındaki Büyükdere Yarışları

1923 yılı ülkemizin yarışçılık tarihinde Büyükdere Yarışları ile hatırlanmaktadır. M.R.S yarışları bir yıl devam ettikten sonra kesintiye uğramış ve yarışları tekrar başlatmak lazım gelmiştir. Eskiden beri ata binilen ve diplomatların polo oynadığı bir yer olan Büyükdere çayırının Akif Bey tarafından Hacı Bekirzade Ali Muhiddin Bey'e yarış yeri olarak kullanılması teklif edilmiş ve Ali Muhiddin Bey kabul etmişti. Nihayetinde Büyükdere çayırına bir pist çizilmişti. Pist ve koru arasında bulunan küçük derenin gerisinde ki ağaçların arasına ise seyirciler için oturacak yerler yapılmıştı.[178] Görüldüğü gibi Cumhuriyetin kuruluş yılı itibariyle at yarışları düzenlemek için çalışmalara başlanmış ve gerekli hazırlıklar yapılmıştır. 1923 yılı yarışçılık girişimlerini Nimet Üyken eserinde şu şekilde ele almıştır:

"1923 yılı İstanbul at yarışları için yeni bir devrin başlangıcı sayılır. İngiliz Şirketi yoktur artık. Ancak, yetiştiricilik için herhangi bir hamle yapmamış olmakla beraber, Makrikeuy Racing Syndicate yarışçılık alanında numune olacak bir başarı sağlamıştı. Veliefendi'de BETON TRİBÜN yarışçılığın bir nevi temel atımı manasına

[177] Tutel, *a.g.e.*, s.69 .
[178] Akson, *a.g.e.*, s.20.

gelirdi. Saha tertemizdi, tribünün altındaki gazino çok muntazamdı. Bakırköy'e vapur seferleri temin edilmişti. Ve en önemlisi bir yarış merakı ortaya çıkmıştı."[179]

M. R. S. Veliefendi'nin Hipodromunu değiştirmişti. Yeni beton tribünün altında bulunan bar ve büfe şehrin en seçkin lokalleri ile kıyas edilebilecek vaziyetteydi. Pözaj ansenti çok temizdi, çayırlar üstünde geziliyordu. Toz toprak denen şeylerden eser yoktu, her yer pırıl pırıldı. Yarışlara büyük bir alaka vardı, hususi yolcu trenleri Veliefendi de durur, şirketi Hayriye Vapurları Boğaz içinden koşu yerine kafilelerle seyirci taşırlardı.[180]

Büyükdere yarışları eskiden İngiltere'de yapılan maçlar gibi ikramiyesi iştirak eden atların sahipleri tarafından sağlanan koşulardı. Sportif ve samimi bir atmosferde meydana gelen bu koşularda küçük ve seçkin bir at meraklısı grubu ortaya çıkmıştı. Ancak Boğaziçi'ne mesire yerine eğlenmek veya vakit geçirmek için gelen insanlar da yarışlarla ilgilenmeye başlamıştı. Bu şekilde küçük bir seyirci kitlesi oluştu ve çevre de yapılan at yarışlarını ilgi ile takip etmeye başlamışlardı.[181] Bu bilgiler dikkate alındığında Cumhuriyetin ilk yılında düzenlenen at yarışlarında ikramiyeli koşular düzenlendiğini ve halkın da bu tür aktivitelere ilgi duymaya başladığını görmekteyiz. Büyükdere de yapılan koşular basit olsa da at yarışı düzenleyen idareciler için bu koşular bir ders niteliğini taşımaktaydı. Bu da bir sonraki sene düzenlenecek olan yarışlar için daha itinalı bir organizasyon yapılması gerektiği anlamına gelmekteydi.

2.2. 1924 Yılında Veliefendi Koşuları

İstanbul Sipahi Ocağı 1. Dünya Savaşı'nın ardından neredeyse dağılma noktasına gelmişti. Mevcut üyeleri bir araya getirmek ve yeniden at yarışları düzenleme görevi Akif Bey'e kalmıştı. Racing Syndicate, Veliefendi yarış yerini kapatıp gittiği için yarışlara yeniden başlayabilmek birçok problemle yüzleşmeyi gerektiriyordu. Racing Syndicate'in Kıbrıstа bulunan temsilcisine haber gönderilmiş ve olumlu cevap alınmış olmasına rağmen gelen giden olmamıştır. Kıbrıs'ta bulunan Captain Knapp'ın İstanbul'a geleceği bildirilmiş ancak daha sonra bir haber alınamamıştır. Sipahi Ocağı

[179] Üyken, *a.g.e.*, s.27.
[180] Akson, *a.g.e.*, s.20.
[181] Akson, *a.g.e,* a.y.

Veliefendi'de yarışlar düzenlemek istiyordu ama burası henüz M.R.S.'nin icarındaydı. Aradan oldukça uzun bir zaman geçmesine rağmen Veliefendi'de yarış yapılacağına dair bir belirti olmayınca belirli bir süre geçtikten sonra anlaşma feshedilmiş oldu. Sonuç itibariyle İstanbul Sipahi Ocağı'nın eski üyelerinden biri olan Akif Bey diğer üyeleri de bir araya getirmiş ve kulübü faaliyete geçirmiştir.[182]

Veli efendi yarışlarında bulunan yarışçı kitlesi çok elit bir kesimdi ve yarışları izleyenler bu işe merak sarmış gerçek yarış severlerden oluşmaktaydı. Bu yarışlarda müşterek bahis arka planda kalmıştı. Yarışların yapıldığı yıl açısından bakıldığında kadınlar da yarışlara fazlasıyla ilgi göstermiş ve oldukça şık kıyafetlerle yarışlara renk katmışlardır.[183] Yarışlara ilgi gösteren elit kesim arasında hanımların da bulunması at yarışlarına olan merakın boyutlarını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Makri Köy at yarışları ile ilgili olarak Süs Dergisinin 52. Sayısında kaleme alınan yazıda yarışlara olan rağbet şu şekilde ifade edilmektedir: "Sipahi Ocağının bu sene tertip ettiği at koşuları evvelki Cuma günü Makriköyündeki koşu mahallinde icra edildi. Ocak bütçesinin âdem-i müsaadesine binaen iyi reklam yapamamış, buna rağmen ekseriyeti mümtaz sınıf, bilhassa hanımlar ve zabıtanı teşkil eden meraklılar oldukça kalabalık temin etmişti."[184]

Sipahi Ocağı'nın aktif üyeleri arasında Keçecizade İzzet Paşa, Miralay Şeref Bey, Eski Maliye Nazırı Cavit Bey vardı. Adnan Adıvar ile Halide Edip Hanım da yarışlara oldukça merakla takip etmişlerdir. Dolayısıyla 1924 yılı at yarışları için gerekli hazırlıklar tamamlanmış yarış programı ilan edilmiş tam ve teknik bir kadro ile de ilkbahar yarışlarına başlanmıştır.[185]

1924 yılı Veliefendi'de yapılan yarışlar üç haftalık da olsa programına uygun olarak başarıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak maddi yetersizliklerin olması gelecek yıl yapılması planlanan yarışlar açısından endişe verici bir hal almıştır. Sipahi Ocağı'nın maddi imkânlarının sınırlı olması dolayısıyla ertesi sene için yeni imkânlar bulmak gerekmiştir.

[182] Akson, *a.g.e.*, s.21.
[183] Üyken, *a.g.e.*, s.28.
[184] Süs, Sa. 52, 7 Haziran 1340, s.7.
[185] Akson, *a.g.e.*, s.21-22.

2.3. 1925 Yılındaki Koşular

1925 yılı at yarışı organizasyonları bir takım maddi imkânsızlıklar ortasında filizlenmişti. Yaşanan bütün sıkıntılara rağmen yine de at yarışları yapılması için çaba gösterilmiş ve bir şekilde yarışların yapılması için gereken koşullar sağlanabilmiştir. Daha önce yapılmış olan araştırmalar doğrultusunda konuyla ilgili sıkıntılardan aşağıda bahsedilmiştir.

"1925 yılı için organizasyonu yenilemek pek kolay değildi. Sipahi Ocağının mali gücü azdı. Müşterek bahisler tatmin edici değildi. At Yarışları, bu asil spor, hakiki sporsever atçıların gayretile yapılıyordu. At yarışlarına devam için çareler aranmaya başlandı. Ziraat Vekâleti, Macaristan'dan Baron Hepes isminde bir zatı mütehassıs olarak getirmişti. Bir süre sonra Baron Hepes, Akif Akson ile tanıştı. Baron Hepes ve Akif Akson, Sabri Tulca'nın da iltihakı ile bir şirket kurup yarış yapmaya karar verdiler. Bu arada Macaristan'dan Doktor Çiki'de İstanbul'a geldi. Dr. Çiki, Transilvanya'da büyük bir çiftlik sahibi iken, memleketinin Romanya tarafından işgali üzerine arazi ve servetini kaybetmiş ve yurdunu terk etmişti. 1925 senesinde Macaristan'dan Baratom, Bollandist, Freda, Fama, Kokato, Bouvardia isimli safkanlar getirildi ve bu vesile ile safkan İngiliz yarışları başlamış oldu."[186]

1925 senesi yapılan yarışlarda her yarış gününde bir safkan İngiliz koşusu yapılmaktaydı. Koşulara bu altı at dışında katılabilecek tek bir safkan at Hacı Bekirzade Ali Muhiddin Bey'in Neriman adında ki atıydı. Ve bu at ilk karşılaşmada rakiplerini geride bırakmıştı. Yine aynı yıl Arap koşularında en gözde başarıları yakalayan at Fikret Bey'in getirdiği Sülün idi. Bu yıl memlekette doğmuş üç yaşlı ve her ırka mahsus koşular da yapılmaktaydı.[187]

Baron Hepes ve Dr. Çiki ortaklığında kurulan şirket yarışları sürdürürken ekonomik zorluklarla karşılaştı. 700 ila 800 kişi Veliefendi'ye geliyor birkaç bin liralık ganyan oynanıyordu. Bu durum Dr. Çiki'yi iflasa sürüklemiş, o da Atıf Esenbel'e Karacabey harasında çalışmak için müracaat etmek zorunda kalmıştır. Karacabey

[186] Üyken, *a.g.e.*, s.28.
[187] Akson, *a.g.e.*, s.26.

Harasını düzene sokan Dr. Çiki burada bir jokey mektebi açmış ve daha sonra bu mektepte başarılı görülenler yurt dışına gönderilmiştir.[188]

"1925 senesinden sonra Macarlarla kurulan şirket yarış yapmaya devam edemedi. O tarihte yalnız spora bağlı kimseler rağbet ederlerdi. Yarış günleri Veliefendi de oldukça kalabalık bir topluluk vardı, fakat bunlar at meraklıları ve yarışlara sırf sportif zevk ve hevesle gelen şahıslardı. Müşterek bahis henüz yarışlara bir gelir sağlayacak durumda değildi. M.R.S. bunu sağlam bir temele oturtmuştu, fakat oyun oynayanların miktarı azaldı. Bu itibarla müşterek bahislerden kesilen yüzdeler ve kapı hâsılatı devamlı surette yarışları beslemeye kâfi değildi."[189]

Tırıs Yarışlarının da (*Atın kısa adımlarla hızlı yürüyüşü*) yapıldığı 1925 yılı İstanbul at yarışları bütün zor koşullara rağmen Macarlarla kurulan şirket aracılığıyla devam etmiş ve nihayetlenmiştir.

2.4. 1926 Ve Sonrası Yarış ve Islah Encümeni Dönemi

1926 yılına gelindiğinde ise Sipahi Ocağı tarafından Veliefendi yarışları devam ettirilmekteydi. Diğer yandan da İzmir'de şimdi ki Şirinyer Hipodromu'nun olduğu yerde Muhasebe-i Hususiye tarafından yarışlar sürdürülmekteydi. Ancak 1926 yılını asıl önemli kılan şey Yüksek Yarış ve Islah Encümeni'nin kuruluşu olmuştu. Yüksek Yarış ve Islah Encümeni'nin kuruluşu Türkiye'de at yarışçılığında yeni bir ufuk açmıştır denilebilir.

1926 yılından önce birçok imkânsızlıkların olmasına rağmen Akif Akson, Ali Muhittin Hacıbekir, Sabri Tulca, Keçecizade İzzet Paşa, Harbi Umumi de Enver Paşa, İzmir'de Refik Evliyazade, Reşat Kapani ve bir kısım ecnebiler gibi at ve at yarışlarını seven kişiler tarafından tertiplenen ve yürütülen at yarışları planlı ve programlı bir şekilde memlekete yerleştirilmiş ve bir spor dalı niteliğini taşımıyordu. Kimi zaman araya giren engeller yarışları kesintiye uğratıyordu. İşte bu noktada yarışların Avrupaî

[188] Üyken, *a.g.e.*,s.29..
[189] Akson, *a.g.e.*,s.27

bir niteliğe kavuşarak memlekete yayılması Yüksek Yarış ve Islah Encümeni döneminde olmuştur.[190]

"Yarış ve Islah Encümeni Başvekâlete bağlı bir teşekküldü. Ona Yüksek Yarış ve Islah Encümeni denirdi, Reisicumhur'un himayesinde ve Başvekilin Riyasetinde idi. Yarış ve Islah Encümeninin azaları General Fahreddin Altay, Ali Rıza Bey ve ihsan Abiddin Bey idi. İşin mucidi ve ruhu, o zaman Başvekâlet Başyaveri olan Bnb. Atıf Esenbel'di. Burada Atıf Bey'in mühim bir rolü vardı. At yarışlarının ehemmiyetini devlet ricaline anlatmak ve hükümetin bu büyük sporu maddi ve manevi muzahereti ile desteklemesini sağlamak."[191]

1926 yılında Başvekâlete Bağlı Yüksek Yarış Islah Encümeni kurulmasıyla at yarışları düzenli bir şekil almaya başlamıştır. Yarışların devamlılık arz etmesi ve onun bunun elinde kalmaması için devlet yöneticilerinin safkan İngiliz atı satın almaları ve yarışlarda koşturmaları uygun görülmüştür. Bu amaca hizmet etmek için 1927 yılında devlet erkânına birkaç saf kan İngiliz atı getirilmiş, bu atlar başta Gazi olmak üzere İsmet Paşa, Celal Bey (Bayar) Mareşal Fevzi (Çakmak) gibi kişilere satılmıştır.[192] Bu aynı zamanda devlet ileri gelenlerinin de at yarışlarına verdiği önemi gözler önüne sermektedir. Bu tür girişimler sayesinde at yarışlarının devamını sağlamak ve gelişmesine yardımcı olmak amaçlanmıştır.

2.4.1. Ankara'da yarış yeri yapılması

Yıllarca süren uzun bekleyişin ardından Türkiye'de modern yarışçılık anlayışı içerisinde hipodrom inşaatı başlatılmıştır. Böylece Ankara'da yapılacak at yarışları için hipodromun temeli atılmış oluyordu. Gazi Mustafa Kemal Paşa hipodromun yapımıyla yakından ilgilenmiş, fırsat buldukça hipodrom inşaatına giderek çalışmaları yerinden takip edip yönetmiştir.[193] Yukarıda bahsettiğimiz gibi devlet ileri gelenlerinin at satın alıp koşu düzenlemeleri ve Gazi Mustafa Kemal'in bizzat yarış alanı inşaatı ile ilgilenmesi at yarışlarına verilen önemi göstermektedir.

[190] Üyken, *a.g.e.*, s.30.
[191] Akson, *a.g.e.*, s.28.
[192] Tutel, *a.g.e.*, s.75.
[193] Üyken, *a.g.e.*, s.31.

Başkentte düzenlenecek at yarışlarının daha sonraları Makine ve Kimya Endüstrisi'nin yer aldığı küçük düzlük alanda yapılması uygun görülmüştü. 1.800 metrelik bir pistin sığdırılabildiği meydanda bitiş çizgisinin karşısına çok basit bir ahşap tribün, barakalar şeklinde tartı yeri, yeteri kadar müşterek bahis gişesi ve de büfe inşa edilmişti. Artık yarışların geleceği garanti altına alınmış ve yarış camiasının endişeleri az çok giderilmişti.[194] Ankara'da yapılan ilk at yarışına Gazi Mustafa Kemal Paşa, Başbakan İsmet İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak ve bütün bakanlar katılmışlardı. Ankara'da ilk at yarışları yapılmasıyla Başkent Yarışları tarihi açılmıştır. "İşte Yarış Islah Encümenin yarışları zamanın sportif ruhu ile at yarışlarının geleneksel esprisi içinde böyle başladı, başladıktan sonra ilerledi. Ankara'nın iptidai yarış yeri ve Epsom arasında paraleller çizilmeye müsait bir meserret havası esiyordu. Herkes mutmain ve memnundu. Asil spor at yarışları artık Türkiye'ye yerleşmiş bulunuyor ve atisinden endişe edilmiyordu."[195]

Böylelikle at yarışlarının günümüz koşullarına ulaşmasının temeli atılmış yapılan yarışlara halkın katılımı artmıştır. Yarış organizasyonlarının artık daha sistemli ve düzenli yapıldığı müşterek bahislerin oynandığı koşuların gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Böylece at yarışları hem spor meraklılarının zevkle izleyebileceği hem de şans oyunu oynayanların şanslarını deneyebilecekleri bir organizasyon olarak kurumsallaştırılmış ve toplumun hizmetine sunulmuştur.

2.4.2. Gazi koşusu

Ankara yarışlarının ikinci haftası Gazi Koşusuna ayrılmıştı. Bir müddet sonra Türkiye'nin derbysi olacak olan bu büyük koşu Ankara'da çok büyük bir heyecana sebep olmuştu. Hem devlet ileri gelenlerinin hem de halkın yoğun ilgi gösterdiği Gazi Koşusunda kadın izleyicilerin de yoğunlukta olduğu bilinmektedir. Yine bu koşularda da müşterek bahisler dağıtılmıştır.

Gazi koşularının 1927'den itibaren yapıldığını ve o dönemlerde yarış atlarının azlığı nedeniyle yaş ve cins farkına bakılmaksızın her atın yarışa girmesine müsaade

[194] Tutel, *a.g.e.*, s.76.
[195] Akson, *a.g.e.*,s.29.

edilmiş olduğunu görmekteyiz. Türkiye 'de atçılığın günden güne gelişmesi neticesinde yarış hayvanlarının sayısı artmış ve at nesli yükselmiştir. Bunun bir sonucu olarak da 1933 yılı Gazi Koşusu'na girecek olan atlara "üç yaşındaki safkan İngiliz at ve kısraklarına mahsus" kaydı konulmuştur.[196]

1927 senesi geldiğinde Yarış ve Islah Encümeni'nin yarışları başlamış ve Ankara ilkbahar yarışlarında ilk Gazi Koşusu koşulmuştur. Batı yarışçılığı örnek alınarak başlanan yarış tertibinin şartları sonradan geliştirilmiştir. Gazi Koşusu Türkiye'nin derbysidir. Bu koşu 2.000 metre üzerinde koşulacak 2.000 TL ikramiyeli üç ve daha yukarı yaşlı safkan İngiliz at ve kısraklarına mahsus bir koşuydu.

Bir müddet ithal safkanlarla devam ettirilen Gazi Koşusu beş yıllık bir aradan sonra yerli ve üç yaşında olan İngilizlere tahsis edilmiştir. Ayrıca 1949, 1950 ve 1951 senelerinde Cemiyet tarafından altı aylıktan küçük olduğu halde Türkiye'ye getirilen dış doğumlu safkan atlar da Gazi Koşusu'na katılma fırsatı elde etmişlerdir. Her yıl ikramiyesi artan Gazi Koşusu 2000 liradan 200 milyara yükselmiştir. Bir süre yaş sınırı olmayan Gazi Koşusu ilerleyen zamanlarda sadece üç yaşlı atlara tahsis edilmiştir.[197]

Türkiye'de yapılan at koşuları ve bilhassa Gazi Koşusu ile ilgili yapılan araştırmalar göstermiştir ki, bu koşulara devlet ileri gelenlerinin yanı sıra halk ve hatta kadınlar da büyük ilgi göstermiştir. Ayrıca ilginç olan şudur ki at yarışları şık giyimli bayanların katılımıyla büyük bir moda gösterisine dönüşmüştür.[198] Heyecanlı ve son derece güzel giyimli bu bayanların at yarışı gibi sosyal bir etkinlik içerisinde yer alarak bir taraftan da şıklıklarını yarıştırdıkları ve belki de kimi kıyafetlerin moda olmasına vesile oldukları düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında Gazi Koşusu sadece bir at yarışı olmanın ötesinde, çok yönlü bir sosyal faaliyet olarak değerlendirilmelidir.

2.4.3. Modern Ankara hipodromunun yapılması

1920 ve 1922'li yıllarda "*at yarışı modern toplumlar için sosyal bir ihtiyaçtır"* sözünü söylemiş olan Mustafa Kemal Paşa bu söylemini eyleme dönüştürerek

[196] Cephe, Seri 3, No 13, Sa. 2, Temmuz 1946, s.20.
[197] Üyken, *a.g.e.*, s.36.
[198] A.g.d.,s.21.

Ankara'da at yarışları yapılmasını sağlamıştır. Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda ise at yarışlarının devamını sağlayarak 1926'da Yüksek Yarış Ve Islah Encümenini tesis ettirmiş ve at yarışlarının batılı manada düzen ve sürekliliğini sağlamıştır. Ancak at yarışlarının daha modern bir alanda yapılması gerektiğinden Atatürk Modern Ankara Şehir Hipodromu'nun yapılmasını istemiştir.[199]

Milano'da ki ünlü San Siro Hipodromu ve bunun gibi pek çok yarış yeri inşa etmiş olan İtalyan mimar Vietti Violi tarafından yapılan yeni Ankara hipodromunun pisti 2700 metreyi buluyordu. Çim pistin içinde bir de kum pist bulunuyordu. Uzun süren yağışlı günlerde çim pistin ağırlaşacağı düşünüldüğü için kum pistten yararlanılması uygun görülmüştü. Ayrıca kum pistin içine manili pist için de yer ayrılmıştı. Koşu pisti tarafından çevrelenen geniş alan halk kalabalığı için ayrılmıştı.[200]

Ankara Hipodromu ile birlikte 19 Mayıs Stadyumu, Atış Poligonu ve Paraşüt Kulesi gibi yerler de inşa edilmiştir. Tesislerin yapımı aralıksız bir çalışma sonucu 1936 yılı ilkbaharına kadar tamamlanmıştır. Çok az eksiği bulunan hipodromda yarışlar başlamış ancak Atatürk, hipodromun bütün eksikleri tamamlanınca Hipodrom yarışlarına konuk olmuştur. Netice de Ankara Şehir Hipodromu pek çok zevkli mücadele dolu koşuların yapıldığı ve halkın fazlasıyla rağbet ettiği bir yer olmuştur.[201] Görüldüğü üzere geçmişteki bütün Türk toplumlarında olduğu gibi yeni inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti'nde de atın ayrı bir yeri var olmuş, buna bağlı olarak at neslini iyileştirmek ve aynı zamanda hem sosyal hem de kültürel bir etkinlik olarak toplumda yer almasını sağlamak, devlet ileri gelenlerinin üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Devlet büyüklerinin at yarışlarına verdiği önem, onların bizzat bu yarışlara iştirak etmiş olmalarından anlaşılmaktadır. Bununla ilgili bir haberde şu satırlara rastlamaktayız: "Dün Sipahi Ocağında at yarışları ve binicilik müsabakaları yapılmıştır. Ocak tarafından yapılan bu yarışlar çok rağbet görmüş ve Sipahi Ocağı sahasına 2 binden fazla seyirci dolmuştur. Davetliler ocağın balkonuna alınmış ve limonata ikram edilmiştir. Davetliler arasında Üçüncü Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Pş. İle Ferik Galip, Seyfi, Fahri, Osman, Cemal, Kazım ve Nihat Paşalar ile birçok zevat bulunmuştur." [202] Yarışları izleyenler arasında üst düzey insanların bulunması yarışların ehemmiyetini göstermek

[199] Üyken, *a.g.e.*, s.38
[200] Tutel, *a.g.e.*, s.78-79
[201] Üyken, *a.g.e.*, s.39
[202] Cumhuriyet, 27 Nisan 1929, s.4.

açısından önemli olmaktadır. Cumhuriyet Gazetesinde Ankara'da yapılan at koşularından bahsedilirken şöyle denilmektedir: "Bu gün şehrimizde at koşusu yapılmıştır. Havanın yağmurlu olmasına rağmen koşu mahalli çok kalabalıkdı. İsmet Paşa naz Adliye ve Maliye Vekilleri koşuda hazır bulundular. Birinci koşu üç yaşında ki yerli ve arap erkek ve dişi taylara mahsustu. İkramiyesi 1200 lira, mesafesi de 1200 metre idi. Yedi hayvan iştirak etti ve Şaban Efendinin Suluk'u birinci, Osman Efendi'nin Ceylan'ı ikinci geldi…"[203] Buradan da anlaşıldığı gibi yarışlarda üst düzey yöneticiler de yer alarak bu tür organizasyonlara verdikleri önemi göstermişlerdir. Yine 1929 yılına ait Cumhuriyet Gazetesinde yer alan bir başka haberin başlığı ise şu şekildedir: "At neslini ıslah ve himaye etmek için bu yarışlara fazla ehemmiyet vermeliyiz"[204] Haberin devamında ise yarışlar gerçekleştirildikten sonra seyircilerin vasıta bulmakta çektikleri sıkıntılar ve yarışların yeterli rağbeti görememesinin sebepleri dile getirilmiştir.

At yarışlarının Türkiye'de gördüğü rağbetin zaman geçtikçe daha da arttığını ve bu tür organizasyonların ülkenin farklı şehirlerinde de düzenlendiğini görmekteyiz. Ankara ve İstanbul dışında Gaziantep, İzmit, Bursa ve Samsun gibi yerlerde de bu yıllarda at yarışları organize edildiği bilinmektedir. Bu illerden İzmit'te 1936 yılı içerisinde yapılmış olan at yarışları ile ilgili olarak içeriğinde makbuzlar, ikramiye senetleri ve koşu cetvellerinin bulunduğu belgelerin Başbakanlığa gönderilmiş olduğunu görmekteyiz.[205]

Gaziantep'te Yüksek Islah ve Yarış Encümeni namına yapılan 11 Ekim 1936 tarihli son bahar at koşuları ile ilgili olarak düzenlenmiş olan bir raporda ise şu bilgiler bulunmaktadır: "*Yüksek Yarış ve Islah Encümeninin G.Antepte düzenlediği son bahar at koşusu 11/10/936 günü saat 14,30 geçe düztepe mevkiinde icra edilmiştir. Koşu mahalli olan Düztepe mevkiindeki bitsin içi ıslah ettirilmiştir. Şöyleki: bir seneden beri yağan yağmurlar ve sair tesiratı hariciye ile pist mahalleri aşınmış sert ve yerli taşlar meydana çıkmış olduğundan meyilli kısımlara toprak dökülerek ve yerli dik, sert kayalar kırdırılarak arızalı kısımlar tesviye ettirilmiş ve bu pist yeri hayvanların koşmalarına müsait bir hale getirilmiştir.*

[203] Cumhuriyet, 8Haziran 1929,s.3.
[204] Cumhuriyet, 3 Ağustos 1929,s.3.
[205] BCA, 30 10 0 0. 186.280.1,219/31.

935 senesinde yapılan ikinci bir tribünün boş kalan içerisi taşla doldurularak tesviye ettirilmiştir. Koşu bilet geliri ile koşuya ait levazım ve teçhizatı saklamağa mahsus büyük çapta bir sandık 13 küçük ve iki büyük bayrak hakem heyetinin oturma yerinin yan satıhlarına asmak üzere üç Antep kilimi alınmışve koşu demirbaş eşyası arasına konulmuştur. Koşuya vilayete mülhak kazalara civar vilayetten gelen halk 3000 ni mütecaviz olup seyircilerin istirahatları ve koşu mahallinin inzibatı temin edilmiştir. Koşuya halkın fazla rağbetini teşvik için buna ait haberler vilayet gazetesile neşr ve ayrıca koşu ilanları tab ettirilerek kazalara ve civar vilayetlere gönderilmiştir. Vilayet ve mülhakatı kazalarla Urfa Maraş Seyhan vilayetlerinden koşuya iştirak etmek üzere kıymetli halis kan arap at ve kısrakları gelmiş ve yapılan dört muhtelif koşuya 25 hayvan iştirak etmiştir. Koşu çok güzel olmuş seyircilerin neşeleri artmış halkımızın at nesline karşı olan meyil ve rağbetlerini bir kat daha yükseltmiştir.

935 senesinde sarf edilmeyip kalan muhtelif kıymetli biletlerden bir komisyon marifetile seçilip 936 senesi için muteberdir diye damgalanan koşu biletlerinden 601 lira 25 kuruşluk bilet satılmış ve koşu mahallinin tavsiye ve ıslahı ile seyirci yerlerinin yaptırılması için usta ve amele yevmiyeleri ve gerek olan levazım ve teçhizatın tedarikine 167 lira 60 kuruş sarf olunmuştur. İşbu masrafın 100 lirası 936 senesinde bu maksat için muhasebei hususiye bütçesine konan paradan sarf olunmuştur. umum koşu bilet geliri olan 601 lira 25 kuruştan geriye kalan 533 lira 65 kuruşun 443 lira 50 kuruşu komisyon reisi vali Rıza Çevik namına Ziraat Bankasına yatırılmış ve geri kalan 90 lira 15 kuruş kazalardan henüz gelmemiştir."[206] Bu rapordan anlaşıldığına göre Türkiye'nin diğer pek çok ilinde olduğu gibi Gaziantep'te de at yarışları düzenlenmiş ve yine burada da at yarışlarına halkın katılımı sağlanarak at yarışlarının toplumsal bir kültüre dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bunun bir başka örneğine ise Samsun'da yapılan at yarışları ile ilgili bir belgede rastlıyoruz. Yüksek Yarış ve Islah Encümeni Başkanlığına hitaben kaleme alınan yazıda 1936 yılı İlkbahar at yarışlarının sonuçlarına dair açıklamalar yapıldıktan sonra şöyle devam edilmektedir: "*Yarışlara halkın isteğini ve özenini çekebilmek için geniş ölçüde reklam ve duyurmalar yapılmış, futbol maçlarının aynı günlere rastlamaması için idman yurdu ile el fikir birliği yapılarak beraber çalışılmış ve birlikte tedbirler alınmış ve herkesin girebilmesi için ucuz duhuliyelerle, mektepli ve askerlere mahsus yarım biletler bastırılmış ve kazalara da*

[206] BCA, 30 10 0 0.186.280.6, 219/36.

bilet gönderilmek suretile her türlü tedbire başvurulmuştur. Havaların yağışlı gitmesine rağmen epeyice kalabalık seyirci celp edilmiş yalnız biletlerin ucuzluğu geliri istenildiği kadar yükseltememiştir. 1936 İlkbahar yarışına ülkemizin her yanından gelen ve bir araya toplanan, yurdun en ünlü ve üstün atın iştiraki ile ve muvaffakiyetle yapılan yarışta safi gelir (448) dört yüz kırk sekiz lira ve (8) sekiz program ederi 4 lira ki top yekün (452) lira 25/06/1936 ve 16/07/1936 günlü ve 58417 ve 31044 sayılı ilişik iki makbuza göre yüce katınıza sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim."[207] Buradan da anlaşıldığı gibi Türkiye'de şans oyunlarının ve dolayısıyla popüler kültürün bir parçası haline gelen at yarışlarının Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ülkede rağbet edilen bir organizasyon olduğu anlaşılmakla birlikte yarışları organize edenlerin de bu işe fazlasıyla önem verdikleri görülmektedir. At neslinin ıslahı ve iyileştirilmesi yanı sıra sosyal hayatın canlandırılması amaçlanarak organizasyonlarına başlanan yarışlar neticesinde yıllar içerisinde at yarışları düzenlemek için girişilen çabalar sonuç vermiş ve Türkiye'nin farklı ilerinde yarışlar tertip edilmeye başlanmıştır. İlerleyen yıllarda bu tür organizasyonların giderek büyümesi ve rağbet görmesi at yarışları yapılacak alanların daha intizamlı olması gereğini de beraberinde getirmiştir. Buna binaen yarışların tertip edileceği şehirlerde hipodromların geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Ankara'da hipodrom inşası masrafları ve elde edilen gelirler hakkında Yarış ve Islah Encümeni Yüksek Reisliğine hitaben yazılmış olan bir raporda şöyledir: "*Vilayetimizce stadyom ve hipodromun inşa ve ikmalile tesisatı sairesine sarf edilen 1457525 lira masrafla bütün inşaat masrafı 2175508 liraya baliğ olmuştur. Bu yıl içinde stadyom ve hipodromun idare ve idame masrafları için bütçeye 72390 lira tahsisat konulmuş ve şimdiye kadar 31851 lira 57 kuruşu sarf edilerek sene sonuna kadar mütebakisinin sarfı zaruri bulunmuştur. Bu seneki at yarışlarına girenlerin mikdarile elde edilen hâsılatı gösterir tablo ve grafik cetvelleri ekli olarak sunuldu. Bu cetvellerin tetkikinden de anlaşılacağı vechile yarışlarda elde edilen hâsılat Duhuliye ve program satışından 5244 lira 8 kuruş bahsı müşterek hâsılatından 11040 lira 52 kuruş hayvan kaydiye ve duhuliyesinden 1173 lira 5 kuruş ki cem an 17457 lira 65 kuruştur. Hayvan kaydiye ve duhuliyesinden ikramiye mukabili verilen meblağla duhuliyeden %10 belediye hissesi ve yarışların idare ve idame masrafı çıkarıldıktan sonra kalan safi hâsılat miktarı 9157 lira 36 kuruştan ibaret olup bu sene yapılan masrafın ancak yüzde*

[207] BCA, 30 10 00.186.279.8, 219/30.

biri nispetindedir. Binaenaleyh yarış ve ıslah encümeni emrine tediyesi iktiza edilen 9157 lira 36 kuruşun gönderilmesine yüksek müsaadelerini arz ve istirham eylerim." Anlaşılan odur ki at yarışları yapılacak alanın inşaat masrafları ve tesis edilen yarışlar neticesinde elde edilen gelirlerin ayrıntılı bir açıklaması verilerek organizasyonların sekteye uğramaması için gerekli meblağı talep edilmektedir.

Buraya kadar elde ettiğimiz bilgilerden yola çıkacak olursak; Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren temelleri atılan şans oyunları arasında yerini alan at yarışları hem at neslinin ıslahı ve iyileştirilmesinde hem de Türk toplumunun sosyal hayatının hareketlilik kazanmasında önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Türk toplum hayatının birçok alanında yüzlerce yıldır önemini sürdüre gelen at, Türk milleti için geçmişten günümüze kültürel hayatın vazgeçilmez bir parçası olagelmiştir.

SONUÇ

İnsan kültürünün çeşitliliği içerisinde şans kavramı ve bunun getirmiş olduğu kültürel öğeler tarih boyunca toplumsal hayatın bir parçasını teşkil etmiştir. Dünyanın pek çok yerinde ve kültürel açıdan sayısız farklılıklara sahip topluluklarda bile çok eski zamanlardan bu yana şans oyunlarının var olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür oyunların yeri, zamanı, oynanma şekli ve oyun araçları geçmişten günümüze birçok farklılık göstermekle birlikte bir şekilde hemen her toplumda bu oyunların farklı amaçlarla da olsa oynandığı ve tarihi süreçte sosyal yaşama entegre edildiği görülmektedir. Bu yönüyle şans oyunları popüler kültür içerisinde daima önemli bir yer edinmiştir.

Şans oyunlarının Osmanlı toplumuna modernleşme süreciyle birlikte Avrupa'dan geldiğini söylemek mümkündür. 19. Yüz yılın başlarından itibaren etkisini gösteren şans oyunları, ilk başlarda gerek dini gerekse toplumsal huzuru kaçıracağı gibi endişelerden dolayı bir takım yasaklamalara maruz kalmıştır. Zaman içerisinde bazı toplumsal kurumlara gelir sağlamak sebebiyle hükümet tarafından da gerekli desteği görmüş ve Osmanlı toplumu üzerinde bazı kültürel değişimlere de neden olmuştur.

Şans oyunlarının Osmanlı toplumuna girmesinde en önemli etken, devletin bazı kurumlarının nakit para ihtiyacından kaynaklanmaktaydı. Hastane, Okul ve Demiryolu yapımı gibi masraflara ek olarak göçmenlerin iskânı ve savaş mağdurları için de şans oyunlarının oynatıldığı görülmektedir. Yani bir yerde devletin gelir elde etme yöntemi olarak da düşünülmüş ve uygulanmıştır. Netice itibariyle toplumun yaralarını sarmaya, eğitime ve kalkınmaya yönelik parasal kaynakların aktarım alanı olarak toplumdaki yerini almıştır. Genel olarak bakıldığında; bu tür oyunların Osmanlı'da önce yasaklanıp daha sonraları kabul görmesi toplum yararının göz ardı edilmediğini ve toplumun kalkınması için ne gerekiyorsa yapıldığını göstermektedir.

Bu çalışmamızda, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde şans oyunlarıyla beraber meydana gelen kültürel değişimi tespit etmeye çalıştık. Elde edebildiğimiz bu kültürel unsurlar; kolay yoldan para kazanma alışkanlığı elde etme, kumar tutkunluğu ve sahtekârlık gibi toplumu olumsuz yönde etkileyen kültürel değişimlerdir. Şans oyunları bu yönüyle toplumda hoş karşılanmamış, hatta devlet tarafından zaman zaman

yasaklanmıştır. Fakat daha sonra bahsi geçen oyunların toplum yararına gerçekleştirilen bir oyun halini alması şans oyunlarının hem toplum tarafından hem de Osmanlı yönetimi tarafından kabul görmesini ve benimsenmesini sağlamıştır.

Çalışmamızın esas alanını Osmanlı'nın Son Dönemleri ve Cumhuriyetin il yılları oluşturmuştur. Türkiye'de Şans Oyunları kapsamında at yarışları ve piyangonun gelişim süreci ele alınan bu araştırma da bahsi geçen şans oyunlarının ortaya çıkmasındaki etkenler ile sosyal ve ekonomik anlamda hem ülkeye hem de halka sağladığı avantajlar değerlendirilmiştir.

Şans oyunlarının en önemli ayağını oluşturan ve Osmanlı toplumunda da var olduğu bilinen piyango ve at yarışları, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kesintiler yaşamakla birlikte kısa süre içinde yeniden canlandırılmış ve bu oyunların gerçekleştirilebilmesi için gerekli koşullar sağlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda ülkenin mali açıdan zor günlerden geçmesi hükümet yetkililerini ve bir takım ileri gelen kişileri yeni kaynak arayışlarına yöneltmiştir. Özellikle savaştan yeni çıkmış ve birçok açıdan kan kaybetmiş olan Türkiye Cumhuriyeti toplumun yaralarını sarmak ve savunma sanayini kuvvetlendirmek için yeni çareler bulmak zorunda kalmıştır. Böyle zor bir dönemde ortaya çıkan tayyare piyangosu asıl amacı olan hava kuvvetlerine gelir sağlama yolunda önemli adımlar atarken diğer taraftan da savaşlardan ve yoksulluktan bitap düşmüş Türk halkı için bir umut kapısı olmuştur. Piyango biletlerinin satılarak havacılığın geliştirilmesi için çeşitli gazete ve dergilerde tayyare piyangosunu öven yazılar ve çekilişler hakkında verilen detaylı bilgilerin yanı sıra fakir halkın piyango bileti alabilmesini kolaylaştırmak için ödemede bir takım kolaylıklar da sağlanmıştır. Taksitli bilet satışları, köy bileti ve sınıf piyangosu gibi uygulamalara gidilerek herkesin piyango bileti alabilmesi ve nitekim Türk havacılığına katkı sağlayabilmesine imkân verilmiştir.

Savunma sanayi dışında bu tür şans oyunlarının düzenlenmesinin sebeplerinden bir diğeri ise ülkede eğitim ve sağlık kurumlarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi olmuştur. Cumhuriyet dönemi ülkenin içinde bulunduğu mali sıkıntılar nedeniyle bu gibi kurumların imarı ve onarımı için gerekli olan kaynakların yetersizliği bir şans oyunu olan piyango çekilişlerinin öne çıkmasına vesile olmuştur. Bu gibi amaçlarla tayyare piyangosuna ek olarak ülkenin çeşitli yerlerinde eşya piyangoları

düzenlenmiştir. Tayyare piyangosu belirli bir tertip ve düzen içerisinde yılın belirli dönemlerinde çekilişleri yapılırken eşya piyangosu ise balo, suare, sergi gibi bir takım özel gün ve gecelerde tertip edilerek kimi zaman şahsi kazanç olarak da ortaya çıkmakla birlikte çoğunda toplumsal yardım odaklı bir organizasyon olmuştur.

Araştırmamızın diğer başlığı olan at yarışlarının başlaması ve gelişimi de piyango kadar önemli ve ilgi çekicidir. Eski çağlardan bu yana Türk toplumunda vazgeçilmez bir unsur olarak ön planda tutulan at yüzyıllarca gelenek ve göreneklerimizde yer almış ve nihayetinde eğlence kültürünün de bir parçası olmuştur. Osmanlı'dan Cumhuriyete toplumumuzda at yarışlarına ne denli önem verildiği aşikârdır. Özellikle 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren at yarışlarına verilen önemin arttığı görülmektedir. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde bazı sebeplerden dolayı at yarışlarının bir duraklama dönemine girdiği görülse de Cumhuriyetin başlarından itibaren yeniden bu tür organizasyonların düzenlendiğini görmekteyiz. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleştirilen at yarışları gerek at neslinin ıslahı için gerekse bu yarışlarda düzenlenen müşterek bahisler için oldukça önemli bir başlangıç olarak görülebilir.

At yarışları düzenlenmesi hususunda girişimlerde bulunanlar arasında özellikle devlet ileri gelenlerinin büyük ölçüde istek ve gayretleri olduğu görülmüştür. Bilhassa Gazi Mustafa Kemal ve İsmet İnönü gibi önemli şahsiyetlerin at yarışları düzenlenmesi için gerekenin yapılmasını istedikleri bilinmektedir. Atatürk'ün *At yarışları modern toplumlar için sosyal bir ihtiyaçtır* sözünden de anlaşıldığı gibi toplumun daha modern bir hale gelmesinde at yarışları oldukça etkili olmuştur. Halkın her kesiminden insanın yarışları izlemek için uzun yollardan geldiği ve seyirciler arasında kadınların da oldukça fazla olduğu düşünüldüğünde, bu yarışların sosyal yaşamdaki yeri ve önemini anlamak zor olmamaktadır. Kimileri bahislere para yatırarak zengin olmayı hayal ederken kimileri de yarış esnasındaki atmosferi teneffüs etmek için tribünlerdeki yerlerini almışlardır. Hatta zaman zaman birbirinden şık giyimli hanımların yarışları izlemeye gelerek kendi aralarında moda gündemi yarattıkları ve şıklıklarını yarıştırdıkları görülmüştür.

Şans oyunları üzerine yapılan bu çalışma göstermektedir ki, Osmanlı'nın son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarında düzenlenen piyango çekilişleri ve at yarışlarının düzenlenmesindeki temel amaçlar, ülkenin eğitim, sağlık ve kültürel yönden

gelişmesini sağlarken, aynı zamanda savunmaya ve kalkınmaya yönelik mali kaynak yaratma ve toplumsal yaşamı renklendirme çabalarından oluşmaktadır. At yarışlarına iştirak eden ve piyango çekilişlerinde bulunan kesimin tek bir tabakaya ait olmaması ve her sınıftan insanın bu organizasyonlarda yer alması şans oyunlarının gündeme gelmesi ile gelişme göstermiştir. Bilhassa kadınların bu organizasyonlarda öne çıkmaları toplumun kültürel bir değişim geçirdiğini kanıtlamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde şans oyunlarının Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk halkına sağladığı katkının en önemlilerinden birisi de kadınların bu organizasyonlarda yer alması ve birey olarak sosyal siyasal ve hatta kültürel alanlarda faal hale gelmeleri büyük önem arz etmektedir. Diğer yandan sözü edilen organizasyonlarda kadın erkek her tabakadan insanın bir araya gelmesi ve heyecanlarını, sevinçlerini, üzüntülerini paylaşarak aynı havayı teneffüs etmeleri ile toplumsal bir değişimin ve bütünleşmenin temelini oluşturmuştur.

Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak Cumhuriyetin ilk yılarını incelediğimiz süreç içerisinde görülmüştür ki, at yarışlarına ve piyango çekilişlerine katılmak, hem kurumlar açısından hem de bu oyunlara iştirak edenler açısından maddi kazanç beklentisinin yanı sıra insanların güzel vakit geçirmesini, değişik heyecanlar yaşamasını sağlayan sosyal ve kültürel birer etkinlik halini almıştır. Günümüzde sinemaya veya tiyatroya gitmek, piknik yapmak, konsere gitmek gibi insanlara eğlence imkânı sunan organizasyonlarda olduğu gibi at yarışları ve piyango çekilişlerine katılan insanlar da aynı heyecan ve coşkuyu hissetmişler ve bu tür aktivitelerden zevk almışlardır.

Sonuç itibariyle elde edilen bilgiler göstermektedir ki Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren var olan ve gün geçtikçe daha fazla rağbet gören şans oyunları ülkemizin maddi ve manevi çıkarları açısından kısmi de olsa etkili birer organizasyon halini almışlardır. Kimi zaman insanların yaralarını sarmak için kimi zaman eğlence için ve kimi zaman da kişisel çıkar için oynanmış olan şans oyunları Türk toplumunda sosyal, kültürel, siyasi ve iktisadi alanda bir değişime ve dönüşüme katkı sağlamıştır. Bu yönüyle ele alındığında bu tür organizasyonların toplumumuza sağlamış olduğu katkının yadsınamaz olduğu da görülmektedir.

KAYNAKÇA

A) Arşiv Belgeleri

1- Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı

BOA. BEO. A.MTZ. (04). 62-62. 10 Temmuz 1899
BOA. BEO. A.MTZ. (04). 62-62. 25 Temmuz 1899
BOA. BEO. A.MTZ. (04) 132-38. 22 Haziran 1907
BOA. BEO. A.MTZ. (04) 132-38.12 Temmuz 1905
BOA. BEO. 2735. 205105-1. 6 Ocak 1906
BOA. BEO. DH. MKT.1808-39. 11 Şubat 1891
BOA. BEO. DH. MKT. 246-40. 7 Haziran 1894
BOA. BEO.2869. 215163-1. 11 Temmuz 1906

2-Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı

BCA.30 100.100.619.1, F9
BCA. 30 10 0 0 ,64.431.35
BCA. 30 18 1 2.33.10.8, 126-30, 18 Şubat 1933
BCA. 30 18 1 1.7.27.20, 186-2
BCA. 30 18 1 1.4.39.10, 83-1
BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, s.2, 5 Nisan 1934
BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, s.3, 5 Nisan 1934
BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, s.4, 5 Nisan 1934
BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, s.1, 28 Mayıs 1934
BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, s.5, 1934
BCA. 30 10 0 0.60.406.2, 62-49, s.5-6, 1934
BCA. 30 10 0 0.3. 18. 19, 4-139, s.1, 2 Mart 1932
BCA. 30 10 0 0.3. 18. 19, 4-139, s.4
BCA. 30 10 0 0.3. 18. 19, 4-139, s.3
BCA. 490 100.1.2.3, 27 Eylül 1928
BCA. 490 100.1.2.3.2, 25 Eylül 1928
BCA. 490 100. 1. 2. 17, 24 Ocak 1929
BCA, 490 100.81.299.1, 20 Haziran 1929
BCA, 490 100.81.299.1, 30 Temmuz 1929
BCA, 490 100.81.301.1, 24 Mayıs 1931
BCA, 490 100.81.300.1, 16 Eylül 1929
BCA, 490 100.81.300.1, 1929
BCA, 490,100.81.300.1, 2 Ocak 1930
BCA, 30 10 0 0. 186.280.1,219/31, 30 Ağustos 1936
BCA, 30 10 0 0.186.280.6, 219/36, 11 Ekim 1936
BCA, 30 10 00.186.279.8, 219/30, 17 Temmuz 1936

B) Kitaplar

Akson, Sait. *Sait Akson'un Yarışçılık Anıları,* Ankara, Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, 1971.

Beyru, Rauf., *19. Yüzyıl'da İzmir' de Yaşam*,Literatür yayıncılık, Temmuz 2000.

Burusa Sergisi. (tanıtım broşürü), İstanbul Matbaası, 1339 /1923, Bursa.

Çınar, Ali Abbas. *Türklerde At Ve Ondokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnamede At Kültürü,* Ankara, Feryal Matbaası,1999.

Develioğlu, Ferit., *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara , Aydın Kitabevi yay. 2007.

Emiroğlu, Kudret.-Yüksel, Ahmet. *Yoldaşımız At*, Ankara, Yapı KrediYayınları, 2002.

Homeros. *İlyada,* çev. Azra Erhat, A. Kadir, İstanbul 2014.

Meydan Laurouse, *Piyango Maddesi*, Cilt 10, İstanbul 1986.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş,* C.7, Ankara , T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

Özçelik, Selahattin. *Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.

Saray, Mehmet. *Ermenistan Ve Türk Ermeni İlişkileri,* Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2005.

Staub, Selva. *Kamu Maliyesi Açısından Ulusal Piyangolar,* Eskişehir 1994.

Sümer, Faruk. *Türklerde Atçılık Ve Binicilik,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 1983.

Tunçay, Mete. *Türkiye'de Piyango Tarihi Ve Milli Piyango İdaresi*, Ankara, Milli Piyango İdaresi Yayını, 1993.

Tutel, Eser. *At Yarışları ve Atlı Sporlar,* İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.

Türk Dil Kurumu Türkçe. Sözlük, (11. Baskı) s.2255, Ankara 2011.

Üyken, Nimet. *Türkiye Jokey Kulübü Tarihçesi*, İstanbul, Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, 2000.

Yalçın, Durmuş. vd. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008.

Yıldız, Doğan. *Türk Spor Tarihi*, İstanbul 1979.

C) Makaleler ve Tezler

Aydın, Abdurrahim Fahimi. "Tayyareden Uçağa: Milli Hava Sanayinin Kuruluşunda Türk Halkının Yaptığı Bağışlar", *Karadeniz Araştırmaları,* Sa. 31,(ss.51-84), 2011.

Ertürk, İrfan. "İslam Hukuku Açısından Şans Oyunları ve Piyango", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2008.

Eskicioğlu, Engin. N. "Mekânlar ve İnsanlar: Kandilli Kız Lisesi", *Popüler Tarih,* Sa. 50, (ss.62-74), Ekim 2004.

Girgin, Ömer Faruk. "Modern Türk Yarışçılığının Başlangıcı ve Bugünü", *34. Asian Racing Conference,* İstanbul 2012.

Gök, N. "Donanma Cemiyetinin Anadolu'da Örgütlenmesine İlişkin Gözlemler", *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Dergisi,* Sa. 43, (ss.77-93), Mart 2008.

Koloğlu, Orhan. "Piyango", *Popüler Tarih Dergisi,* Sa. 7, (ss.34-40), Aralık 2000.

Köstem, Reşat. "Veli Efendi'nin İlk Günleri", *Popüler Tarih Dergisi,* Sa. 10, (ss.80-84),Mart 2001.

Şumnu, Umut. "Ankara da ki (İş Bankası) İkramiye Evleri", *Ankara Araştırmaları Dergisi,* c.1, Sa. 2, (ss.51-73), Haziran 2014.

Taşdemir, Serap. "Ayvalık Halkının Türk Tayyare Cemiyetine Desteği: Güzel Ayvalık Tayyaresi", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Yıl 6, Sa. 11,(ss.65-84), 2010.

Tızlak, Fahrettin. "Osmanlı Toplumuna Şans Oyunlarının Girişi", *XV. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler, 4. Cilt, 3.Kısım,* (ss.1876-1900)Ankara 2006.

Tutel, Eser. "Atatürk ve Atlar", *Popüler Tarih Dergisi,* Sa. 51,(ss.50-55), Kasım 2004.

Türk Tayyare Cemiyeti Esas Nizamname ve Madalya Nizamnamesi, Ankara 1932.

Ünal, Ertan. "Nimet Ablalı Yıllar", *Popüler Tarih,* Sa. 23, (ss.48-54), Temmuz 2002.

Varış, Tunca. "Piyangolarda İlk'ler ve En'ler", *Tarih ve Toplum Dergisi,* c. 27, Sa. 158, (ss.16-20), Şubat 1997.

D) Süreli Yayınlar

Akşam, 4 Haziran 1929.
Akşam Gazetesi, *2 Eylül 1929.*
Cephe, Sayı 2, Seri 3, No 13, Temmuz 1946.
Cumhuriyet, 27 Nisan 1929.
Cumhuriyet, 8Haziran 1929.
Cumhuriyet, 3 Ağustos 1929.
Havacılık Ve Spor, Sayı 29-30, 30 Ağustos 1930.
İdman, Sayı 33, 29 Mayıs 330.
Köylünün Gazetesi, Sayı 15, 10 Eylül 1929.
Köylünün Gazetesi, Sayı 22, 25 Kânunuevvel(Aralık) 1929.
Köylünün Gazetesi, Sayı 25, 10 Şubat 1930.
Köylünün Gazetesi, Sayı 28, 25 Mart 1930.
Sabah, Sayı 6923,9 Zilhicce 1324 (24 Ocak 1907).
Servet-i Fünun, Sayı 786, 4 Mayıs 1322.
Servet-i Fünun, Sayı 808, Teşrinievvel 1322 (Ekim 1906).
Servet-i Fünun, Sayı 1169,17 Teşrinievvel 1329 (30 Ekim 1913).
Süs, Sayı 52,7 Haziran 1340 (1924).
Tayyare, Sayı 13, 1 Kânunusani 1925 (1 Ocak 1925).
Tayyare, Sayı 7, 21 Mayıs 1341 (1925).
Tayyare, Sayı 2, 7 Haziran 1341 (1925).
Tayyare, Sayı 4, 7 Haziran 1341 (1925).
Tayyare, Sayı 8, 1 Teşrinievvel 1341 (1 Ekim 1925).
Tayyare, Sayı 18, 15 Mart 1926.
Tayyare, Sayı 19, 1 Nisan 1926.
Tayyare, Sayı 13,1 Kânunusani 1927 (1 Ocak 1927).
Türk Hava Mecmuası, Sayı 15, 1 Kânunusani 1927 (1 Ocak 1927).
Türk Hava Mecmuası, Sayı 32, 10 Eylül 1927.
Türk Hava Mecmuası, sayı 19, 1 Mart 1928.
Türk Hava Mecmuası, Sayı 46,15 Nisan 1928.

E) İnternet Adresleri

www.tdk.gov.tr, 13 Haziran 2014
http://www.millipiyango.gov.tr/node/18, 15 Haziran 2014
http://www.millipiyango.gov.tr/node/42, 12 Temmuz 2014
http://www.millipiyango.gov.tr/node/43, 13 Temmuz 2014
http://www.millipiyango.gov.tr/node/44, 10 Ağustos 2014
http://www.millipiyango.gov.tr/node/47, 8 Eylül 2014
http://devlet-ana.com/milli-piyango-tarihi/, 20 Eylül 2014

EKLER

Ek. 1. Promess: Rumeli Demiryolları tahvil satışlarını teşvik etmek amacıyla çekilişi yapılan ve toplam 600 bin frank dağıtılan ikramiye belgesi. 1890 senesi Şubat birinci tarihinde keşide olunacak kuraların cedveli. (Sıddık Çalık'ın Arşivinden)

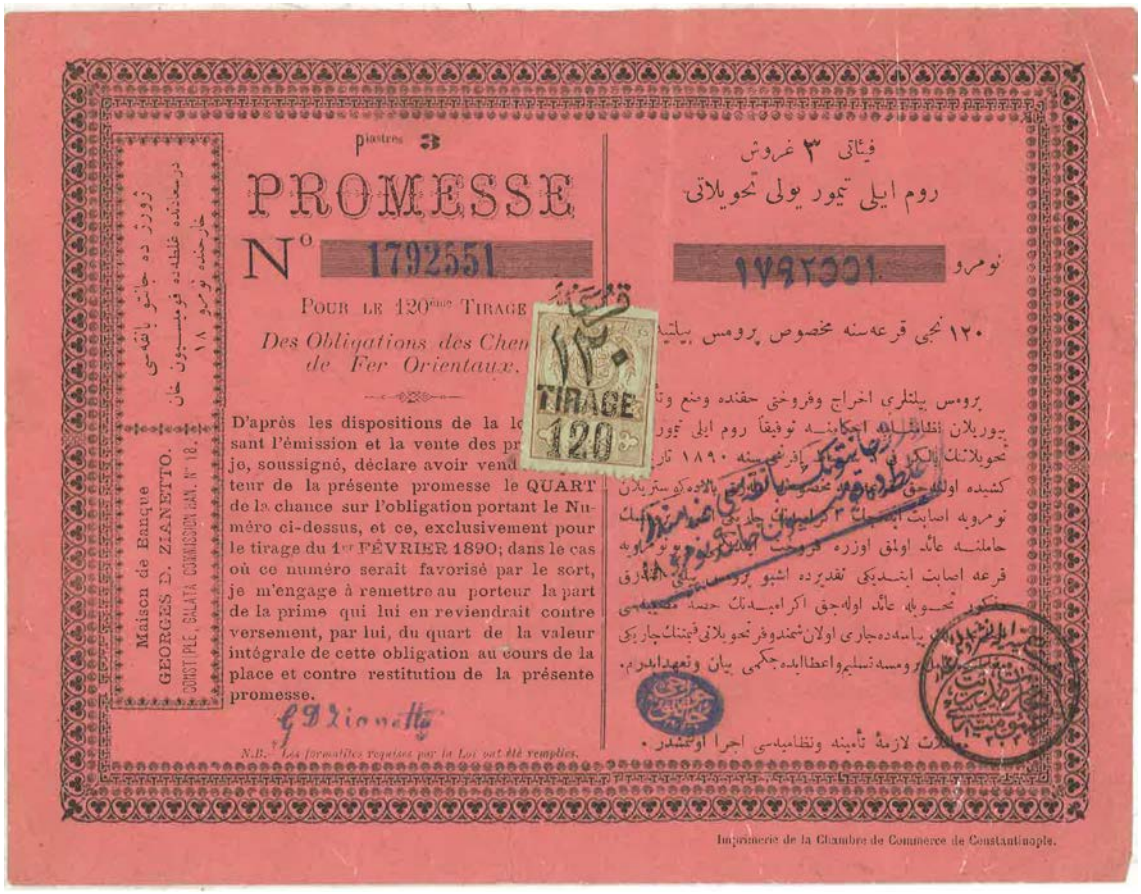
piastres 3
PROMESSE
N° 1792551
POUR LE 120me TIRAGE
Des Obligations des Chemins de Fer Orientaux.
D'après les dispositions de la loi régissant l'émission et la vente des promesses, je, soussigné, déclare avoir vendu au porteur de la présente promesse le QUART de la chance sur l'obligation portant le Numéro ci-dessus, et ce, exclusivement pour le tirage du 1er FÉVRIER 1890; dans le cas où ce numéro serait favorisé par le sort, je m'engage à remettre au porteur la part de la prime qui lui en reviendrait contre versement, par lui, du quart de la valeur intégrale de cette obligation au cours de la place et contre restitution de la présente promesse.
N.B. Les formalités requises par la Loi ont été remplies.
Maison de Banque
GEORGES D. ZIANETTO.
CONSTPLE, GALATA COMMISSION HAN. N° 18.
TIRAGE 120
فياتی ۳ غروش
روم ايلی تيمور يولی تحويلاتی
نومرو 1792551
۱۲۰ نجی قرعه سنه مخصوص پروميس بيلتيسی
Imprimerie de la Chambre de Commerce de Constantinople.

Ek. 2. Servet-i Fünun, Sayı 786,4 Mayıs 1322; (1906) Hâsılatı göçmenlerin iskânı masraflarını karşılamak için kullanılacak olan Ziraat Bankası Piyangosunun Mayısın birinde çekileceği ile ilgili haber.

Ek. 3. Sabah, Sayı 6923,9 Zilhicce 1324 (Şubat 1907); Ziraat Bankası Piyangosunun 1324 (1908) senesine mahsus planı. Hâsılatı göçmenlerin iskânı masraflarına karşılık olarak Ziraat Bankasınca düzenlenen piyangonun çekiliş tarihleri hakkında bilgi verilmektedir.

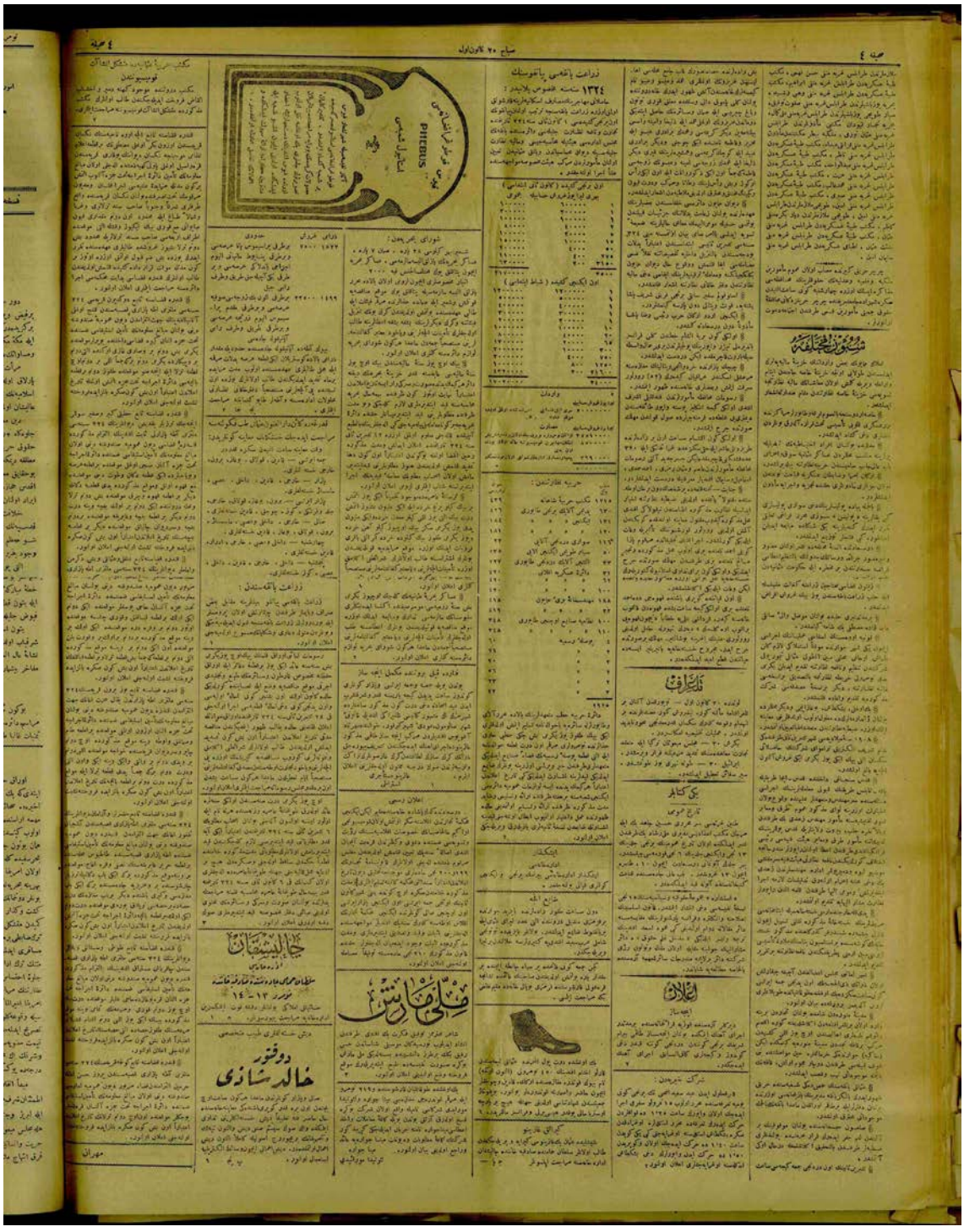

Ek. 4. BOA. MF. MKT.636 /2,11 Ramazan 1320(Aralık 1902); Trabzon'da Ermeni İnas Mektepleri yararına piyango düzenlenmesi için Maarif Müdürlüğünden istenen izin belgesi.

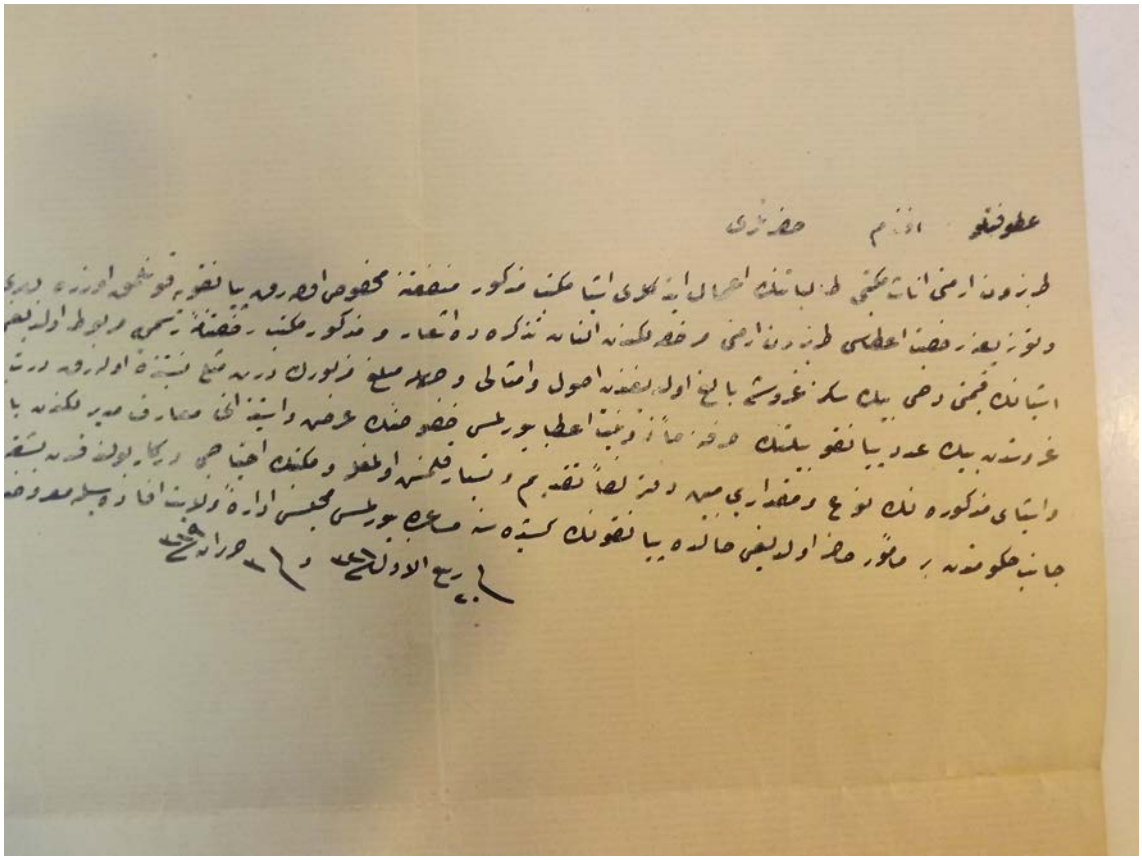

Ek. 5. BOA. MF. MKT.636 /2,11 Ramazan 1320 (Aralık 1902) ; Trabzon Ermeni İnas Mektebi talebelerinin el ürünleri olan eşyalarının listesini içeren belge.

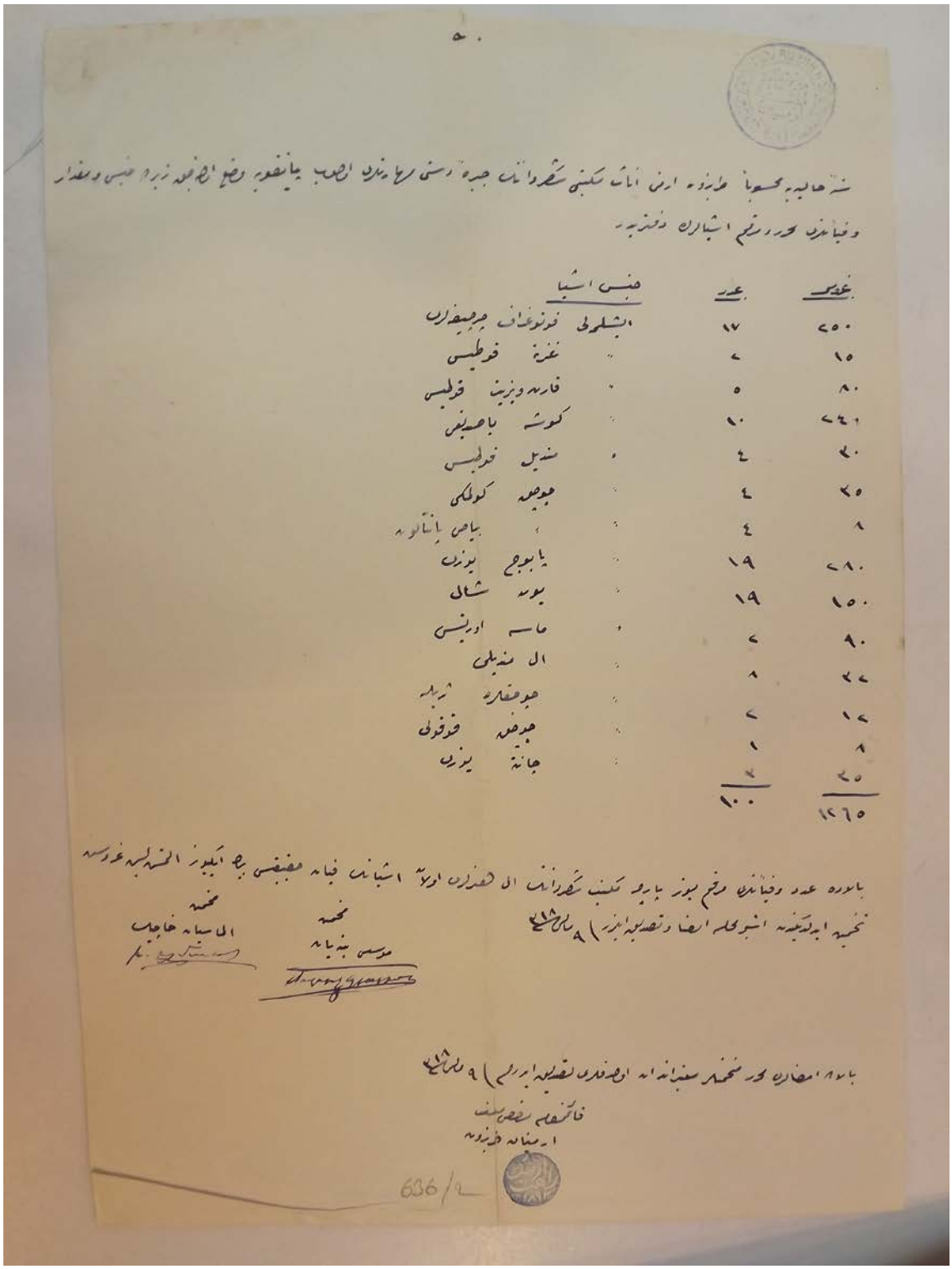

Ek. 6. Servet-i Fünun, Sayı 808, Teşrinievvel 1322(Ekim 1906); Burusa at Yarışları. Atların teksir ve ıslahı için at yarışları düzenlenmesinin teşvik olunduğu hakkında ki haber.

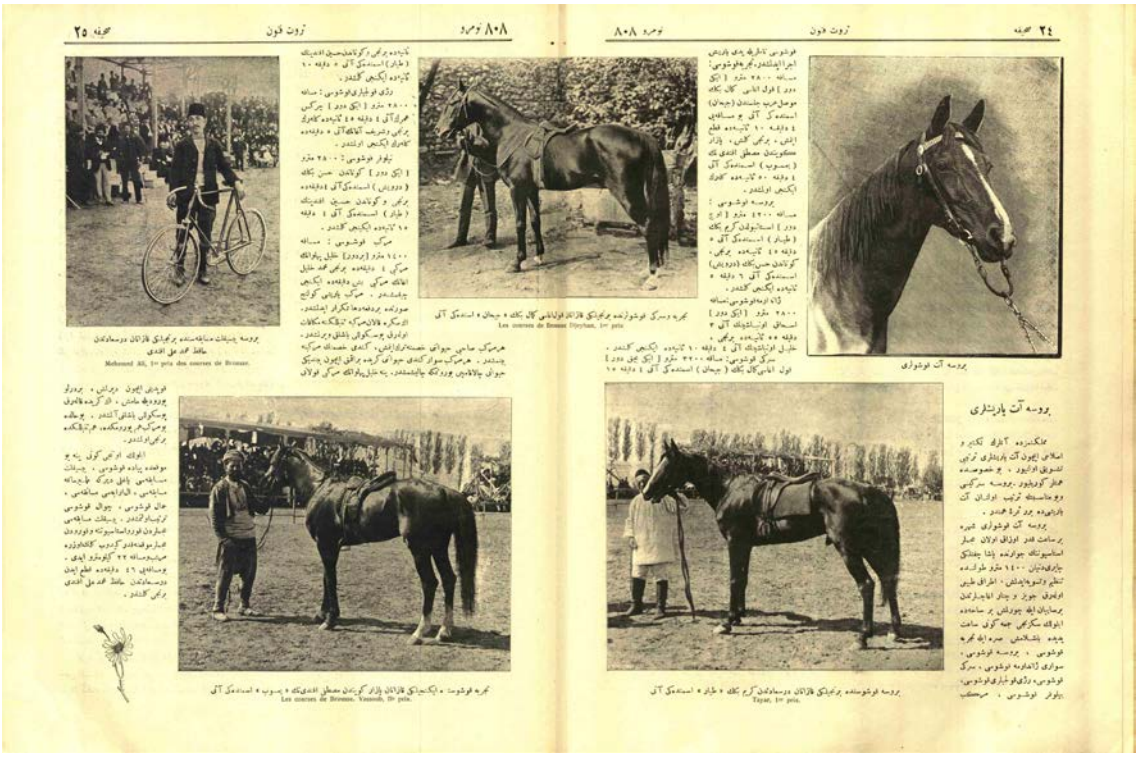

Ek. 7. Servet-i Fünun, Sayı 1169,17 Teşrinievvel 1329 (Ekim 1913); Veli Efendi At Yarışları; Yarışlara katılan önemli şahıslardan ve yarışların dikkate şayan olduğundan bahseden bir yazı.

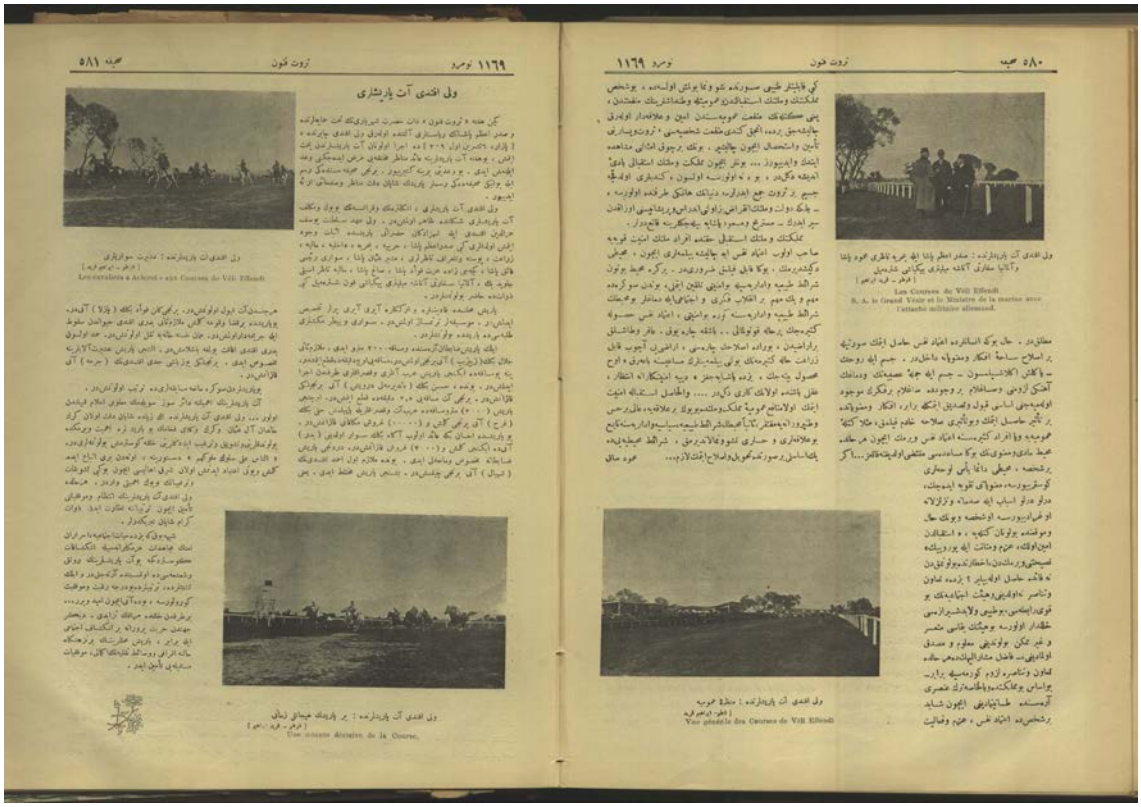

ولی افندی آت پارلرنده

(فرهر - ایرهوفر)

(فرهر - فره - ایرهوفر)

(فوتو - ایرهوفر)

(فرهر - ایرهوفر)

Ek. 8. İdman, Sayı 33, 29 Mayıs 330 (1914); Veli Efendi At Yarışları; Müdafa-i Milliye Cemiyeti'nin Osmanlı Ordusuna hediye edeceği tayyare filosu menfaatine tertip edilen at yarışları..

ولی افندی آت یارشلری

Ek. 9. Tayyare, Sayı 13, 1 Kânunusani (Ocak) 1925; Üçüncü tertib tayyare piyangosu keşidesinde kazanan numaraların listesi.

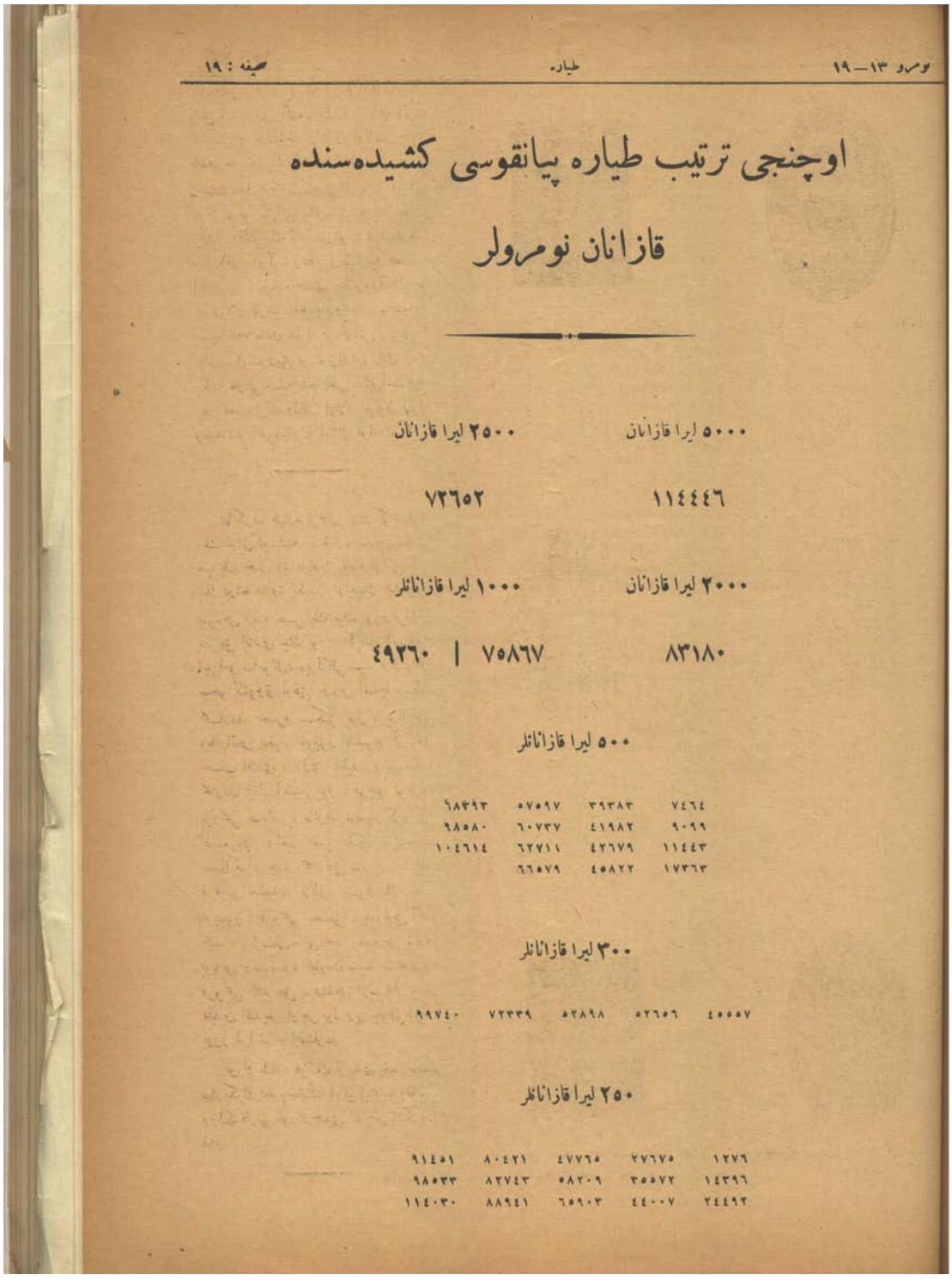

نومرو ۱۳ — ۱۹ طیاره صحیفه : ۱۹

اوچنجی ترتیب طیاره پیانقوسی کشیده‌سنده

قازانان نومرولر

۵۰۰۰ لیرا قازانان

۱۱٤٤٤٦

۲۵۰۰ لیرا قازانان

۷۲٦۵۲

۲۰۰۰ لیرا قازانان

۸۳۱۸۰

۱۰۰۰ لیرا قازانانلر

۷۵۸٦۷ | ٤۹۲٦۰

۵۰۰ لیرا قازانانلر

۷٤٦٤	۳۹۳۸۳	۵۷۵۹۷	٦۸۳۹۳
۹۰۹۹	٤۱۹۸۲	٦۰۷۳۷	۹۸۵۸۰
۱۱٤٤۳	٤۲٦۷۹	٦۲۷۱۱	۱۰٤٦۱٤
۱۷۳٦۳	٤۵۸۲۲	٦٦۵۷۹	

۳۰۰ لیرا قازانانلر

٤۵۵۵۷	۵۲٦۵٦	۵۲۸۹۸	۷۲۳۳۹	۹۹۷٤۰

۲۵۰ لیرا قازانانلر

۱۲۷٦	۲۷٦۷۵	٤۷۷٦۵	۸۰٤۲۱	۹۱٤۵۱
۱٤۳۹٦	۳۵۵۷۲	۵۸۲۰۹	۸۲۷٤۳	۹۸۵۳۳
۲٤٤۹۲	٤٤۰۰۷	٦۵۹۰۳	۸۸۹٤۱	۱۱٤۰۳۰

Ek. 10. Tayyare, Sayı 4, 7 Haziran 1341(1925); Tayyare Piyangosu Talimatnamesi ve bu talimatnamede yer alan bazı maddeler.

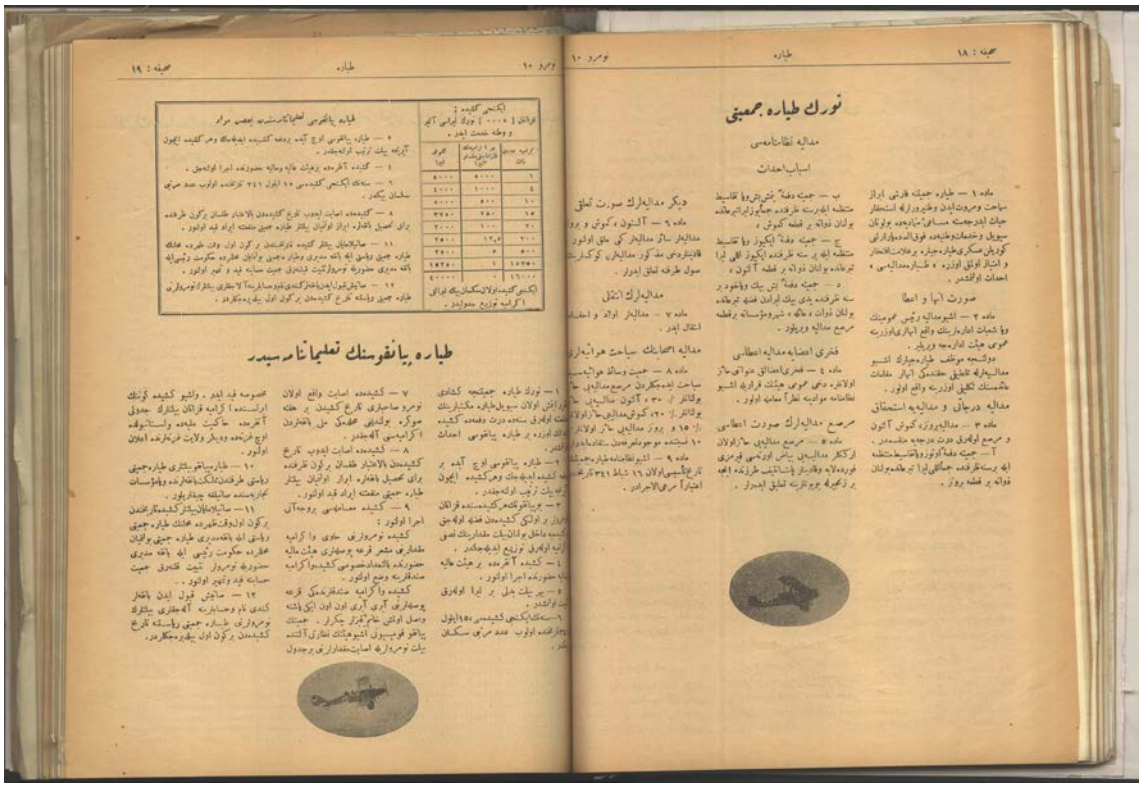

تورك طياره جمعيتى

مدالیه نظامنامه‌سی

اسباب احداث

ماده ۱ — طیاره جمعیتی قارشی ایراز مساعدت ومعاونت ایدن وطنپرورلره استحصار حیات ایدوجمعیته مساعی جانبازه‌سیله یولنان سیویل وخدمات وطنپروره فوق‌العاده قارشلق گوزیله عسکری طیاره جیلره برعلامت‌افتخار و امتیاز اولمق اوزره « طیاره مدالیه‌سی » احداث اولنشدر .

صورت اهدا و اعطا

ماده ۲ — اشبو مدالیه رئیس عمومینك وفا شعبات اداریه‌سنك واقع اعباریله وزیر عمومی هیئت اداره‌سه ویریلر .

دوشنجه موقف طیاره‌جیلرك اشبو مدالیه‌لرله تلطیف حقدمك آثار مقامات عالیه‌سنك تکلیفی اوزرینه واقع اولور .

مدالیه درجاتی و مدالیه‌یه استحقاق

ماده ۳ — مدالیه‌لر اوزره گومش آلتون و مرصع اولمق اوزره دورت درجه منعقددر .

آ — جمعیته دفعه‌لرله متعاقب متنقله ایله برسنه ظرفنده ایکیوز ساعت طیران ایدن طیاره‌جیلره گومش مدالیه ویریلر .

ب — جمعیته دفعه‌لرله متعاقب متنقله ایله برسنه ظرفنده بشیوز ساعت طیران ایدن طیاره‌جیلره آلتون مدالیه ویریلر .

ج — جمعیته دفعه‌لرله متعاقب متنقله ایله برسنه ظرفنده ایکیوز ساعی ایرا ایتمك شرطیله یولان دوانه یه فعله گومش ،

د — جمعیته دفعه‌لرله بش یك ایرادن فضله تیرانده یولان دوانه یه فعله آلتون ،

سه ظرفنده بدی یك ایرادن فضله تیرانده یولان دوانه یه فعله « شیروموسه » یه فعله مرصع مدالیه ویریلر .

فخری اعضاده مدالیه اعطاسی

ماده ٤ — فخری اعضاق حواسی طیارانه دائر عمومی هیئك قراریله اشبو نظامنامه موادینه نظراً معامله اولور .

مرصع مدالیه‌لرك صورت اعطاسی

ماده ٥ — مرصع مدالیه‌لر طیارانك آرکادر مدالیه‌لری یاس اوزرینه قیرمزی فوردهلره وقدیمز باشناتیف طرزنده اهلیه‌لر زنجیره چوغلترله تعلیق ایدیلر .

دیگر مدالیه‌لرك صورت تعلیق

ماده ٦ — آلتون ، گومش و برونز مدالیه‌لر سائر مدالیه‌لرك حائز اولدقلری مقدم‌لرینه کوره مدالیه‌لری کوکسلرینك سول طرفنه تعلیق ایدیلر .

مدالیه‌لرك انتقل

ماده ۷ — مدالیه‌لر اولاد و احفاده انتقل ایدر .

مدالیه احتمالنك سیاحت هوائیه‌لرنه

ماده ۸ — جمعیت وسائط هوائیه‌سیله سیاحت ایده‌جکلرینی مرصع مدالیه‌لری سائر اولانلر ٪ ۳۰ ، آلتون مدالیه‌لری ٪ ۲۰ ، گومش مدالیه‌لری ٪ ۱۵ و برونز مدالیه‌لری سائرلرینه ٪ ۱۰ نسبتنده موجوعفرعدن ستقاده‌لرینه اولور .

ماده ۹ — اشبو نظامنامه طیاره جمعیتنك تاریخ تأسیسی اولان ۱۶ شباط ۳۴۱ تاریخنه اعتباراً مری الاجرادر .

ایکنجی کشیده : قرانلق [۱۰۰۰۰] تورك لیراسی آیر وجهله خدمت ایدر .		
کرات عدیه	هر کرهٔ ایچون قرانلق مقدارلری	کرات عدیه
۱	۵۰۰۰	۵۰۰۰
٤	۱۰۰۰	۴۰۰۰
۱۰	۵۰۰	۵۰۰۰
۱۵	۲۵۰	۳۷۵۰
۲۰	۱۰۰	۲۰۰۰
۲۰۰	۱۲٫۵	۲۵۰۰
۵۰۰	۵	۲۵۰۰
۱۵۲۵۰	۱	۱۵۲۵۰
۱۶۰۰۰	۰	۵۰۰۰
ایکنجی کشیده اولانلر سکسان یك لیرالق اکرامیه توزیع ایدیلور .		

طیاره یانغوسی تعلیماتنامه‌سیدر

۱ — تورك طیاره جمعیتجه کشادی قرارایله اولان سیویل طیاره مکتبلرینك موکر بولندیغی محله‌لرك مل باعتبارله اکرامیه‌سی آلهجدر .

۲ — طیاره یانغوسی اوچ آیده بر کشیده ایدیله‌جك وهر کشیده ایچون بر بیلت ترتیب اولنه‌جقدر .

۳ — بو یانغوسکه مرکشیده‌سنده قرانلق اجرا اولنوب قرانلق کشیده‌دن فضله اولدیغی کشیده داخل اولانلرك مقدارینك تصفیه‌سیله اولانلره توزیع ایدیله‌جکدر .

٤ — کشیده آخرده بر هیئت عالیه حضورنده اجرا اولنور .

٥ — بر بیلت بدل بر لیرا اولارق ویریلمکده‌در .

٦ — سکسانکشیده‌سی ۱۵۰ ایلول تاریخنده اولنوب عدد مرتبی سکسان اولانلره توزیع ایدیلور .

۷ — کشیده‌ده اصابت واقع اولان نومرو صاحبلری تاریخ کشیدن بر هفته موکر بولندیغی محله‌لرك مل باعتبارله اکرامیه‌سی آلهجدر .

۸ — کشیده‌ده اصابت ایدوب تاریخ کشیده‌دن بالاعتبار طقسان بر گون ظرفنده برای تحصیل باغداده ایراد اولنمیان بیلتر طیاره جمعیتی مقصه ایراد قید اولنور .

۹ — کشیده مصالحه‌سی پروجه‌آتی اجرا اولنور :

کشیده نومرولری حاوی وا کرامیه مقدارینی متضمن فرعه یوصولیری هیئت عالیه حضورنده بالتعداد خصوصی کشیده‌لرا کرامیه مندفرزیه وضع اولنور .

کشیده وا کرامیه مندفرزه‌سك فرعه یوصولیری آلدی اولن ایکی یاشنه واصل اولانی تمام قدر چکرلر . جمعیتك یانغو قومیسیونی اشبو هیئتك تعارفی آلتنده بیلت نومرولرینه اصابت مقدارینی برجدول

محصوصه قید ایدر . واشبو کشیده گونلك ایرانسنده اکرامیه قرانلان بیلتلرك جدولی آلهرده حاکمیت ملیه‌سنه واسطه‌سیله اوچ فرنجه‌ده ویدیگر ولایات فرنجه‌لرنده اعلان اولنور .

۱۰ — طیارهیانغوسیلتلری طیاره‌جمعیتی رؤسای طرفندن تماکنلرنه تعارفنده ویاموسسات تجاریه‌سنده صاتیلمه جیهتلریله .

۱۱ — صاتیلامیان بیلتلر کشیده‌لرك عدمی برگون اولدوقتلریندن هیئك طیاره جمعیتی رؤسای اله باغه‌دیری طیاره جمعیتی یولیان محله‌ده حکومت رئیسی اله باغه مدیری حضورنده نومرولر ثبیت قادری جهتیله حسابات قید وتحریر اولنور .

۱۲ — صاتیش قبول ایدن بالتعارف کندی نام وحسابنه آلهجقلری بیلتلرك نومرولری طیاره جمعیتی رؤسا‌سنه تاریخ کشیده‌دن برگون اول یلدیرمکلرندر .

Ek. 11. Tayyare, Sayı 8, 7 Haziran 1341(1925); *Tayyare piyangosu bir Temmuz'da çekiliyor. Taliinizi denemek ve vatana hizmet için piyango biletlerinden alınız.*

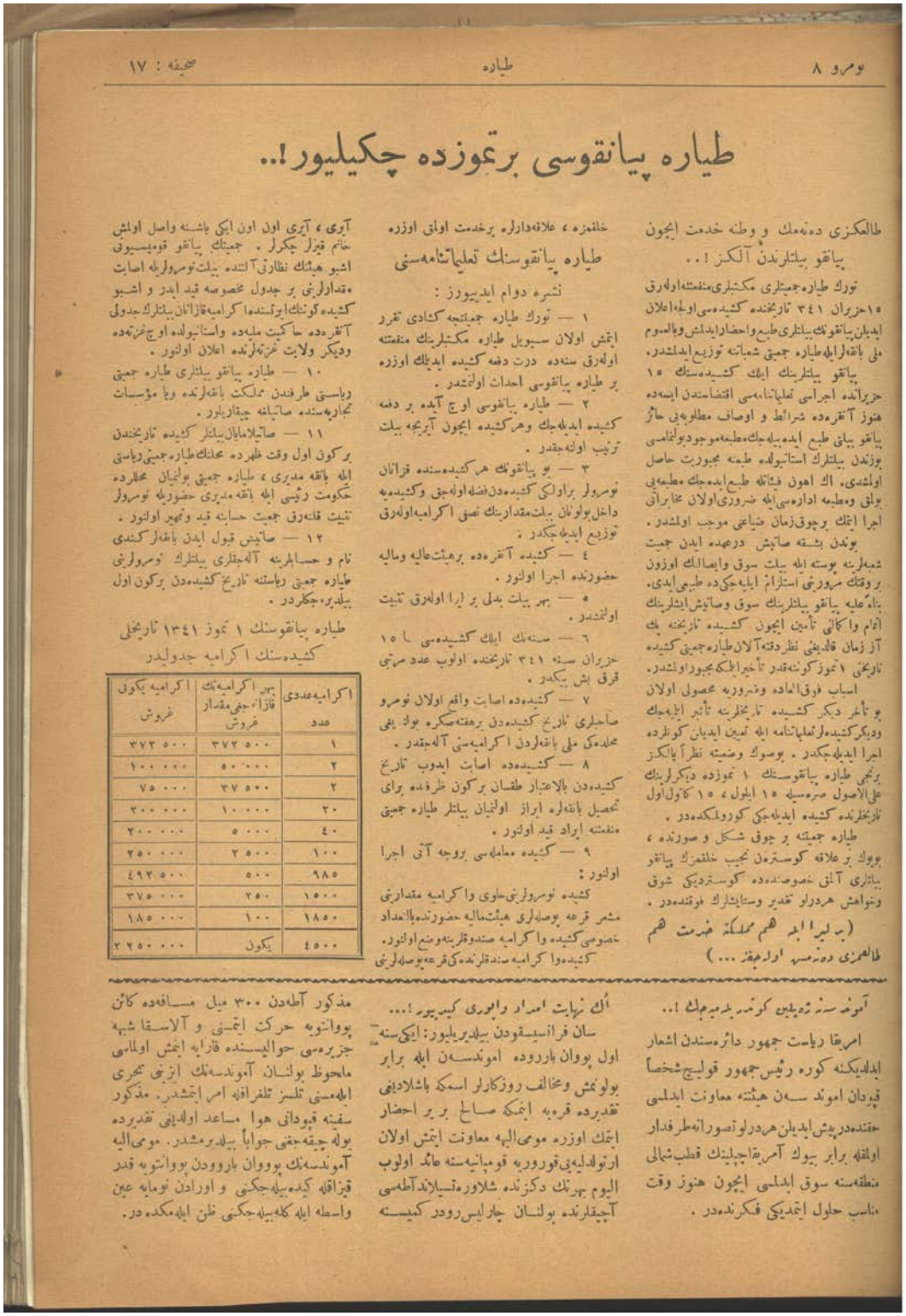

نومرو ٨ — طياره — صحيفه : ١٧

طياره پيانقوسى برتموزده چكيليور!..

طالعكزى دەنەمك و وطنه خدمت ايچون پيانقو بيلتلرندن آلكز!..

تورك طياره جمعيتى مكتبلرى منفعتنه اولەرق ١٥ حزيران ٣٤١ تاريخنده كشيده‌سى اولجه اعلان ايديلن پيانقونك بيلتلرى طبع واحضار ايدلش وبالعموم ملى باڤەلرايله طياره جمعيتى شعباتنه توزيع ايدلمشدر.

پيانقو بيلتلرينك ايلك كشيده‌سنك ١٥ حزيرانده اجراسى تعليماتنامه‌سى اقتضاسندن ايسەده هنوز آنقره‌ده شرائط و اوصاف مطلوبه‌يى حائز پيانقو بياق طبع ايدەبيلەجك مطبعه موجود بولنماسى بوزندن بيلتلرك استانبولده طبعنه مجبوريت حاصل اولمشدى. اك اهون فشانله طبع ايدەبيلەجك مطبعه‌يى بولق ومطبعه اداره‌سى ايله ضروري اولان مخابراتى اجرا ايتمك پرچوق زمان ضياعى موجب اولمشدر.

بوندن بشقه صاتيش درعهده ايدن جمعيت شعبەلرينه پوسته ايله بيلت سوق وايصالك اوزون بر وقتك مرورينى استلزام ايلەجكى‌ده طبيعى ايدى. بناءً عليه پيانقو بيلتلرينك سوق وصاتيش ايدلرينك اتمام واكمالى تأمين ايچون كشيده تاريخنه يك آز زمان قالديغى نظر دقته آلان طياره جمعيتى كشيده تاريخنى ١ تموز كونه‌قدر تأخيرايلمكه مجبور اولمشدر.

اسباب فوق العاده وضروريه محصولى اولان بو تأخر ديكر كشيده تاريخلرينه تأثير ايلەمەجك وديكر كشيده‌لر تعليماتنامه ايله تعين ايديلن كونلرده اجرا ايديلەجكدر. بوصوك وضعيته نظراً پالكز برنجى طياره پيانقوسنك ١ تموزده ديكرلرينك على الاصول صره‌سيله ١٥ ايلول، ١٥ كانون اول تاريخلرنده كشيده ايديلەجكى كورولمكده‌در.

طياره جمعيتنه پر چوق شكل و صورتده، پوپوك بر علاقه كوسترمەن نجيب خلقمزك پيانقو بيلتلرى آلمق خصوصنده‌ده كوسترديكى شوق وخواهش هردرلو تقدير وستايشلرك فوقنده‌در.

(بو ليرا ايله قهرمان مملكتنه خدمت قهرمان طالعزى دونەسى اولەجقدر ...)

خلقمزه، علاقه‌دارلرله برخدمت اولق اوزره

طياره پيانقوسنك تعليماتنامه‌سى

نشره دوام ايديبورز:

١ — تورك طياره جمعيتجه كشادى تقرر ايتمش اولان سيويل طياره مكتبلرينك منفعته اولەرق سنه‌ده درت دفعه كشيده ايديلك اوزره بر طياره پيانقوسى احداث اولنمشدر.

٢ — طياره پيانقوسى اوچ آيده بر دفعه كشيده ايديلەجك وهركشيده ايچون آيرىجه بيلت ترتيب اولنەجقدر.

٣ — بو پيانقونك هر كشيده‌سنده قزانان نومرولر براولكى كشيده‌دن فضله اولەجق وكشيده‌يه داخل بولونان بيلت مقدارينك نصفى اكراميه اولەرق توزيع ايديلەجكدر.

٤ — كشيده آنقره‌ده برهيئت عاليه ومالیه حضورنده اجرا اولنور.

٥ — بهر بيلت بدلى بر ليرا اولەرق تثبيت اولنمشدر.

٦ — سنەنك ايلك كشيده‌سى ١٥ حزيران سنه ٣٤١ تاريخنده اولوب عدد مرتبى قرق بش يكدر.

٧ — كشيده‌ده اصابت واقع اولان نومرو صاحبلرى تاريخ كشيده‌دن برهفته‌ظرفنده بولق يعنى محله‌ك ملى باڤەلرندن اكراميه‌سنى آلەجقدر.

٨ — كشيده‌ده اصابت ايدوب تاريخ كشيده‌دن بالاعتبار طقسان برگون ظرفنده براى تحصيل باڤەلره ابراز اولنميان بيلتلر طياره جمعيتى منفعته ايراد قيد اولنور.

٩ — كشيده معامله‌سى بروجه آتى اجرا اولنور:

كشيده نومرولرينى حاوى واكراميه مقدارينى مشعر قرعه پوصه‌لرى هيئت ماليه حضورنده بالاتعداد خصوصى كشيده واكراميه صندوقلرينه وضع اولنور. كشيده‌وا كراميه صندوقلرنده‌كى قرعه پوصه‌لرينى آيرى، آيرى اون اون ايكى ياشنه واصل اولنش خاتم فيزلر چكرلر. جمعيتك پيانقو قوميسيونى اشبو هيئتك نظارتى آلتنده بيلت نومرولريله اصابت مقدارلرينى بر جدول مخصوصه قيد ايدر و اشبو كشيده كونك ايرتسنده‌ا كرامه‌قازانان بيلتلرك جدولى آنقره‌ده حاكميت ملىه‌ده واستانبولده اوچ خزينه‌ده وديكر ولايت خزينه‌لرنده اعلان اولنور.

١٠ — طياره پيانقو بيلتلرى طياره جمعيتى رياستى طرفندن مملكت باڤەلرنده ويا مؤسسات تجاريه‌سنده صاتيلمه جيقاريلور.

١١ — صاتيلامايان بيلتلر كشيده تاريخندن بركون اول وقت ظهرده محلك طياره جمعيتى رياستى ايله باڤه مديرى، طياره جمعيتى بولنميان محلرده حكومت رئيسى ايله باڤه مديرى حضوريله نومرولر تثبيت قلنەرق جمعيت حسابنه قيد ونمير اولنور.

١٢ — صاتيش قبول ايدن باڤەلر كندى نام و حسابلرينه آلەجقلرى بيلتلرك نومرولرينى طياره جمعيتى رياستنه تاريخ كشيده‌دن بركون اول بيلدرمەجكدر.

طياره پيانقوسنك ١ تموز ١٣٤١ تاريخلى كشيده‌سنك اكرامه جدوليدر

اكرامه عددى	بهر اكرامه‌نك قازانه جغى مقدار	اكرامه يكونى
عدد	غروش	غروش
١	٣٧٢ ٥٠٠	٣٧٢ ٥٠٠
٢	٥٠ ٠٠٠	١٠٠ ٠٠٠
٢	٣٧ ٥٠٠	٧٥ ٠٠٠
٢٠	١٠ ٠٠٠	٢٠٠ ٠٠٠
٤٠	٥ ٠٠٠	٢٠٠ ٠٠٠
١٠٠	٢ ٥٠٠	٢٥٠ ٠٠٠
٩٨٥	٥٠٠	٤٩٢ ٥٠٠
١٥٠٠	٢٥٠	٣٧٥ ٠٠٠
١٨٥٠	١٠٠	١٨٥ ٠٠٠
٤٥٠٠	يكون	٢٢٥٠ ٠٠٠

آمونەسنه ڤەيلين كونمز بدميرجيلك!..

امريقا رياست جمهور داڤەسندن اشعار ايدلديكنه كوره رئيس جمهور قوليج شخصاً قيودان اموندسەن هيئته معاونت ايدلمسى حققنده‌در پيش ايدين هردرلو تصوراته مظفر اولمقله برابر بيوك آمريقا جيلرينك قطب شمالى منطقه‌سنه سوق ايدلمسى ايچون هنوز وقت مناسب حلول ايتمديكى فكر نده‌در.

اُك نهايت امداد واپورى كيپ‌يور!...

سان فرانسيسقودن بيلديريليور: ايكى سنه اول پووان بارروده اموندسەن ايله برابر بولونمش ومخالف روزكارلر اسمكه باشلادينى تقديرده قرەيه ايتمك صالح بر يرده احضار ايتمك اوزره مومى اليه معاونت ايتمش اولان ارتوادليه‌يى قورورەيه قوميانيه‌سنه عائد اولوب اليوم بهرينك دكزنده شلاورەتسيلاند آطه‌سى آچيقلرنده بولنان چارليس رودر كيمسه مذكور آطه‌دن ٣٠٠ ميل مسافه‌ده كائن پوواتوبه حركت ايتمش و آلاسقا شبه جزيره‌سى حواليسنده قارايه ايتمش اولمامى ملحوظ بولنان آموندسەنك ازينى بحرى ايله‌مسى تلسز تلغرافله امر ايتمشدر. مذكور سفينه قيودانى هوا مساعد اولديغى تقديرده يوله چيقه‌جغنى جواباً بيلدرمشدر. مومى اليه آموندسەنك پووان بارروودن پوواتوبه قدر قيزاقله كيده‌بيله‌جكنى و اورادن نومايه عين واسطه ايله كله‌بيله‌جكنى ظن ايله‌مكده‌در.

Ek. 12. Tayyare, Sayı 7, 21 Mayıs 1341(1925); *Tayyare Cemiyeti Piyangosu, sivil tayyare mektepleri menfaatine tertip edilen bu piyangonun ilk keşidesinde 2.250.000 kuruş kıymetinde 4.500 ikramiye tevzii olunacaktır.*

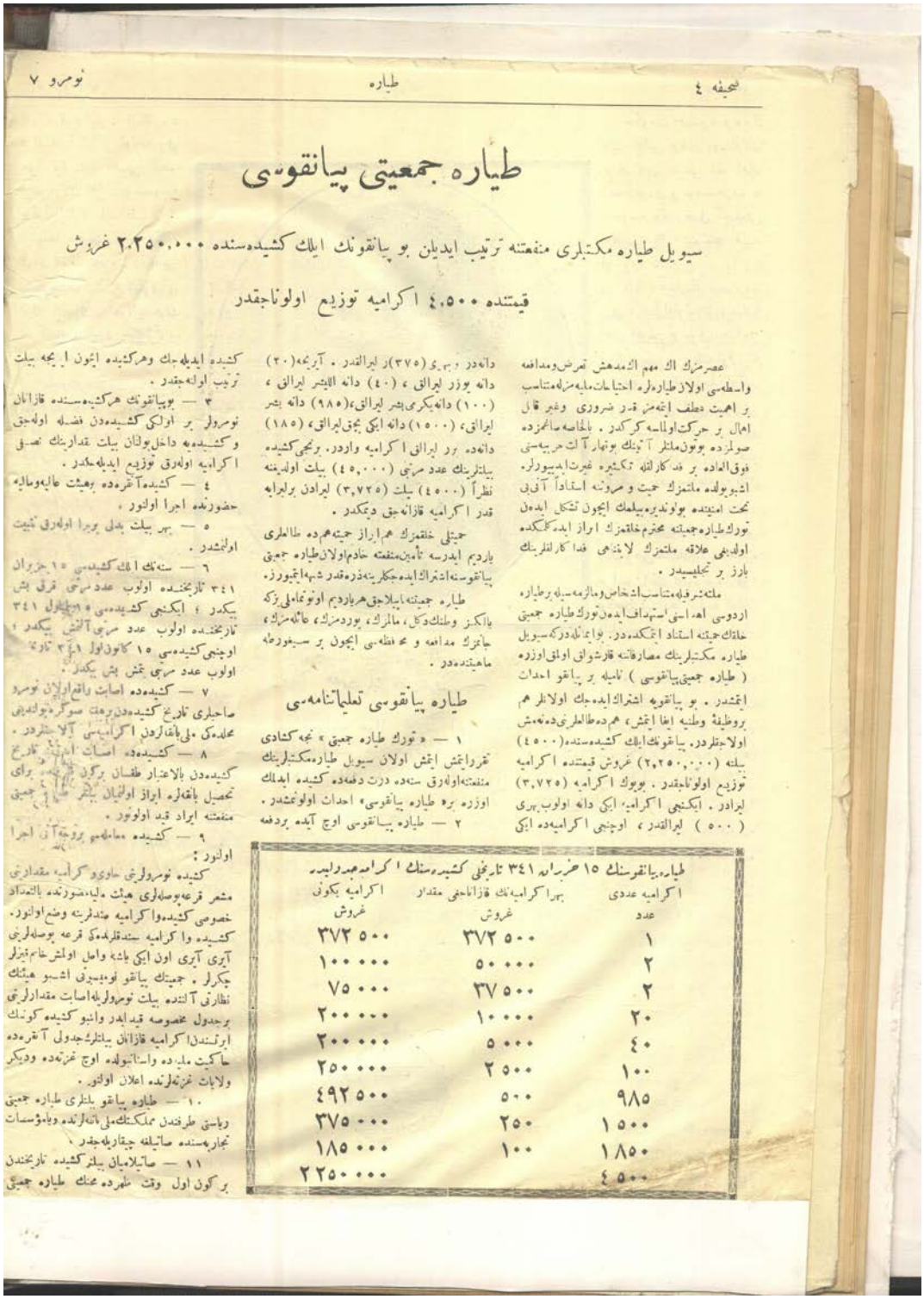

صحيفه ٤ طياره نومرو ٧

طياره جمعيتى پيانقوسى

سيويل طياره مكتبلرى منفعتنه ترتيب ايديلن بو پيانقونك ايلك كشيده‌سنده ٢.٢٥٠.٠٠٠ غروش قيمتنده ٤.٥٠٠ اكراميه توزيع اولوناجقدر

عصرمزك اك مهم احتياجندن بحث ومدافعه واسطه‌سى اولان طياره‌لره احتياجات مليه‌مزله متناسب بر اهميت وعطف ايتمه‌مز قدر ضرورى وغير قابل اهمال بر حركت اولماسه كركدر . بالخاصه صاغمزده صولمزده بولونان ملتلر آتيمك يولنده آلت حربيه‌سى فوق العاده بر فداكارلقله تكثيره غيرت ايديورلر. اشبو بولده ملتمزك حيات و مروته استناداً آتى‌نى تحت امنيته بولوندير مه‌يلمك ايچون تشكل ايده‌ن تورك طياره جمعيتنه محترم خلقمزك اراز ايده‌كلكده اولديغى علاقه ملتمزك لابنداهى فداكارلقلرينك بارز بر تجليسيدر .

ملت شرفيله متناسب اشخاص ومالزمه سيله برطياره اردوسى اهداسى استهداف ايده‌ن تورك طياره جمعيتى حاليه‌ك حيثيت استاد ايتمكده‌در. بو ايعانله درك سويل طياره مكتبلرينك مصارفاته قارشو اولق اوزره (طياره جمعيتى پيانقوسى) ناميله بر پيانقو احداث ايتمشدر . بو پيانقويه اشتراك ايده‌جك اولانلر هم بر وظيفهٔ وطنيه ايفا ايتمش، هم ده طالعلرينى ده‌نه‌مش اولاجقلردر. پيانقونك ايلك كشيده‌سنده(٤٥٠٠) بيلته (٢,٢٥٠,٠٠٠) غروش قيمتنده اكراميه توزيع اولوناجقدر . بويوك اكراميه (٣,٧٢٥) ليرادر . ايكينجى اكراميه ايكى دانه اولوب بيرى (٥٠٠) ليرالقدر ، اوچنجى اكراميه‌ده ايكى دانه‌در (٣٧٥) ليرالقدر . آيرجه(٢٠) دانه يوز ليرالق ، (٤٠) دانه الليشر ليرالق ، (١٠٠) دانه بكرمى بشر ليرالق،(٩٨٥) دانه بشر ليرالق، (١٥٠٠) دانه ايكى يمى ليرالق، (١٨٥) دانه‌ده بر ليرالق اكراميه واردر. برنجى كشيده بيلتلرينك عدد مرتبى (٤٥,٠٠٠) بيلت اولديغنه نظراً (٤٥٠٠) بيلت (٣,٧٢٥) ليرادن برليره قدر اكراميه قازانه‌جق ديمكدر .

جيتلى خلقمزك همراز جيبه‌هم‌ده طالعلرى ياردم ايدرسه تأمين منفعتله خادم اولان طياره جمعيتى پيانقوسنه اشتراك ايده‌جكلرينه ذره‌قدر شبه‌ايتميورز .

طياره جمعيتنه نايلاجق هر ياردم اونو نامولى بركه بالكز وطنك وكل ، مالمزك ، يوردمزك ، عائله‌مزك ، جانمزك مدافعه و محافظه‌سى ايچون بر سيفورطه ماهيتنده‌در .

طياره پيانقوسى تعليماتنامه‌سى

١ — « تورك طياره جمعيتى » نجه كشادى تقرر ايتمش اولان سيويل طياره مكتبلرينك منفعتنه اولمق اوزره درت دفعه‌ده كشيده ايدلمك اوزره بره طياره پيانقوسى» احداث اولونمشدر .

٢ — طياره پيانقوسى اوچ آيده بردفعه كشيده ايديله‌جك وهر كشيده ايچون ايكى بيلت ترتيب اولونه‌جقدر .

٣ — بو پيانقونك هر كشيده‌سنده قازانان نومرولر بر اولكى كشيده‌دن فضله اولمق و كشيده‌يه داخل بولنان بيلت مقدارينك نصفى اكراميه اولمق توزيع ايديله‌جكدر .

٤ — كشيده آخره‌ده بهيئت عاليه‌ومالیه حضورنده اجرا اولنور .

٥ — بر بيلت بدلى برايرا اولمق تثبيت اولنمشدر .

٦ — سنه‌نك ايلك كشيده‌سى ١٥ حزيران ٣٤١ تاريخنده اولوب عدد مرتبى قرق بش يكدر ؛ ايكينجى كشيده‌سى ١٥ تشرين اول ٣٤١ تاريخنده اولوب عدد مرتبى آلتش يكدر ؛ اوچنجى كشيده‌سى ١٥ كانون اول ٣٤١ تاريخنده اولوب عدد مرتبى يتمش بش يكدر .

٧ — كشيده‌ده اصابت ايتمش اولان نومرو صاحبلرى تاريخ كشيده‌دن برهفته صوكره بولنه‌جق محله‌ده كى ملى بانقه‌لردن اكراميه‌لرى آلابيلمكلرى در .

٨ — كشيده‌ده اصابت ايتمش اولان نومرولر تاريخ كشيده‌دن بالاعتبار طقسان بركون ظرفنده براى تحصيل بانقه‌لره ايراز اولنمليدر . بو مدت ظرفنده ايراز اولنمليان بيلتلر طياره جمعيتى منفعته ايراد قيد اولونور .

٩ — كشيده معامله‌سى بروجه‌آتى اجرا اولنور :

كشيده نومرولرينى حاوى كراميه مقدارينى متضمن قرعه پوصله‌لرى هيئت ماليه‌مصورنده بالتعداد خصوصى كشيده‌وا كراميه متدفترينه وضع اولنور. كشيده واكراميه سندفترلرنده‌كى قرعه پوصله‌لرينى آيرى آيرى اون ايكى پارچه واصل اولمش خام قيزلر چكرلر . جمعيتك پيانقو نومبيرينى اشبو هيئتك نظارتى آلتنده بيلت نومرولريله اصابت مقدارلرينى برجدول مخصوصه قيد ايدر وانبو كشيده كونك ارتسندن اكراميه قازانان بيلتلرى جدولى آنفره‌ده حاكميت ماليه‌ده واسانبولده اوچ غزته‌ده ودىكر ولايات غزته‌لرنده اعلان اولنور .

١٠ — طياره پيانقو بلطلرى طياره جمعيتى رياستى طرفندن مملكتك ملى بانه‌لرنده وباه‌مؤسسات تجاريه‌سنده صاتيلمه چيقاريله‌جقدر .

١١ — صاتيلامايان بيلتلر كشيده تاريخندن بر كون اول وقت ظهرده محك طياره جمعيتى

طياره پيانقوسنك ١٥ حزيران ٣٤١ تاريخلى كشيده‌سنك اكراميه جدوليدر

اكراميه عددى	بهرا كراميه‌نك قازانجى مقدارى	اكراميه يكونى
عدد	غروش	غروش
١	٣٧٢ ٥٠٠	٣٧٢ ٥٠٠
٢	٥٠ ٠٠٠	١٠٠ ٠٠٠
٢	٣٧ ٥٠٠	٧٥ ٠٠٠
٢٠	١٠ ٠٠٠	٢٠٠ ٠٠٠
٤٠	٥ ٠٠٠	٢٠٠ ٠٠٠
١٠٠	٢ ٥٠٠	٢٥٠ ٠٠٠
٩٨٥	٥٠٠	٤٩٢ ٥٠٠
١٥٠٠	٢٥٠	٣٧٥ ٠٠٠
١٨٥٠	١٠٠	١٨٥ ٠٠٠
٤٥٠٠		٢٢٥٠ ٠٠٠

Ek. 13. Tayyare, Sayı 8, 1 Teşrinievvel 1341(Ekim 1925); Tayyare mektebi piyangosunun keşide merasiminde Cevad Abbas beyin Tayyare Cemiyeti hakkındaki konuşması.

صحیفه : ۱۲ طیاره نومرو ۷—۳

طیاره مکتبی پیانقوسنك کشیده مراسمی

تورك طیاره جمعیتك الك یوكسك هدفلرندن برینی تشكیل ایدن طیاره‌جیلك مكتبلرینك تأمین تأسیس وفعالیتی ایچون وجوده كتیرین پیانقولردن ایكنجی كشیده مراسمی ایلول ۲۰ تاریخنده كشیده ایدلمشدر . كشیده مراسمنه اشتراك یوكسك ذوات عالیه حضورنده ایراد ایدلكاری جواد عباس بك افندینك ، جمعیتك حركت ومساعیسنی بك بارلاق بر طرزده ایضاح ایدن نطقلری ملتك طیاره جمعیتندن انتظار ایدلكاری دعوالر ایچوندر كه یوكسك وتأثیرلی ایدقصه برروده افاده ایلكده‌در . جمعیتك دستور اتخاذ ایتدیكی یو وجهر نطقی اهمیته بناءً عیناً درج ایلیورز :

افندیلر :

۱۶ شباط تاریخنده ملی برطیاره‌جیلك ، بر طیاره وارلغی وجوده كتیرمك مملكتك مدافعهٔ ملیه‌سنی تقویه مقصدیله تشكل ایدن جمعیتمز ملتك شایان شكران بر شكلده وضعیتی ادراك ایلیه‌سایه‌سنده یوكسك موفقیتلره نائل اولمش واحیاسنه چالیشدیغی مسلكك وسعت وسرعتی قدر وسیع وسریع بر انكشافه مظهر اولمشدر .

آلتی آی كبی قیصه بر زمانده مشهود اولان بو ترقی تورك ملتنك یوكسك وطنپرورلكك یكی ویك پارلاق بر تجلیسیدر ؛ بو یكی تجلیلره وجود ویرن یوكسك ملتمزه بوتون قلبمله عرض شكران ایلرم .

ملتك حقیقی احتیاج وآرزولرندن قوت آلان طیاره جمعیتی ملی تورك طیاره‌جیلكنك اوزون سنه‌لردنبری مهمل قالمش حیاتی احیاجلرینی ، فن ومكتب نقصانلرینی تأمین واكمال شتاب ایلمش وبوخصوصده چالیشمغه باشلامشدر . جمعیتك حین تشكل وتأسسنده مشاهده ایدیلن و اساساً موجودیتی جمعیتك تشكیلنه سائق اولان بو نقصانلرك ازالهسنه مدار اولمق اوزره بوكون مملكتك هرطرفندن یوكسك بر رغبت و حرمتله سوه سوه طلب ایدیلن پیانقولر ترتیب ایدلمشدر .

یوقاری بو نقصانلرك اك مهمنی تشكیل ایدن تورك وطننه فن وصنعت آدمی یتشدیرمكدیر . طیاره‌جی وما كینست مكتبلریمزك مقدس تورکیه جمهوریتنه ایفا ایده‌جكی صناعی ، اقتصادی ، عسكری خدمتلر صایه‌سنده‌جه قدر چوقدر . ملتك حمیت و وطنپرورلك قدرتنه استناد ایدن تورك طیاره جمعیتی بو ایكی عالی مكتبی آچمغه موفق اولدیغی كون

طیاره جمعیتی استانبول شعبه‌سی رئیس محترمی
حاكم ضیا بك افندی

ملی طیاره‌جیلكك تملی آندیغنه قانع اولدیغی ایلك یوكسك افتخاری حس ایده‌جكدر . ایكنجی یوكسك افتخاره حق قازاندیغی ایسه وطنمز داخلنده ملی مدافعه‌مزك واقتصادی پروازمزك قوتلی قانادلرینی وجوده كتیره‌جك متكمل بر فابریقه‌نی تأسیس ایتمكله تحقق ایده‌جكدر .

چونكه بدیهی بر حقیقتدركه باشلانیلان یو معظم ملی ایشده طیاره‌جیلكك اساسی اولان ایكی نقطه‌دن یعنی یاشدت طیاره ویاپدیغمز طیاره‌لری یالذات استعمال ا شقلرندن بری اهالی ایدیلیره نام بر مو ایریشمامزه قطعیاً امكان وقدر . بو ایدیلهمز !

بو تصورلری حقیقت ایتمق ایچون قدرتمزك كفایتندن شبهه ایتمك هر سا عزیمزك وجوده كتیردیكی خارقه‌لرك خاطر قایشی ارتكاب ایدمش كفرائلر نسیان اول غیرتك فن واختصاصیله تقویه ایدیلم كندی متفننی آدملرمزك همت مشتركی یومعظم ایشك جهت فنیه وصناعیه‌سی ایدیلهجك ؛ جهت مالیه‌سنه كنجه بونی ایچون بربیله مسابقه ایدن افراد ملت قارشیسه وارینی فدایه حاضر و عینی زمانده اوكا ایتدیكمز یوكسك شیرك پاپیلاسنه منتظر

افندیلر ! طیاره فابریقه‌سی طیاره مكتبی تحقق ایتدیرمك لازم كلن یكی عمده‌در بو عمده‌لرمز قریباً تحقق ایده‌جك واوزو بوكون غیرتك كوزلرینی قامشدیران تح ساحه‌سنده‌كی موفقیتلرمزك یكی برلاحقه بحق افتخار ایده‌جكز . میجر رئیسی جمع منجی غازی پاشا حضرتلرینك قدر حمایه‌سندن فیض آلان بو تشكلاتك عزیز آدیملرله غایه‌سنی بهمه حال استحصال ایده عرض ایدركن عزیز و نجیب تورك مل یوكسك بر خواهشله علاقه كوسترديكی مك پیانقولرینك ایكنجی كشیده‌سی مراس اشتراك یوكسك ذوات كرامه طیاره جم تشكیلاتی نامنه تشكرلر ایدرم .

Ek. 14. Tayyare, Sayı 13,1 Kânunusani (Ocak) 1927; Tayyare piyangosu rehberi. Piyango çekilişi hakkında bilgiler.

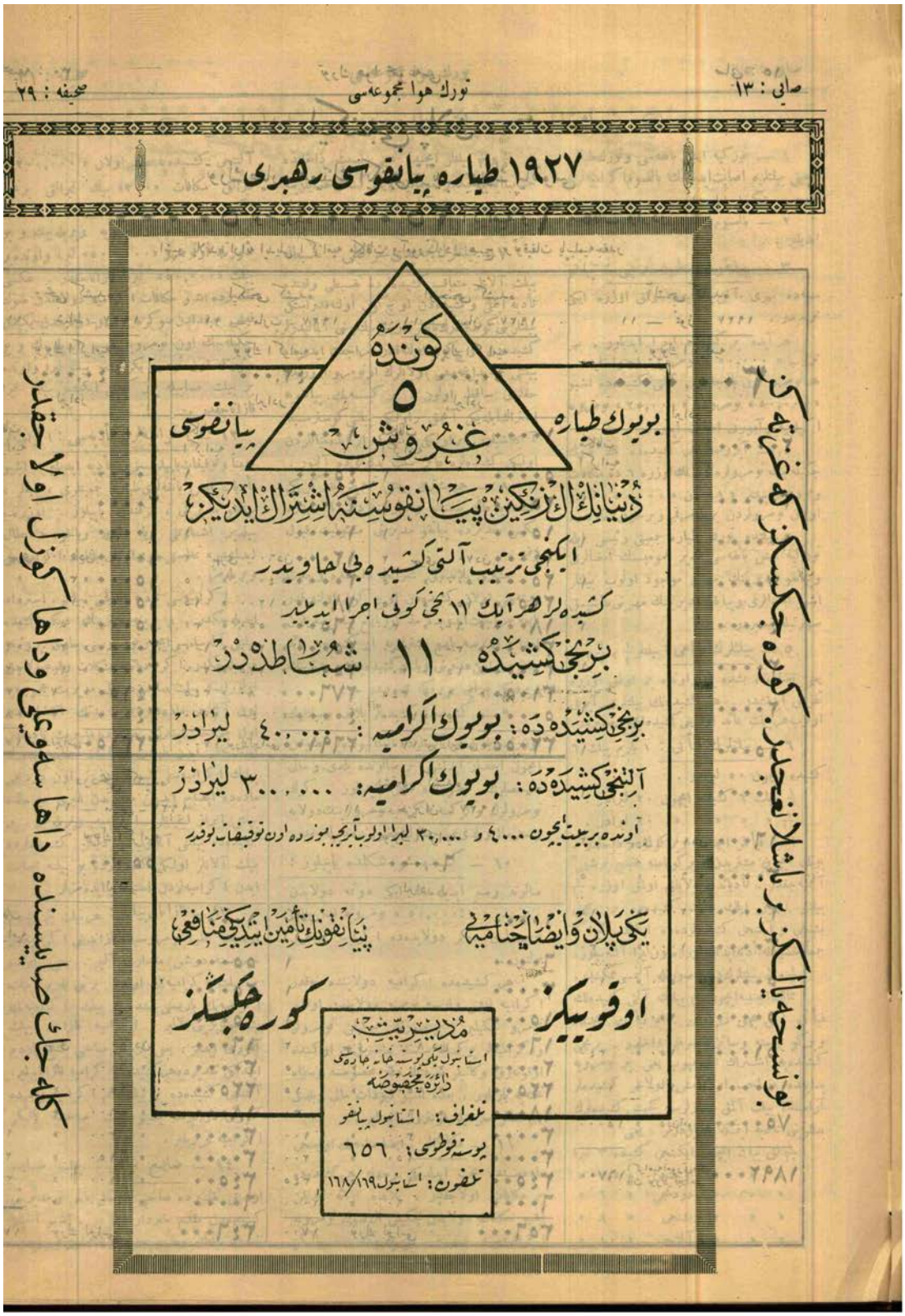

صايى : ١٣ — تورك هوا مجموعه‌سى — صحيفه : ٢٩

١٩٢٧ طياره پيانقوسى رهبرى

كونده ٥ غروش

بويوك طياره پيانقوسى

زينهار اك زنكين پيانقو سنه اشتراك ايديكز

ايكنجى ترتيب آلتى كشيده‌ده چكيلير

كشيده‌لر هر آيك ١١ نجى كونى اجرا ايديلير

برنجى كشيده ١١ شباطدر

برنجى كشيده‌ده : بويوك اكراميه : ٤٠٠٠٠٠ ليرادر

آلتنجى كشيده‌ده : بويوك اكراميه : ٣٠٠٠٠٠ ليرادر

آونده بريت بيجون ٤٠٠٠٠ و ٣٠٠٠٠٠ ليرا اولوب آريجه بونردن اون نوفبصات بولنور

يكى پلان وايضا اخنامه‌لى پيانقونك تأمين ايتديكى منافعى

اوقويكز كوره جكسكز

مديريت

استانبول بكلى پوسته خانه جاده‌سى

دائره مخصوصه

تلغراف : استانبول پيانقو

پوسته قوطوسى : ٦٥٦

تلفون : استانبول ١٦٨/١٦٩

بو نسخه يا كزى بر باشلا نغجلر . كوره جكسكز كه غنه كنر

كله جك صايلسنده داها سه‌ويلى وداها كوزل اولاجقدر

Ek. 15. Türk Hava Mecmuası, Sayı 19, 1 Mart 1928; *Tayyare piyangosunun birinci keşidesi,11 Şubat'ta büyük ve heyecanlı bir kalabalık huzurunda icra edildi* denilerek piyango çekilişinin aşamalarını ve halkın gösterdiği ilgiyi ele alan bir yazı kaleme alınmıştır.

صحیفه : ١٦ — تورك هوا مجموعه‌سی — سایی : ١٩

طیاره پیانقوسنك برنجی کشیده‌سی

طیاره پیانقوسی مدیری
ا. فکری بك

١١ شباطده بویوك رهیجانی بر قالدیرالی

محضرنده اجرا ایدیلدی

تورك طیاره پیانقوسی ، آوروپاده‌کی مماثللریله مقایسه ایدیلیرسه اك آز مأمورله چالیشان و اك منتظم ایشله‌ین بین‌الملل قیمتی حائز بر مؤسسه اولدیغی کورولور . بوتون مملکت مطبوعاتی بو جوق قیمتلی تشکیلاتی آلقیشلامقده متفقدرلر . خلقمزك کیندیکه آرتان رغبته مظهر اولان ایکنجی ترتیب طیاره‌پیانقوسنك برنجی کشیده‌سی ١١ شباطده استانبولده دارالفنون قونفرانس صالونده اجرا ایدلمشدر. پیانقونك کشیده ایدیله‌جکی صالونده‌دها ایرکندن عمومه کشاده ایدلمشدی صالون داخلاً وخارجاً پرافراله سوسلنمشدی. بر زمان کلمشدی که صالون تمامیله دولمش خلقی استیعاب ایده‌میه‌جك برحال آلمشدی. بویوك کرسینك صاغنده نومرولری حاوی مدور بردولاب موضوعدی. صول طرفده‌کی دولابده اکرامیه مقدارلری یازیلی کاغدلر بولونیوردی . ساعت اون دردہ کلمشدی . رهیئت طرفندن هرایکی دولابك مهرلری تدقیق ایدیلدکدن فك اولندی . بو صره‌ده بحریه موسیقه‌سی استقلال مارشنی چالیوردی. خلق آیاغه قالقمش موسیقه‌یی دیکلیوردی.

ساعت اون دورت ؛ آرتق کشیده باشلایوردی . دولابلرك باشنده دوران ایکی کوچوك خانم ایلك نومرولری چکدیلر . بو کوچوك خانملر ، الیسه‌لرینك اوسته سیاه‌ساتندن کوملکار کیشلردی . کوچوك خانملردن بریسی چکدیکی فیشی یانده‌دوران رذائه اوزاتدی . تیز ، کور ، قالین برسس ایشیدلدی : ١٩٨٩٣ یونی متعاقب دیکر کوچوك خانمك چکدیکی فیش دیکر بردن طرفندن دها کور ، تیز برسله اوقوندی. بش بیك لیرا .

نومرو و اکرامیه مقداری صالونك اورته‌سنده موجود بر سیاه تخته اوزرینه یازلمشدی . کشیده‌یه دوام ایدیلیوردی . تهاجم آرتیوردی. پنجره‌دن ایچروپه کیره‌نلر باپیلانلر بیله واردی. بوسرده عین برنجی بسك اهتزازی صالونك دیوارلرینه عکس ایتدی. ٢٦١٧٠

درحال جواب ویرلدی : ٤٠ بیك لیرا اهالی اولدیغی یرده بر قیملدانمدی . هرکسك سیاه‌نده بر سوینج حس ایدیلیوردی.

آکلاشیلدی، بوقرق بیك لیرالق بیلتك اونده بر حاملی قره کوز غزته‌سی اداره - خانه‌سی ایمش کشیده دوام ایدیبوردی . بوکسك برسس دویولدی: ساعت اون‌یدی اولدی . بوکون کشیده‌یه ختام ویریبورز. بارین دوام ایدیله‌جکدر .

مهرلری فك ایده‌ن هیئت طرفندن قوطولرتکرار تمیرایدلدی. برنجی کشیده‌نك ایلك کوفی ختام بولنش هرکس برنشه یانده‌کی ایله دردلشه‌رك صالوندن چیقیوردی. ایرتسی کوندہ عین صورتده کشیده‌یه دوام ایدلدی.

پیانقو بوسفریك فضله رغبت کورمشدر. برجوق یرلرده ازجمله آطه‌ده بیلتلر تمامیله یتمشدر. آنقره‌ده‌ده اوله کتیریلن بیلتلر یتمش یکدن بیلت جلب اولونمشدر .

طیاره پیانقوسی کیمدی سورمشدی ؟

٤٠ بیك لیرالق بویوك اکرامیه‌نك اصابت ایتدیکی ٢٦٧١٠ نومرولی بیلتك برپارچه‌سی ، قره کوز ، رفیقمزده برپارچه‌سی صوچی محمد آغاده ، بر پارچه‌سی مغنیساده سیروزلی وجب ادهم افندی‌ده، برپارچه‌سی قاضی کویننده بهاریه‌ده امینه میرا خانمده بر پارچه‌سی ازمیرده قوندوراجی چیراغی محمددده ودیکر بر پارچه‌سی بایع مهران افندی‌ده ایدی . صوك پارچه‌سی صاتیلامیه‌رق پیانقو مدیریتنده قالمشدر . ٢٠ بیك لیرا اصابت ایدن ١٩٩٢٩ نومرولی بیلتك بشده بر حصه‌سی قونیده قوندیره‌جی محمد افندی‌یه اصابت ایتمش ومومی ایله‌ده درت بیك لیرا آلمشدر . بو اکرامیه‌نك بر پارچه‌سی‌ده استانبولده دلال بدروس افندی‌یه اصابت ایله‌مشدر .

١٩٨٩٣ نومرولی بیلته، بش بیك لیرا چیقمشدی. بویلتك برپارچه‌سی طوپخانه‌ده توتونجی رضا افندی‌ده‌در .

٤٨١٩٤ نومرولو بیلتی حامل اولان ایوب مرکزی پولیس مأمورلرندن عادل افندی‌یه‌ده بیك لیرا اصابت ایتمشدر. استانبول ولایتی ژاندارمه آلای ضابطانه ٣ بیك لیرا شهر اماتی مفتشلرندن عثمان بکه بیك لیرا، ثریا پاشایه بیك لیرا، بحریه‌ده نظمی جاووشله بکتوزلی ذکی وحسن افندیلرده یکرمی بیك لیرا چیقمشدر . بو ذواتی تبریك و بوتون قارئلرمزه حسن طالع تمنی ایده‌رز.

Ek. 16. Tayyare, Sayı 18,15 Mart 1926; *50.000 numaranın hepsi kazanıyor. Serveti reddetmeyiniz ve aynı zamanda vatana hizmet ediniz,* denilmektedir.

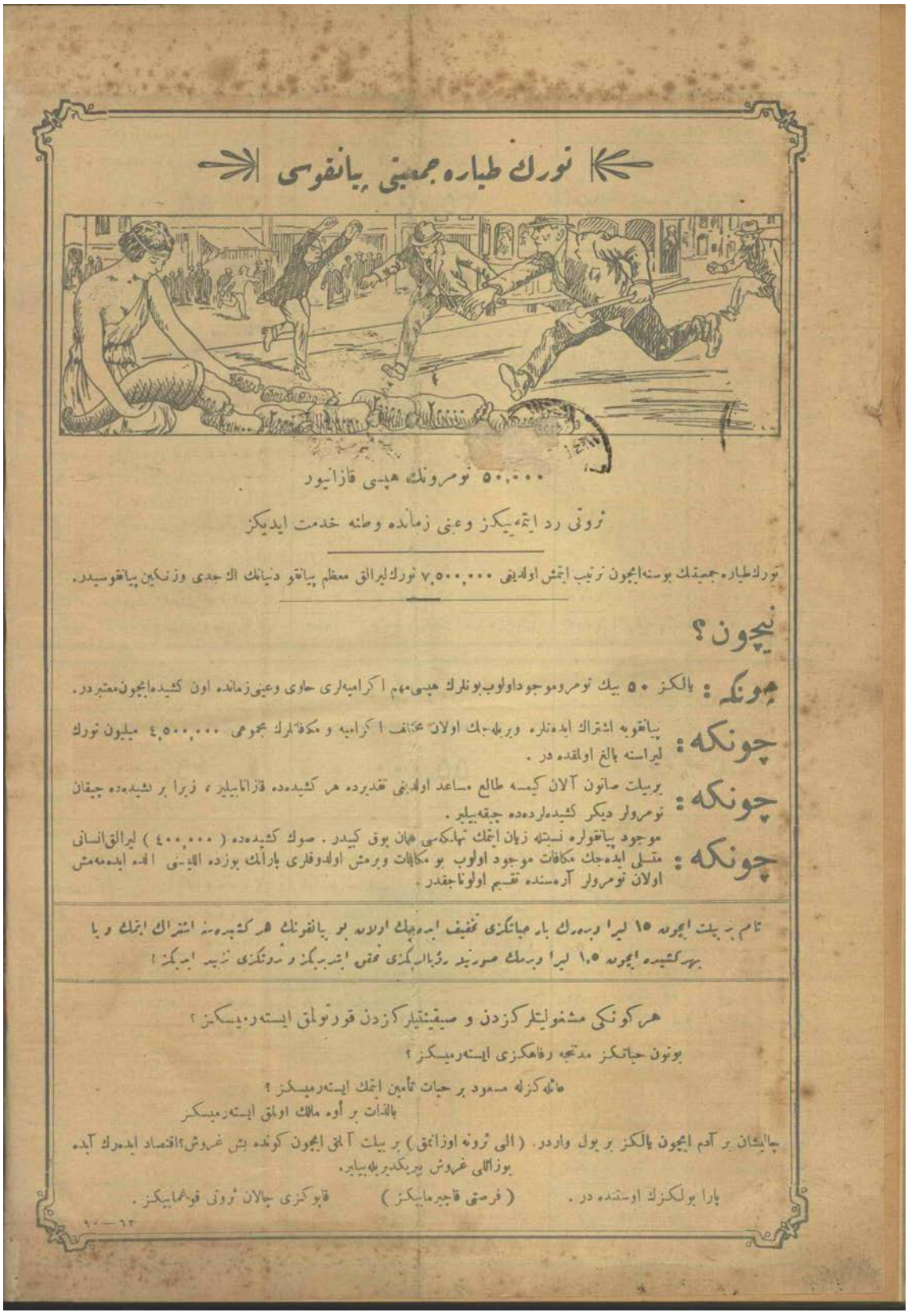

تورك طياره جمعيتى پيانقوسى

٥٠,٠٠٠ نومرونك هپسى قازانيور

ثروتى رد ايتمهيكز وعينى زمانده وطنه خدمت ايديكز

تورك طياره جمعيتك بوسنه ايچون ترتيب ايتمش اولديغى ٧,٥٠٠,٠٠٠ تورك ليرالق معظم پيانقو دنيانك اك جدى وزنكين پيانقوسيدر.

نيچون؟

چونكه : يالكز ٥٠ بيك نومرو موجوداولوب بونلرك هپسى مهم اكراميه لرى حاوى وعينى زمانده اون كشيده ايچون معتبردر.

چونكه : پيانقويه اشتراك ايدنلره ويرلهجك اولان مختلف اكراميه و مكافاتلرك مجموعى ٤,٥٠٠,٠٠٠ ميليون تورك ليراسنه بالغ اولمقده در .

چونكه : پرپيلت صاتون آلان كيمسه طالع مساعد اولديغى تقديرده هر كشيده ده قازانابيلير ، زيرا بر نشيده ده چيقان نومرولر ديكر كشيده لرده ده چيقه بيلير .

چونكه : موجود پيانقولره نسبتله زيان ايتمك تهلكهسى هيچ يوق كيدر . صوك كشيده ده (٤٠٠,٠٠٠) ليرالق انسانى متسلى ايدهجك مكافات موجود اولوب بو مكافات ويرمش اولدوقلرى پارانك يوزده الديغى الده ايدهمهمش اولان نومرولر آرهسنده تقسيم اولونماجقدر .

تام پرپيلت ايچون ١٥ ليرا ويرمك بك هيانكزى تخفيف ايدهجك اولورسه بو پيانقونك هر كشيدهسنه اشتراك ايتمك ويا بهر كشيده ايچون ١,٥ ليرا ويرمك صورتيله رؤيالريكزى تحقق ايتديريكز و ثروتكزى تزيد ايديكز !

هر كونكى مشغوليتلر كزدن و صيقينتيلر كزدن قورتولمق ايسته رميسكز ؟

بوتون حياتكز مدتجه رفاهكزى ايسته رميسكز ؟

عائله كزله مسعود بر حيات تأمين ايتمك ايسته رميسكز ؟

بالذات بر اوه مالك اولمق ايسته رميسكز

جاليشان بر آدم ايچون يالكز بر يول واردر . (الى ثرونه اوزانمق) بر پيلت آلمق ايچون كوندهيش غروش ؟ اقتصاد ايدهرك آيده بوزالتى غروش پريكديريله بيلير .

پارا پولكزك اوستنده در . (فرصتى قاچيرمايكز) قاپوكزى چالان ثروتى قوجمايكز .

Ek. 17. Tayyare, Sayı 19, 1 Nisan 1926; Sol kısımda tayyare piyangosunun altı aylık çekiliş planı bulunmaktadır. Sağ tarafta ise "piyanko sizi hiç ümid etmediğiniz bir günde zengin edecektir. Her gün tasarruf edeceğiniz beş kuruşla bir tayyare piyango biletine ve taliinizin vaad ettiği servete nail olabilirsiniz" deniyor

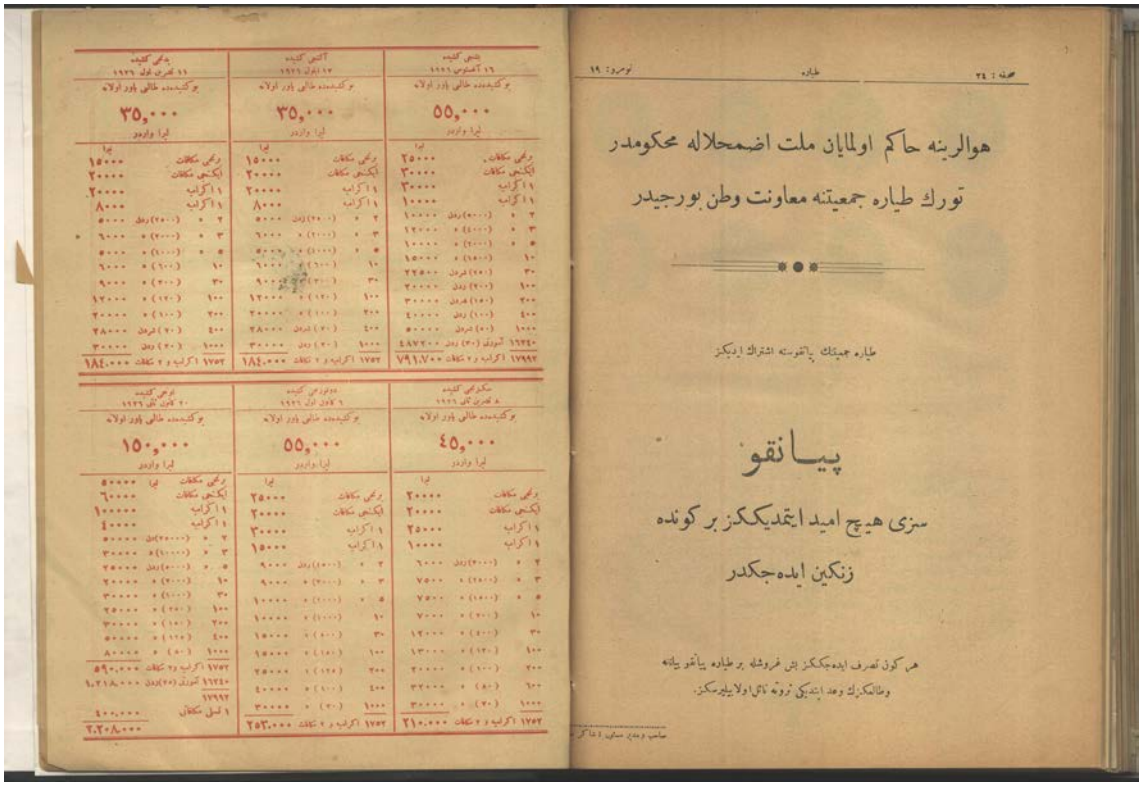

هوالرینه حاکم اولمایان ملت اضمحلاله محکومدر

تورك طیاره جمعیتنه معاونت وطن بورجیدر

طیاره جمعیتك پیانقوسنه اشتراك ایدیکز

پیانقو

سزی هیچ امید ایتمدیککز بر کونده

زنکین ایده جکدر

هر کون تصرف ایده جککز بش غروشله بر طیاره پیانقو یانه

وطالعکزك وعد ایتدیکی ثروته نائل اولابیلیرسکز.

Ek. 18. Türk Hava Mecmuası, Sayı 32, 10 Eylül 1927; "Piyanko" başlıklı yazıda piyango çekilişi süresince meydana gelen bütün aşamalar detaylı bir şekilde anlatılarak okuyucu bilgilendirilmektedir.

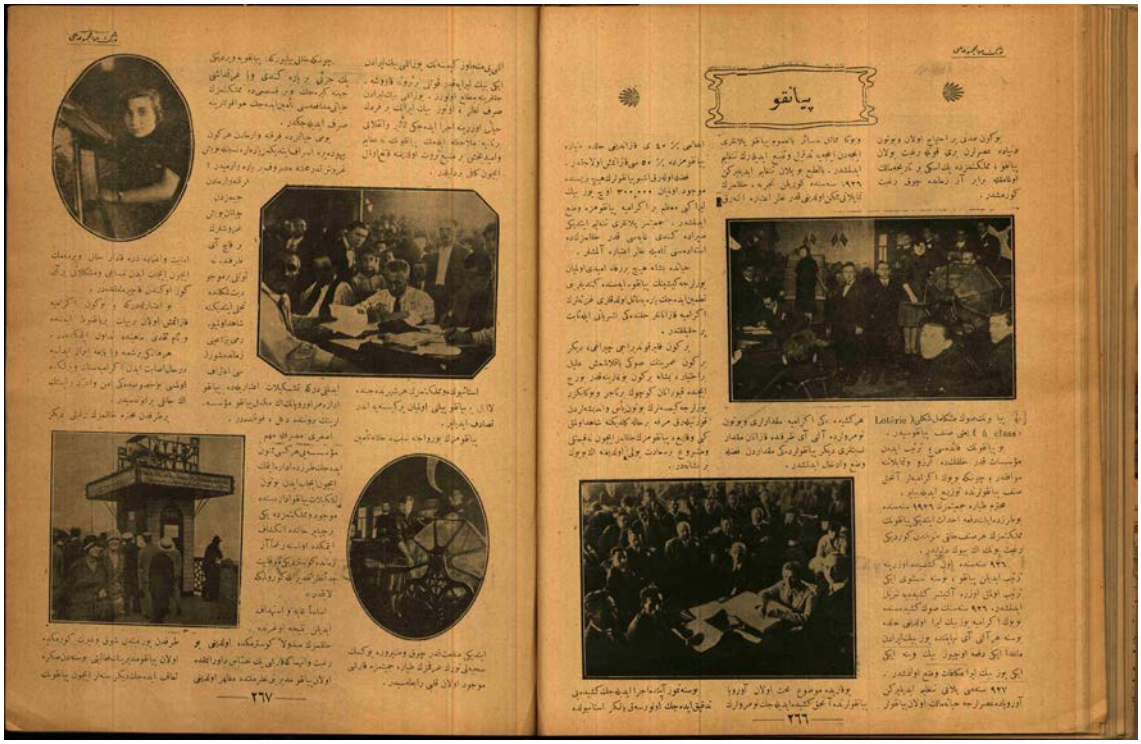

پیانقو

Ek. 19. Türk Hava Mecmuası, Sayı 15, 1 Kânunusani (Ocak)1927; Sağ kısımda tayyare piyangosunun ikinci planı yer almaktadır. Sol kısımda ise Türk Tayyare Cemiyetinin 1927 senesi izah namesi mevcuddur.

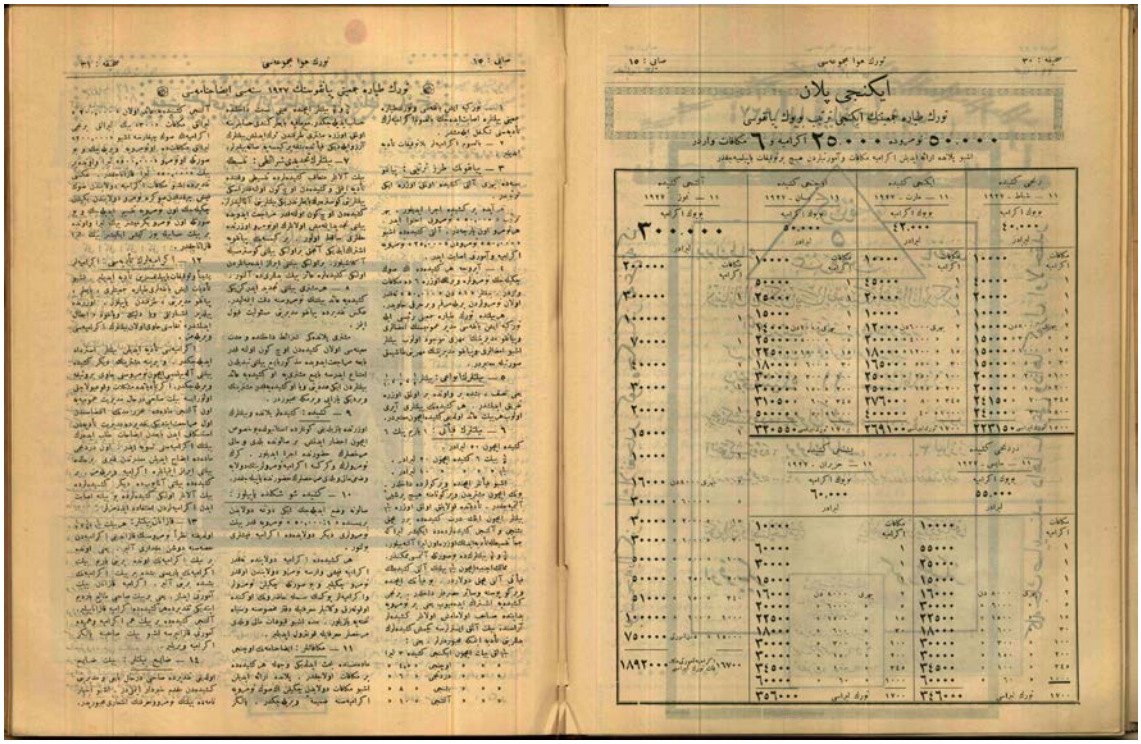

Ek. 20. Türk Hava Mecmuası, Sayı 46,15 Nisan 1928; *Eşya piyangomuz çekildi* başlıklı yazının devamında çeşitli eşyaları kazanan numaraların listesi verilmektedir.

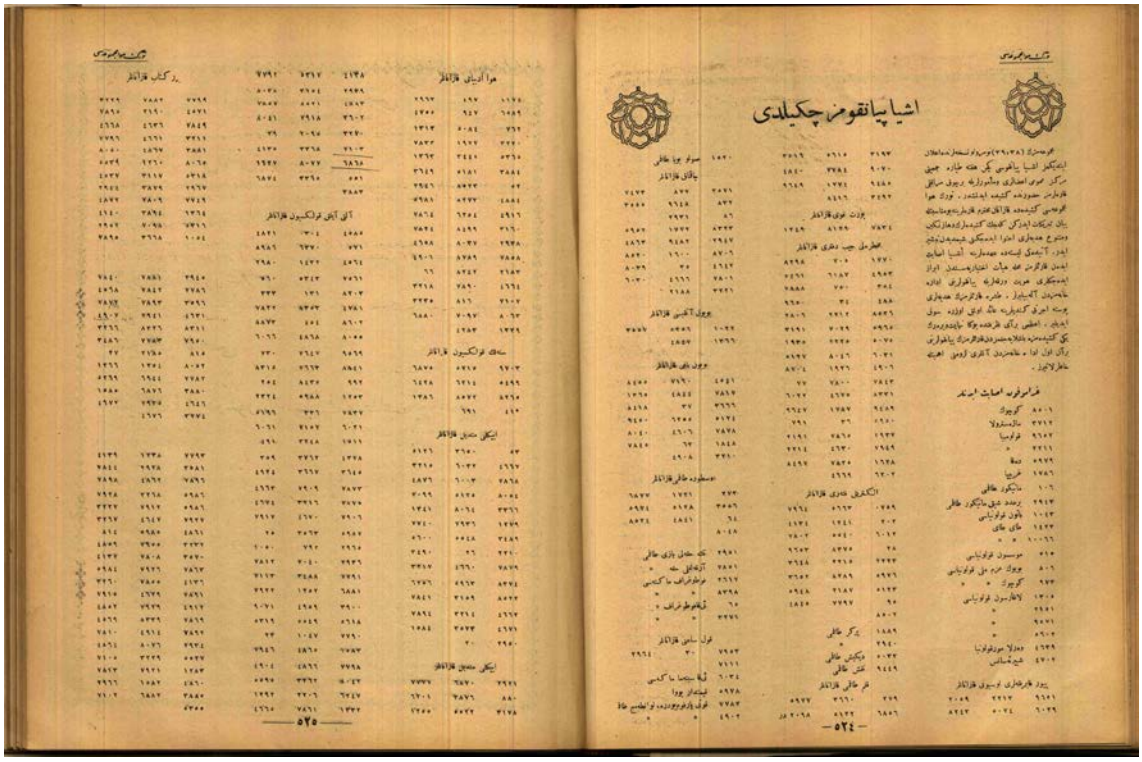

اشیا پیانقومز چکیلدی

Ek. 21. Türk Hava Mecmuası, Sayı 46,15 Nisan 1928; Makri köy at yarışları: Sipahi Ocağının tertip ettiği at koşularının, bütçelerinin yetersiz olması nedeniyle iyi reklam yapılamadığı ve bu nedenle koşulara daha çok üst sınıf insanların katıldığından bahsedilmektedir.

استانبول ذوق حیاتی :

مقری کوی آت یاریشلری

سیاهی اوجاغنك یوسنه ترتیب ایتدیکی آت قوشولری اولکی جمعه کونی مقری کویننده کی قوشو محلنده اجرا ایدلدی. اوجاق بودجه سنك عدم مساعدهسنه بناءً ایی رهقلام یاپامامش، بوکا رغماً اکثریتی ممتاز صنف، بالخاصه خاتملر وضابطان تشکیل ایدن مراقبلر اولدقجه غلبه لق تأمین ایتمشدی.

سرکجی غارندن برده حرکت ایدن ترهن، وقتك خیلی ایرکن اولمسنه رغماً چایره بر چوق سیرجی کتیردی. یاریشلر اوچده باشلایه جقدی؛ یاریش حیوانلرینك برقسمی کلش، خصوصی موقعلرنده طبق کوروسی به چیقمش کبی ایدیلر. ایکی ترهنی ده کلدی؛ اینه لر رنکلا رنك قیز چیچکلری کبی چایره سرپیلدیلر. اون دقیقه صوکره قوشو محلنك قیوسندن کیرمکه باشلایان بوغلیه لق تریبونلره یرلشمکده استعجال کوستریبوردی. بر قسم مالی کبرا اوطوموبیللریله، آرابه لرله کلمکده ایدی. ساعت اوچ اولدیغی زمان تریبونلر دولمشدی؛ بالخاصه ضابطلرك جیجیلی یجیلی بکی سرپوشلری نظر دقتی جلب ایدیبوردی.. تریبونلرده کی صندالیه لر یکنظرده بتون بر قیمتی یاغمور آلتنده قالمش حسی ویریبور و رنکلری قارمش، بالان یاکلش یونتولمش بوخراب تجه یارچه لرینك اوزرنده شیق توالتلر، ظریف خانم افندیلر بیوك تضاد تشکیل ایدیبوردی.

یاریش یاشلادی فقط - برقاچ علاقه دار - نتنا - کیسه مك حیوانلره چایرله مشغول اولدیغی چوق.. صاغکه هرکس یکدیکرینی سیر ایتمکه کلمش، قادین ارکك بتون سیرجیلر درین بر محبته دالمشلر...

اوبولوغرا غیلر، صاغکه غرنه لری ایچون یاریش رسملری آلمقه کلمشلر؛ اورادن اورایه، سکرك کاه شو خاتمك کاه بومادامك رسمی آلمق هوسنده لر.

حکم هیئتك کوشکنه یقین برصندالیه ده رأست پاشا اوطوریبور باننده چوق کوزل برخانم وار.. پاشا نادیاً آکلاتیور؛ بیقلریده تمایله تراش ایتمش؛ فقط نه یالان سویلیه م بیقسزلق پاشایی اختیارلاتمش اسکیدن دها کنجلدی، مع مافیه شنلکندن برشی غائب اینه مش. نمادیاً کولیور سویلیور..

برآز صکره رفیقه لری غالبه خانم افندی ایله فتحی بك تشریف ایتدیلر. کندیلریته دیاربکر مبعوثی فیضی بك ده رفاقت ایدیبوردی. رأفت پاشا، خانم افندی یه یالنزده بروبردیلر. برآز آرقه ده عدنان بك پك ساکن اولمایوردیلر خالد، أدیب خانم افندی جاوید بكك رفیقه لری ایله، فضله علاقه دار کوروندکاری بر شیدن بحث ایدیبورلر. کریده نجم الدین صادق بك ورفیقه لری بلمیس خانم افندی، عصمت بك، رفیقه لری نیلوفر خانم افندی، دها بر چوق خانم افندیلر.. الك آرقه ده هرکسك ثیه سنده مرکز قوماندانی عاطف بك ...

حکم هیئتی آزه سنده بالخاصه طوری هرکسی علاقه دار ایدن اختیار بر کنج وار، یکه چی زاده عزیز پاشا ... یوسکولسز فسی، یونزوری، یوتی قاره یا نطالونی، قهوه رنکیل بیاض کودری الدیوه نظریله تام بریاریش مراقبلیسی یپی، هرکس لاف یتیشدیریبور. برده رشید بیاض بك، هرنقدر پاشا یانشده دکله ده، اونك ده یانی سیاه صاچلره چوقدن حسرت؛ مع مافیه هیجدن نشئه لی کورونیور. احمد امین بكله برابر فتحی بكك یانته اوطورمشلر شوندن بوندن قونوشیورلردی.

حکم هیئتنه تخصیص ایدلمش اولان اوتی کوشك برآز مرتفع اولماسه ایدی ظن ایدرم جاوید بكی کوره میه جك ایدك اوراده بیله غلبه لق آزه سنده عادتا غائب اولیور..

یازده بکلدی بکلدی ده برکون کندیسنی کوسترمدی. هرکس صیجاقدن فوق العاده متأثر؛ برکت ویرسین بونه زنکینجه: آچی صودن شامپانیایه قدر هرشیء مبذول..

یاریشده الزیاده نظر دقتمی جلب ایدن شی موزیقه اولدی. آزه ده صیره ده برشیلر چالق ایسته یور؛ بیلمم نه دن اوموزیقه یك سسنی ایشیدنجه کندیمی کل حسن افندیه یك تیاتروسنده ظن ایدیبورم اوقدر مکمل ایدی.

بوقاریده ده یازدیغم کبی یاریشلره؛ حیوانلره علاقه دار اولان یك چوق کبی ایدی مع مافیه اولرده قوشدیلر؛ کیمی قزاقدی، کیمی غائب ایشدی.. یالکز سفاریه قوشوسی نامنی ویردکاری اوتیفورمه لی ضابطان آزه سنده کی

غروبدن صوکره

غیب اولور کولکلر، چوکر بر حزن،
مینه لی صولرده عکسی کوندوزوك
بورونور برسیاه تول خاره سنه
سوزولور، اوزانیر کیدر انکینه

غریب بر سکوت چوکر هر یره
حیرانلر، أیلر صانکه پوسوده
ایکیلدیمر دریندن چاغلایان دره
مهتابك ایشیغی بیانیر سوده

پارلدار عکسلر موجه جکلرده
بیلدیزلر سوزولور سویك دینه
ایلرده بر بیاض قوطره بکلرده
ایکی کنج سودایی آلیر ایچنه

زهرا هنی

مالیه لی قوشوده ایکی قاریش ارتفاعنده کی مالیه لری دوغری درست آتلاتق هیچ بر حیوانه، داهادوغریسی هیچ بر سواری یه نصیب اولمادی ...

یاریشك یوسی، برده معهود موزیقه استنتا ایدیلیرسه هیئت عمومیه سی اعتباریله فنا اولمادی؛ محقق که کله جك یاریشلرده دها مکمل اولور. سیاهی اوجاغی هیچ ده یك کافی اولمایان برزه قلام ایله بوقدر رغبت کورمدیکندن تبریك ایدر ودیکر یاریشلرده دها زیاده موفقیت تمنی ایدرز. برده هرکسك ذوقی اوقشایه بیله جك برموزیقه تأمین ایدیلیرسه اوجاغی ده کوردیکی توجه حق قزانمش اولورظننده یز.

راتب طاهر

نومرو : ٥٢

٧

حزیران : ٧

Ek. 22. 1917 yılında Osmanlı Donanma Cemiyeti yararına tertip edilen; beheri 100'er kuruş tahvilden meydana gelen ve 10 bin adet hisseli 1 milyon Osmanlı Lira değerinde piyango tahvili. "Hâsılatı Donanma Cemiyeti'nin İnşa edeceği tersaneye sarf edilecektir". (Sıddık Çalık'ın Arşivinden)

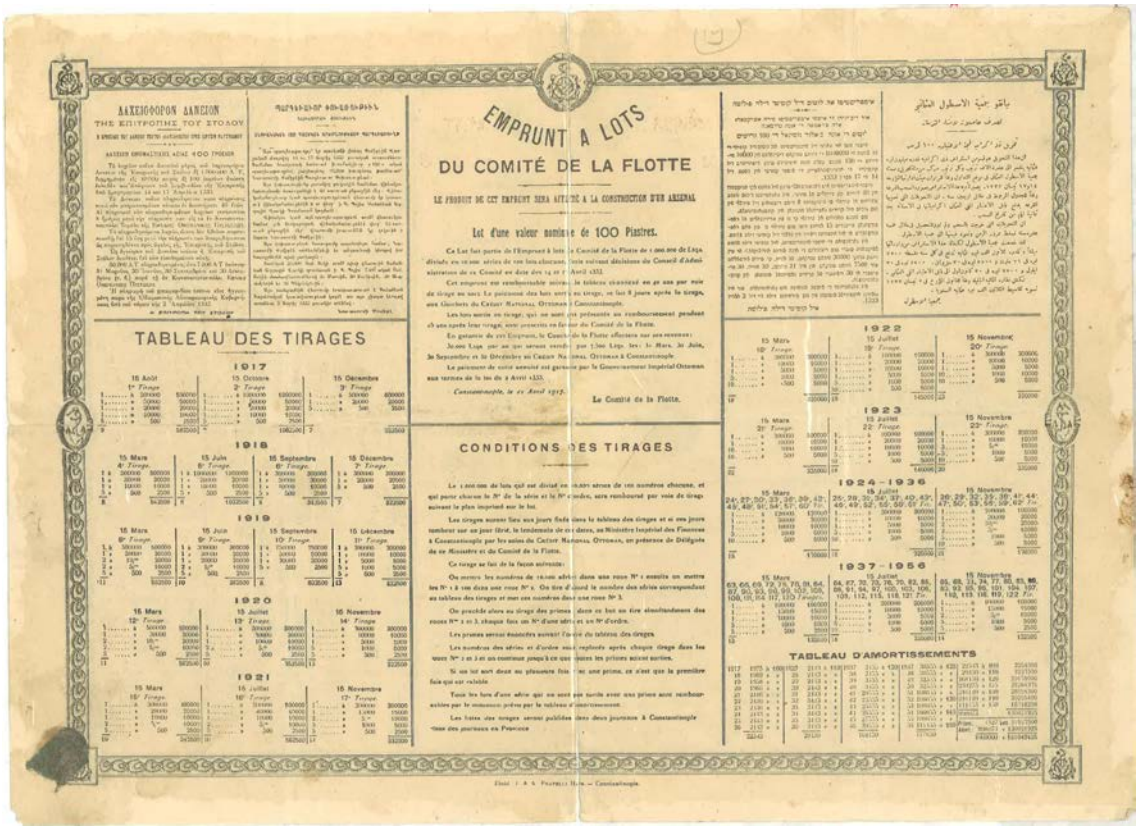

Ek. 23. 1936 Yılı İzmit'te Düzenlenen At Yarışlarına Ait Bilet Kuponu.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler **:**
Adı ve Soyadı : Canan ÇETİNKAYA
Doğum Yeri ve Yılı : SİNOP/ Ayancık, 11.11.1984
Medeni Hali : Bekâr
Eğitim Durumu **:** Yüksek Lisans
Lisans Öğrenimi : Açık Öğretim Lisesi, 2004-2007
Süleyman Demirel Üniversitesi Tarih Bölümü, 2007-2011
Yüksek Lisans Öğrenimi : Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans, 2011
Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi **:** İngilizce

Bilimsel Çalışmalar **:**
l. Milli Mücadelede Milli Mücadeleye Taraftar Olan Basın
2. 27 Mayıs İhtilali
3. Çerkez Ethem Ayaklanması